महाराष्ट्र प्रदेश काँग्रेस कमिटीचे मुखपत्र

जनमानसाची

शिदोरी

मासिक

मे २०१३• मूल्य रु.१०/-

प्रिय अमुचा एक महाराष्ट्र देश हा!

थोर स्वातंत्र्य सेनानी, आधुनिक भारताचे शिल्पकार, माजी पंतप्रधान

पंडित जवाहरलाल नेहरु

यांच्या पुण्य स्मरणानिमित्ताने

भावपूर्ण श्रद्धांजली

महाराष्ट्र प्रदेश काँग्रेस कमिटीचे मुखपत्र

जनमानसाची

शिदोरी

मासिक

■ वर्ष ३ रे ■ अंक : ११ ■ मे २०१३

■ मुख्य संपादक

माणिकराव ठाकरे

अध्यक्ष : महाराष्ट्र प्रदेश काँग्रेस कमिटी

■ संपादक

ॲड. गणेश पाटील

सरचिटणीस : महाराष्ट्र प्रदेश काँग्रेस कमिटी

■ कार्यकारी संपादक

दत्तात्रय ऊर्फ सुनील रा. खांडगे

■ संपादकीय सदस्य

माणिकराव जगताप : सरचिटणीस-म.प्र.काँ.क.
अरुण मुगदिया : सरचिटणीस-म.प्र.काँ.क.
संजय बालगुडे : चिटणीस-म.प्र.काँ.क.

■ मुखपृष्ठ व सजावट

संजय कदम, संदेश कशिलकर

प्रचिता ग्राफिक्स, भायखळा, मुंबई-२७.

■ **मुख्य कार्यालय**

टिळक भवन, काकासाहेब गाडगीळ मार्ग,
दादर (प.) मुंबई - २५.

शिदोरी यापुढे http://www.myct.in/mpcc.aspx/shidori **संकेतस्थळावर उपलब्ध**

मूल्य रु. १०/-
वार्षिक वर्गणी रु. १००/-
पंचवार्षिक वर्गणी रु. ५००/-

पक्षाअंतर्गत कार्यक्रम, प्रतिक्रिया, लेख shidoricongress@gmail.com यावर पाठवावे.

या अंकात व्यक्त केलेल्या मतांशी संपादक सहमत असतीलच असे नाही. (सर्व वाद मुंबई न्यायकक्षेत)

अनुक्रम

■ संपादकीय.....०४
■ उद्योजकांचे सहकार्य आणि ०७
■ राज्य कारण.....११
■ चतुरस्र आणि उमदे नेते.....१४
■ जनतेपर्यंत जाण्यासाठी.....१७
■ पक्षावरील हल्ले परतवून.....२२
■ काँग्रेस पक्ष मजबूत.....२५
■ काँग्रेस विचारधारेचा अंगीकार.....२५
■ काँग्रेसजनाचे कार्य हे यश.....२७
■ प्रदेशाध्यक्ष आपला मालक.....३०
■ काँग्रेस नसेल, तर.....३२
■ एकविसाव्या शतकात.....३६
■ केंद्रात आणि महाराष्ट्रात.....३९

हे मासिक मालक महाराष्ट्र प्रदेश काँग्रेस कमिटी यांचेकरिता मुद्रक, प्रकाशक, संपादक ॲड. गणेश रमेशराव पाटील यांनी ह्युमा ऑफसेट प्रिंटिंग प्रेस, म्युनिसिपल इंडस्ट्रीयल इस्टेट, केशवराव खाडे मार्ग, भायखळा (प.), मुंबई - ४०० ०२७ येथे छापून महाराष्ट्र प्रदेश काँग्रेस कमिटी, टिळक भवन, काकासाहेब गाडगीळ मार्ग, दादर (प.), मुंबई - ४०० ०२५. येथून प्रसिद्ध केले. **MAHMAR/2010/33438**

संपादकीय

प्रिय अमुचा एक महाराष्ट्र देश हा।

१ मे हा महाराष्ट्र राज्याचा स्थापना दिवस, याच दिवशी १९६० साली महाराष्ट्र राज्याची स्थापना झाली. महाराष्ट्र म्हणजे प्रत्येक मराठी मनाची अस्मिता आणि अभिमान, महाराष्ट्राच्या निर्मितीपासून या वैभवशाली राज्याचे नेतृत्व करण्याचे भाग्य काँग्रेसला मिळाले. इतिहास, संस्कृती, परंपरा आणि सामाजिक सुधारणांच्या क्षेत्रात महाराष्ट्र कायम अग्रस्थानी राहिला आहे. महाराष्ट्र राज्याचे भाग्यविधाते, पहिले मुख्यमंत्री यशवंतराव चव्हाण यांनी महाराष्ट्र राज्य स्थापनेचा मंगल कलश महाराष्ट्राची राजधानी मुंबईत आणला, आणि एका वैभवशाली राज्याची मुहूर्तमेढ रोवली गेली. राज्याच्या निर्मितीपासून, गेल्या पाच दशकांत सहकार, राजकारण, शिक्षण, आरोग्य, समाजकारण, उद्योग, विज्ञान आणि तंत्रज्ञान आदी क्षेत्रात महाराष्ट्राची पताका नेहमीच डौलाचे फडकत राहिली आहे. महाराष्ट्र राज्याने राबविलेल्या काही योजनांची दखल देशपातळीवर घेण्यात आली. त्या योजना देशभर राबविण्यात आल्या. असे हे वैभवशाली महाराष्ट्र राज्य १ मे रोजी आपला ५३वा वर्धापण दिन मोठ्या उत्साहात साजरा करीत आहे. त्यानिमित्ताने, राज्यातील जनतेला आमच्या हार्दिक शुभेच्छा.

देशातील इतर राज्यांच्या तुलनेत, महाराष्ट्र नेहमी वरचढ राहील, अशी कामगिरी सरकारने केली आहे. महाराष्ट्रातील महिलांना सबल तसेच सुरक्षित करणारे महिला धोरण आणि राज्याचे नवीन औद्योगिक धोरण, यांच्या माध्यमातून विकासाची शिदोरी घेऊन, महाराष्ट्राने २०१३ च्या महाराष्ट्र दिनाचे स्वागत केले आहे. स्थानिक सवराज्य संस्थांमध्ये महिलांना ५० टक्के आरक्षण, राज्याचे नवीन महिला धोरण आणि राज्याचा चेहरामोहरा बदलणारे नवीन औद्योगिक धोरण, ही महाराष्ट्राच्या विकासात निर्णायक ठरणारी धोरणे आहेत. देशात इतर राज्यांच्या तुलनेत, मोठ्या उद्योजकांची पहिली पसंती असणारे राज्य, म्हणून महाराष्ट्राकडे पाहिले जाते. जलद गतीने परंतु समतोल विकास व्हावा, असा सरकारचा प्रयत्न आहे. रोजगार निर्मितीचे ध्येय समोर ठेवून, पारंपरिक उद्योगांना प्रोत्साहन देतानाच नव्या उद्योगांची निर्मिती करण्याचे कौशल्य नवीन औद्योगिक धोरणातून सरकारने प्राप्त केले आहे. ही अभिमानास्पद बाब आहे.

महाराष्ट्र हे देशातील सर्वांत मोठी अर्थव्यवस्था असलेले राज्य आहे. जास्तीतजास्त रोजगार निर्मिती करणारे उद्योग महाराष्ट्रात आहेत. राष्ट्रीय उत्पन्नामध्ये महाराष्ट्राचा १२.४३ टक्के एवढा, सर्वाधिक वाटा असून, गुजरातचा ७.२९ टक्के, तर बिहारचा ३.१६ टक्के एवढा आहे. महाराष्ट्राचे दरडोई उत्पन्न ८३ हजार ४७१, गुजरातचे ७५ हजार ११५ तर बिहारचे २० हजार ७०८ रुपये एवढे आहे. दिल्ली - मुंबई या दोन शहरांना जोडणारा रेल्वेचा डेडिकेटेड फ्रेट कॉरिडॉर हा प्रकल्प, भविष्यात मोठी औद्योगिक क्रांती घडवून आणणार आहे. देशाची आर्थिक राजधानी मुंबई, भारताची राजकीय

राजधानी दिल्ली जोडली गेल्याने, या कॉरिडॉरच्या माध्यमातून विकासाचे नवे पर्व राज्यात सुरू होणार आहे. या प्रकल्पाच्या प्रभाव क्षेत्रात मुंबई, ठाणे, रायगड, नाशिक, औरंगाबाद, अहमदनगर, धुळे आणि नंदुरबार या जिल्ह्यांचा समावेश असून, प्रकल्पांतर्गत येणारी उद्योगक्षेत्रे आंतरराष्ट्रीय दर्जाची असणार आहेत.

महिलांवर दिवसेंदिवस होणाऱ्या अत्याचाराच्या घटना मन सुन्न करणाऱ्या आहेत. त्यामध्ये सर्वाधिक बळी मुली आणि चिमुरड्या जिवांचे गेले आहेत. जनावरांपेक्षाही भयंकर कृत्ये मानवाकडून होत आहेत. ही लांछनास्पद गोष्ट आहे. समाजात वारंवार घडणाऱ्या अशा घटनांचे मूळ शोधून त्यावर परिणामकारक उपाययोजना करण्याचा सरकारचा प्रयत्न आहे. केंद्र सरकारचा बलात्कारविरोधी कायदा म्हणजे या दिशेने उचललेले एक महत्त्वाचे पाऊल आहे. सुशिक्षित महिला म्हणजे राष्ट्राचे भविष्य, महिला म्हणजे राष्ट्राची अस्मिता, महिलांना समाजाकडून मान, प्रतिष्ठा आणि समानतेची वागणूक मिळाली पाहिजे. महिलांना बालपणापासूनच शिक्षण देऊन त्यांच्यात जागरूकता आणून, त्यांचे सबलीकरण करून त्यांना ताठ मानेने समाजात उभे करण्याचा सरकारचा मानस आहे.

शासनाच्या प्रत्येक विभागात महिलांसाठी जेन्डर बजेटची तरतूद, जाणीव जागृती मोहिमेतून महिलांना शिक्षण आणि समुपदेशन देणे, कामाच्या ठिकाणी महिलांसाठी वसतिगृह, पाळणाघरे आणि आरोग्य सुविधा उपलब्ध करून देणे, त्यांचा प्रशासकीय सहभाग वाढवणे. या सर्व बाबींमध्ये राज्याच्या नवीन महिला धोरणात भर देण्यात आला आहे. प्रश्न निर्माण झाल्यानंतर उपाययोजना करण्यापेक्षा, प्रश्न निर्माण होणारच नाहीत अशी व्यवस्था निर्माण करणे हे सरकारचे ध्येय आहे.

बलात्कार आणि अत्याचारासारखी घृणास्पद कामे करणाऱ्या नराधमांना कायदा कदापिही माफ करू शकत नाही. त्यातून गुन्हे करणारा कदापिही सुटू शकत नाही. जलदगती न्यायालयांच्या माध्यमातून न्यायदेवता अशा बलात्कारांना कठोर शिक्षा देईलच. परंतु महिलांचे सबलीकरण करणे, त्यांना प्रतिष्ठा मिळवून देणे हे आपल्या हातात आहे. समाजात वाईट आणि विकृत मनोवृत्ती का पसरली आहे याचीदेखील कारणे शोधून त्यावर उपाययोजना करणे, अधिक गरजेचे आहे.

महाराष्ट्र सध्या दुष्काळाच्या गंभीर परिस्थितीचा सामना करीत आहे. राज्यातील टंचाई परिस्थिती अधिकाधिक गंभीर होत असून, राज्य सरकारने या परिस्थितीचा मुकाबला करण्यासाठी कसोशीने प्रयत्न चालविले आहेत. दि. ८ मे, २०१३ रोजीपर्यंत शासनाने एकंदर ३,६६४ गावे आणि ९,०९५ वाड्यांना ४,५४६ टँकरद्वारे पाणीपुरवठा सुरू केला आहे. गेल्या वर्षी या सुमारास १६२० टँकर होते. राज्यातील ९ जिल्ह्यांमध्ये जनावरांच्या १,१५९ छावण्या आहेत. चारा छावण्यांवर आतापर्यंत ५८५ कोटी ९३ लाख रुपये एवढा खर्च झाला आहे. त्याचप्रमाणे चारा वितरणासाठी आतापर्यंत एकूण ९२५ कोटी ८ लाख रुपये इतका खर्च झाला आहे. या छावण्यांत ७ लाख ५६ हजार ९४२ मोठी जनावरे आणि १ लाख १२ हजार ७०५ लहान अशी ८ लाख ६९,४४७ जनावरे आहेत. टंचाई परिस्थितीत लोकांना गावातच रोजगार उपलब्ध व्हावा यादृष्टीने महाराष्ट्र राज्य ग्रामीण रोजगार हमी योजनेखालील एकूण २३,६६४ कामे सुरू असून या कामावर ३ लाख ३१ हजार मजूर काम करीत आहेत. यंदा मान्सून वेळेवर आणि समाधानकारक पडेल असा वेधशाळेचा अंदाज आहे. सतत दोन वर्षे दुष्काळाचा सामना करणाऱ्या महाराष्ट्रासाठी ही दिलासादायक बाब आहे.

केंद्रातील यूपीए सरकारने भारताला, एक सामर्थ्यवान देश म्हणून नावलौकिक मिळवून दिला आहे. फाउंडेशन फॉर नॅशनल सेक्युरिटी रिसर्च या संस्थेने केलेल्या सर्व्हेक्षणात भारत हा जगातील १० समार्थ्यशाली देशांत आठव्या क्रमांकावर असून, आर्थिक क्षमतेत तो आठव्या, तर लष्करी सामर्थ्यात तो सातव्या क्रमांकावर आहे. संपूर्ण जग, आर्थिक मंदीतून जात असतानादेखील, नवनवीन सुधारणा आणि अंमलबजावणीमुळे भारताला हे स्थान प्राप्त झाले आहे. काँग्रेस पक्षाध्यक्षा सोनिया गांधी आणि पंतप्रधान मनमोहन सिंग यांच्या दूरदृष्टीचेच हे यश आहे, हे नाकारून चालणार नाही. महाराष्ट्रात आणि देशात काँग्रेस प्रणीत आघाडीची सरकारे आहेत, ही राज्यासाठी जमेची बाजू आहे. केंद्राने अंमलात आणलेल्या मनरेगा आधार कार्ड, हक्काचे शिक्षण यांसारख्या योजना प्रभावीपणे महाराष्ट्राने राबविल्या आहेत. लोककल्याणकारी योजना राबविण्यासाठी केंद्राने निधीची कधीही कमतरता पडू दिली नाही, हे लक्षात घेतले पाहिजे.

सरकारने आखलेल्या अनेक योजनांची परिणती राज्याचा सर्वांगीण विकास होण्यात झालेली आहे. या विकासामागील काँग्रेस पक्षाचे प्रयत्न आणि सरकारची कामगिरी आपण जनतेपर्यंत नेणे गरजेचे आहे. या जाणिवेतूनच तालुका आणि जिल्हास्तरावर पक्षाची कामगिरी जनतेपर्यंत प्रभावीपणे नेण्यासाठी आपण प्रत्येक तालुक्यातून २ कार्यकर्त्यांची 'वक्ता' म्हणून निवड केली असून, प्रत्येक जिल्ह्यातून १० कार्यकर्त्यांची 'प्रवक्ता' म्हणून निवड केली आहे. विविध कार्यक्रमांच्या माध्यमातून पक्षाची कामगिरी आपण

ठळकपणे जनतेसमोर मांडली पाहिजे. माहिती-तंत्रज्ञान आपल्या जीवनाचा अविभाज्य भाग झाला आहे. इंटरनेटचे जाळे शहरांबरोबरच खेडोपाडी, गावागावांत शेतकरी, युवकांच्या मोबाईलपर्यंत पोहोचले आहे. जनसंपर्काचे ते एक प्रभावी माध्यम आहे. फेसबुकला दररोज भेट देणारा मोठा वर्ग आज समाजात आहे. अशा माध्यमांचा प्रभावी वापर करून जनतेशी जवळीक साधणारे दुसरे कोणतेही माध्यम नाही. त्यामुळे अशा माध्यमांमार्फत आपण जनतेच्या सान्निध्यात जाऊन सरकारची भूमिका आणि काँग्रेसची विचारधारा लोकांपर्यंत पोहोचवली पाहिजे. याच माध्यमांचा वापर करून आज सरकार विरुद्ध भडकावू विपर्यस्त माहिती प्रसिद्ध करणारे लोक कमी नाहीत. त्यांना चोख उत्तर देण्यासाठी आपल्याला याच माध्यमांचा उपयोग करणे क्रमप्राप्त आहे.

पक्ष संघटना मजबूत करणे, हे प्रत्येकाचे प्रथम कर्तव्य आहे. प्रत्येकाने पक्ष कार्यात स्वत:ला झोकून दिले पाहिजे. कामे करायची नसल्यास नुसत्या जागा अडवण्यात अर्थ नाही. आपले काम हेच आपले खरे भांडवल आहे. पक्षाला बदनाम करण्याचे विरोधकांचे मनसुबे आपण उधळून लावले पाहिजेत. लोकसभा आणि विधानसभा निवडणुकांसाठी आपण तयार राहिले पाहिजे. निवडणुकांच्या वेळी विरोधकांकडून जनतेची दिशाभूल करण्याचा प्रयत्न होतो. तो प्रयत्न विविध माध्यमांच्या मार्फत खरी माहिती देऊन आपण हाणून पाडला पाहिजे. जिल्हा आणि तालुकास्तरावरील वक्ता आणि प्रवक्ता यांच्यावर ही मोठी जबाबदारी आहे. ती तितक्याच ताकदीने पार पाडली पाहिजे.

यशवंतराव चव्हाण यांचे जन्मशताब्दी वर्ष, आपण विविध उपक्रमांद्वारे मोठ्या दिमाखात आणि अभिमानाने साजरे केले. महाराष्ट्राला आकार, आचार आणि विचारांची अमूल्य देणगी देणाऱ्या या थोर नेत्याला महाराष्ट्र कदापिही विसरू शकत नाही. त्यांची प्रेरणा सदैव आपल्या पाठीशी आहे. महाराष्ट्र राज्याच्या सर्वांगीण विकासात महत्त्वाची भूमिका बजावणारी कै. वि.सं. पागे यांच्या संकल्पनेतून साकार झालेली रोजगार हमी योजना, माजी मुख्यमंत्री स्व. वसंतराव नाईक यांनी राज्यात सर्वप्रथम राबविली. शेती क्षेत्रात नवनवीन प्रयोग करून अन्नधान्याची टंचाई दूर करण्याचा नवा मंत्र त्यांनी देशाला दिला. राज्याचे हरितक्रांतीचे जनक म्हणून ज्यांचा आदराने उल्लेख केला जातो अशा स्व. वसंतराव नाईक यांचे जन्मशताब्दी वर्ष आपण विविध उपक्रमांद्वारे साजरे केले. कृषी मेळावे भरविले. कृषी क्षेत्रात उत्तम प्रकारे कामगिरी करणाऱ्या शेतकऱ्यांचा सत्कार या कृषी मेळाव्यांमध्ये करण्यात आला. या दोन्ही नेत्यांचे स्मरण करणे, महाराष्ट्र दिनाच्या निमित्ताने जास्त औचित्याचे ठरते.

महाराष्ट्र दिनाबरोबरच कामगार दिन आपण १ मे रोजी, उत्साहात साजरा करतो. कामगार हा देशाच्या जडणघडणीतील महत्त्वाचा भाग. शेतकरी आणि कामगार यांच्याशिवाय देशाचा विकास दुर्लभ आहे. कामगार आणि श्रमिकांच्या हितासाठी एकत्र येण्याबरोबरच, देशाच्या उन्नतीसाठी संकल्प करण्याचा हा दिवस आहे. राज्यातील कामगार बंधूंना, कामगार दिनानिमित्त आमच्या हार्दिक शुभेच्छा!

'बहु असोत सुंदर संपन्न की महा, प्रिय अमुचा एक महाराष्ट्र देश हा' या उक्तीला साजेशी अशी महाराष्ट्र राज्याची परंपरा आहे. महाराष्ट्राच्या निर्मितीसाठी १०६ हुतात्म्यांनी रक्त सांडले. ६८ हजार लोक तुरुंगात गेले. त्यांचे स्मरण केल्याशिवाय महाराष्ट्र दिन साजरा होऊ शकत नाही. त्या वीरांना आमचा शतश: प्रणाम!

जय हिंद, जय महाराष्ट्र!

माणिकराव ठाकरे

अध्यक्ष : महाराष्ट्र प्रदेश काँग्रेस कमिटी

भारतातील गरीब तसेच मध्यमवर्गीयांचा विकास करण्यासाठी

उद्योजकांचे सहकार्य आणि भागीदारी आवश्यक

– राहुल गांधी,
उपाध्यक्ष, राष्ट्रीय काँग्रेस

या ठिकाणी उपस्थित राहण्याचा मला जो बहुमान प्राप्त झाला आहे, ही माझ्यासाठी अत्यंत अभिमानास्पद बाब आहे.

त्याला कारणही तसेच आहे. काही वर्षांपूर्वी भारताला फक्त एक देश म्हणून पाहिले जायचे. परंतु, मागील १०० ते २०० वर्षांच्या भारताच्या इतिहासाकडे मागे वळून पाहिले, तर भारतही एक ऊर्जा आणि शक्ती असल्याचे आपल्याला आढळून येईल. भारताला ही ऊर्जा तसेच शक्ती, गंगा, यमुना आणि सरस्वती या नद्यांपासून मिळाली आहे. त्याहीपेक्षा मागे जाऊन, आपण जर प्राचीन भारताचा इतिहास पाहिला, तर एक ते दोन हजार वर्षांच्या इतिहासाने ही बाब अधिकच अधोरेखित केली आहे. आपले आजचे अस्तित्वच या नद्यांपासून बनलेले आहे. आपल्या देशाची ही ऊर्जा आणि शक्ती, आणखी नवनवीन आव्हाने पेलण्यासाठी आता सज्ज झाली आहे. लवकरच तिचा स्फोट होऊन, ती भारताच्या सीमारेषा ओलांडून सातासमुद्रापार जाण्यास सिद्ध झाली आहे. या बदलांच्या सीमारेषेवर उभी असलेली ऊर्जा तथा शक्ती म्हणजे तुमची, लोकांची शक्ती! तुम्ही लोक, या देशाचे खरे राजदूत आहात. ही ऊर्जा आणि शक्ती काय आहे, हे तुम्हीच जगाला सांगणार आहात. तुमच्या कामगिरीमुळेच भारताची प्रतिमा उंचावत गेली आहे.

सी–।। वार्षिक जनरल मिटिंगमधील राहुलजींचे भाषण, नवी दिल्ली.

१९९१ साली मी विश्वविद्यालयात शिकत असताना, भारताचा कोणीही जास्त विचार करत नव्हते. आपल्या प्रगतीचा वेग पाहून, लोक हसून कुजबुज करायचे. ''तुमच्या प्रगतीच्या मार्गात हत्ती आडवे आले आहेत काय?'' असे ते म्हणायचे. आज तशी परिस्थिती राहिलेली नाही. ही परिस्थिती तुम्ही बदलून टाकली आहे. म्हणूनच आज तुम्हाला संबोधित करणे, हा माझ्यासाठी बहुमान आहे, असे मला वाटते.

तो अंधाऱ्या रात्रीचा प्रवास मला आजही आठवतो. गोरखपूर–लोकमान्य टिळक एक्स्प्रेसने मध्य भारतातून केलेला तो प्रवास होता. त्या ३६ तासांच्या प्रवासात मी ट्रेनमधील अनेक तरुण, कुटुंब आणि स्थलांतरितांशी बोललो. भारतीय तरुणांना, आपले भविष्य घडवण्यासाठी कशी धडपड करावी लागते, हे मला त्यातून जाणून घ्यायचे होते. ते सारे प्रवासी गोरखपूरच्या धुळीतून मुंबईच्या चंदेरी दुनियेत आपले नशीब आजमावण्यासाठी निघाले होते. ज्या प्रवासाला मला ३६ तास लागले होते, त्या ट्रेनचे नाव होते 'एक्स्प्रेस!'

या प्रवासातील काही सोबत्यांशी मी संवाद साधला. त्यापैकी एक होता उंच गगनचुंबी इमारतींचे रंगकाम करणारा, उत्तरांचलचा गिरीश, आणि दोन सुतारकाम करणारी मुले. ही मुले

आपला देश, शूर आणि तरुणांचा देश आहे. कोणतीही सुधारणा आणायची असेल तर ती, एकानंतर एक अशी आणल्यास, योग्य रितीने राबवता येते. प्रत्येकाचे कौशल्य आणि आवाजाला धोरणांमध्ये सुनियोजितपणे आपण रूपांतरित केले पाहिजे. सॅम पित्रोदा, कृष्णमूर्ती, श्रीधरन आणि नंदन निलकेणी यांनी आपले सर्व कौशल्य, एकत्रितपणे राबवल्यामुळेच, सरकारला लोकांचे जीवनमान उंचावता आले. आणि म्हणूनच देशात सुधारणा येऊ शकल्या.

आपले नशीब आजमावण्यासाठी पहिल्यांदाच मुंबईला चालली होती. खेडेगावातून निघून, अचानकपणे ट्रेनमध्ये बसून मुंबईकडे निघालेल्या या मुलांची उत्कंठा काय असेल, याची कल्पनाच केलेली बरी! आपले नशीब आजमावण्यासाठी निघालेल्या, एका मुस्लीम मुलाबरोबर मी गप्पा मारल्या. मुंबईला जाऊन आपण काय करणार आहोत, याची त्याला काहीही कल्पना नव्हती. मी त्याला विचारले, ''बॉस, मुंबईला गेल्यानंतर तेथे काहीच काम मिळाले नाही, तर तुझे कसे होईल?'' ''मुंबईत काहीच काम मिळाले नाही, तर मी दुसरी ट्रेन पकडून बंगलोरला जाईन,'' असे तो उत्तरला.

शूरतेने, आव्हानांचा सामना करीत राहणे, हीच खरी भारतीयांची तडफ आणि हिंमत आहे. या प्रवृत्तीला आपल्याला दाद द्यावीच लागेल. त्या ट्रेनमध्ये मला आशावाद दिसला. त्या ट्रेनमधील सारे प्रवासी गरीब होते, परंतु त्यांच्यामध्ये एक आशावाद होता. निराशेचा लवलेशही नव्हता. ते म्हणत होते, ''भईया, काम हो जाएगा! नौकरी मिल जायेगी!'' ती सारी धडपड करणारी, आशावादी मुले होती. त्या मुलांमध्ये मला भारताचा आशावाद, स्वप्ने आणि निर्भयता दिसत होती. धाडसी विचार होते ते. वेगाने मुंबईकडे कूच करताना, यापैकी किती लोकांची स्वप्ने खरोखर सफल होतील? याचेच मला आश्चर्य वाटत होते.

आम्ही मुंबईत पाय ठेवला, त्या वेळी माझ्यासोबत पेंटर, गिरीश होता. तो कोठे राहतो, ते दाखविण्यासाठी त्याने मला त्याच्या घरी येण्याचा आग्रह केला. मलापण त्याबद्दल उत्कंठा होतीच. आपण गोरखपूरपासून याच्यासोबत एवढा प्रवास केला आहेच, तर हा मुलगा काय करतो, कसा राहतो, हे पाहण्याचा, मी निश्चय केला. सकाळचे ४ वाजले होते. पावसाचे दिवस होते. आम्ही मुंबईच्या गल्ली-बोळांतून चालत होतो. पायाला चिखल माखला होता. थोड्या वेळाने त्याचे घर आले. त्याने दरवाजा उघडला. आत डोकावून पाहिले. जेमतेम दोन टेबलांच्या आकाराची ती खोली होती. तिच्यामध्ये सहा लोक झोपले होते. आम्हाला पाहून ते सर्व जण उठून बसले. ते सर्व जण स्थलांतरित होते. त्यांनीही मुंबईत येण्यासाठी आमच्यासारखाच प्रवास केला होता. त्या प्रत्येकाचे एक स्वप्न होते.

मी त्यांच्याबरोबर गप्पा मारल्या. मला ते खूप हुशार लोक वाटले.

त्यांच्यात आणि आपल्यात एकच फरक होता, तो म्हणजे खिशात पैसे नसणारे ते गरीब लोक होते. त्यांनी मला 'चायवाल्या'कडे चलण्याचा आग्रह केला. मी त्यांच्यासोबत चायवाल्याकडे गेलो. चहावाल्याला पैसे देताना मी त्याला अडवले. परंतु, माझे न ऐकता ''नही, मैं दुंगा'' असे म्हणत त्याने पैसे दिले.

आपल्या देशाचे खरे चैतन्य, मला या लोकांमध्ये दिसून आले. दैनंदिन जीवनासाठी लढणाऱ्या, धडपडणाऱ्या गिरीशसारख्या लाखो - करोडो युवकांमध्ये, मला भारताचा आशावाद दिसला. या देशाची खरी ऊर्जा मला गिरीशमध्ये दिसली. भारतीय कामगारांचे, कष्टकऱ्यांचे हे एक उदाहरण आहे. या देशाचे करोडो लोक आता वर्षानुवर्षांच्या जोखडातून मुक्त होऊन नवे भविष्य घडविण्यासाठी सिद्ध झाले आहेत. ते पुढे येत आहेत. तळपणाऱ्या सूर्याच्या तेजात, ते आपली जागा निश्चित करीत आहेत.

भारत हा जगामध्ये मोठ्या लोकसंख्येचा देश आहे. भारतीयांचे स्थलांतर आणि विचार, यामधूनच २१व्या शतकात भारत आपली नवी ओळख निर्माण करू पाहत आहे. भारतीयाच्या ऊर्जेतूनच शेअर बाजार चालवणारे उत्तम व्यवस्थापक आणि कारखानदारी चालवण्यासाठी आवश्यक कुशल मनुष्यबळ निर्माण झाले आहे. मोठ्या संख्येने असणाऱ्या भारतीयांमुळे सर्वाधिक ग्राहक असलेला देश अशी आपली प्रतिमा बनत आहे. भारतीय ग्राहकावरच आपले उद्योगधंदे अवलंबून आहेत. भारतात लोकशाही आणि तंत्रज्ञानाची एक गतिमान श्रृंखला तयार झाली आहे. ती थांबवणे, आता कुणालाही शक्य होणार नाही. आपल्याला फक्त या श्रृंखलेला एक दिशा द्यायची आहे. आपल्या देशाची ऊर्जा आणि शक्ती ज्या महत्त्वाकांक्षेच्या लाटेवर आरूढ झाली आहे, तिला थोपवणे आता कुणालाही शक्य नाही. या लाटेवर स्वार झालेल्या भारतीयांचे आचार आणि विचार पूर्णपणे सुधारणावादी असून, ते विचार आपल्याला अधिक सुदृढ आणि मजबूत करायचे आहेत.

लोकांमधील हा आवेग सतत गतिमान राहील, यासाठी योग्य असे वातावरण आणि पायाभूत सुविधा तयार करणे गरजेचे आहे. या पायाभूत सुविधांमधून भारतातील लोकांना एकत्र आणण्याची किमया आपल्याला साध्य करायची आहे. ग्रामीण भागातील खेडी, शहरांना जोडणे, त्याचबरोबर लोकांना परदेशी जाण्याची सुविधा उपलब्ध करून देणे, यांचा या पायाभूत सुविधांमध्ये समावेश आहे. खेडी शहरांना जोडताना, खड्डेविरहीत रस्त्यांची निर्मिती करणे, तेवढेच गरजेचे आहे. आपले विचार आणि योजना परदेशात पोहोचवण्यासाठी, मजबूत बंदरांच्या निर्मितीला आपण प्राधान्य द्यायला हवे. मुलांना उद्याचे भविष्य घडविण्यासाठी, आपण अखंडित वीजपुरवठा उपलब्ध करून दिला पाहिजे. एकटे सरकार पायाभूत सुविधा पुरवू शकत नाही. आपण सर्वांनी एकत्र येऊन, ही जबाबदारी पार पाडली पाहिजे.

माहिती, शिक्षण आणि कौशल्य ही आजच्या जगाची प्रमाणके आहेत. त्यांचा आपण स्वीकार केला पाहिजे. शिक्षणाला महत्त्व दिले पाहिजे. आपल्या देशातील शिक्षण पद्धतीमध्ये काही उणिवा आहेत. गोरखपूर - लोकमान्य टिळक एक्स्प्रेसमध्ये भेटलेले काही प्रवासी अशिक्षित असण्याचे कारण, यामध्ये दडलेले आहे. या लोकांना शिक्षण देण्यासाठी सरकारने वेळ, श्रम आणि पैसा मोठ्या प्रमाणावर खर्च केला आहे. आता सरकारला, याकामी आपल्या मदतीची आवश्यकता आहे. आपली खरी समस्या बेरोजगारी नसून, प्रशिक्षण आणि कौशल्याचा अभाव ही आहे. आज आपल्या माता - भगिनींना, आपल्या लाडक्या मुलाला शिक्षणासाठी शाळा मिळेल काय? या समस्येने ग्रासले आहे. आपल्या देशात, लखनौ येथील वैद्यकीय महाविद्यालयाची कॅपिटेशन फी, जगप्रसिद्ध हॉवर्ड महाविद्यालयाच्या एकूण पदवीसाठी लागणाऱ्या खर्चाएवढी का आहे? लोक आपल्या पाल्यांना कालबाह्य झालेला अभ्यासक्रम का शिकवीत आहेत. या सर्वांचे उत्तर दोषयुक्त अभ्यासक्रमामध्ये दडलेले आहे.

भारत हा जगामध्ये मोठया लोकसंख्येचा देश आहे. भारतीयांचे स्थलांतर आणि विचार, यामधूनच २१ व्या शतकात भारत आपली नवी ओळख निर्माण करु पहात आहे. भारतीयाच्या उर्जेतूनच शेअर बाजार चालवणारे उत्तम व्यवस्थापक आणि कारखानदारी चालवण्यासाठी आवश्यक कुशल मनुष्यबळ निर्माण झाले आहे. मोठया संख्येने असणाऱ्या भारतीयांमुळे सर्वाधिक ग्राहक असलेला देश अशी आपली प्रतिमा बनत आहे. भारतीय ग्राहकावरच आपले उद्योगधंदे अवलंबून आहेत. भारतात लोकशाही आणि तत्रज्ञानाची एक गतिमान श्रृंखला तयार झाली आहे. ती थांबवणे, आता कुणालाही शक्य होणार नाही. आपल्याला फक्त या श्रृंखलेला एक दिशा द्यायची आहे. आपल्या देशाची उर्जा आणि शक्ती ज्या महत्वाकांक्षेच्या लाटेवर आरुढ झाली आहे, तिला थोपवणे आता कुणालाही शक्य नाही. या लाटेवर स्वार झालेल्या भारतीयांचे आचार आणि विचार पुर्णपणे सुधारणावादी असून ते विचार आपल्याला अधिक सुदृढ आणि मजबूत करायचे आहेत.

मी पायलट आहे. वैमानिकाचे शिक्षण मी अमेरिकेत घेतले आहे. माझे लायसन्स रूपांतरित करण्यासाठी, मी डीजीसीएमध्ये जाऊन चौकशी केली. त्यांनी मला एक माहितीपुस्तक दिले. त्या माहितीपुस्तकामध्ये विमानातून टपाल कसे टाकावे, याबद्दल टिप्पणी होती. ती पद्धत आता कालबाह्य झाली आहे. तरीही तिचा समावेश आपण अजूनही माहितीपुस्तकांत करीत आहोत. अशा अनेक गोष्टी तुम्हाला शैक्षणिक अभ्यासक्रमात सापडतील. अशा प्रकारचे शिक्षण घेऊन तयार झालेले लोक काय करणार आहेत? त्यांना तुमच्याकडून नोकऱ्या दिल्या जातील. तुमच्या गरजांना शैक्षणिक अभ्यासक्रमामध्ये तसेच आय.आय.टी.च्या अभ्यासक्रमामध्ये काही स्थान आहे काय? कुणी तुम्हाला तसे विचारले आहे काय? याचे उत्तर नक्कीच नाही, असे आहे.

आपल्याला ही पद्धती बदलायची आहे. आजची मुले हुशार आहेत. परंतु, शैक्षणिक संस्था नुसती कोठारे झाली आहेत. विद्यापीठांचे जाळे आता इंडस्ट्रीशी जोडले गेले पाहिजे. इंडस्ट्रीला काय हवे आहे? याचे प्रतिबिंब शैक्षणिक संस्थांमधून शिकवल्या जाणाऱ्या अभ्यासक्रमावर पडले पाहिजे. परंतु, दुर्दैवाने तसे होताना दिसून येत नाही.

मी आता तुम्हाला माझ्या एका मित्राची गोष्ट सांगणार आहे. तो पाच–सहा वर्षांपूर्वी अमेरिकेहून भारतात आला होता. 'मला काही इंजिनीअरिंगचे काम करायचे आहे, तुम्ही त्यासाठी चांगले ठिकाण सुचवा,' असे तो मला म्हणाला. मी त्याला आयआयटीला जाण्यासाठी सुचविले. त्याने आयआयटीमध्ये जाऊन त्याचा प्रॉब्लेम सोडवला. आणि तो जेंव्हा माझ्याकडे परत आला तेंव्हा, तो मला आश्चर्यचकित दिसला. मी त्याला कारण विचारले असता तो म्हणाला, 'माझ्याकडून त्या प्राध्यापकांनी फक्त काही हजार रुपये घेतले. प्रत्यक्षात त्या कामाची किंमत ३० हजार डॉलर एवढी होती.' या लोकांना आपली किंमत काय आहे, हेसुद्धा माहीत नाही!' तो प्राध्यापक कधी मार्केटला गेलाच नाही, तर त्याला त्याच्या कामाची किंमत कशी कळणार? म्हणून मी म्हणतो, आपल्याला या सर्व पद्धती बदलून टाकल्या पाहिजेत.

आजच्या तरुणांचे सबलीकरण करून त्यांच्यामध्ये महत्त्वाकांक्षा निर्माण करण्याची गरज आहे. आजचे शिक्षण फक्त नोकऱ्या मिळवण्यासाठी साहाय्यकारी ठरत आहे. आपण शैक्षणिक संस्थांमध्ये खेळाची मैदाने तयार करण्याबरोबरच, व्यावसायिक आणि प्रशासकीय शिक्षणावर भर दिला पाहिजे. शिक्षणाचा विकास होण्यासाठी पायाभूत सुविधांचा विकास करण्यावर भर द्यायला हवा. आपल्या शिक्षण पद्धतीत, गरीब, मध्यमवर्ग, आदिवासी, अल्पसंख्याक आणि दलित वर्गाला शिक्षणापासून वंचित ठेवले जात आहे. त्यामुळे आपण मागास ठरलो आहोत.

अमेरिकन अध्यक्ष जॉन केनेडी म्हणाले होते, ''पाण्याच्या उंचावणाऱ्या लाटेसोबत, बोटीदेखील उंची गाठत असतात.'' एकदा उत्तर प्रदेशातील महिला बचत गटांना मी ही गोष्ट सांगितली, तेंव्हा त्या म्हणाल्या, ''राहुल भय्या आमच्याजवळ बोटच नाही, तर त्या उंची कशी गाठणार?'' वाढत्या विकासाबरोबर, बोट नसलेल्या लोकांचा विकास कसा होणार? आपण सर्वप्रथम त्यांना बोट मिळवून दिली पाहिजे. त्यांचा विकास होण्यासाठी, त्यांना पायाभूत सुविधांचा लाभ मिळवून दिला पाहिजे.

यूपीए सरकारने, पायाभूत सुविधांच्या विकासासाठी, अधिकारांवर आधारित संरचना निर्माण केली आहे. नोकरी, माहिती - तंत्रज्ञान आणि महत्त्वाच्या बाबींवर आपले प्रभुत्व आणि कौशल्य दाखविण्यासाठी शिक्षण पद्धतीमध्ये सुधारणा आणणे गरजेचे आहे. ग्रामीण लोकांचा विकास होण्यासाठी त्यांची एक ओळख निर्माण केली पाहिजे. या सर्व सुधारणा प्रत्यक्षात येतील, तेंव्हा तुमचा व्यवसाय खऱ्या अर्थाने परिपूर्ण आणि वेगवान होणार आहे.

महिलांच्या बाबतीत बोलायचे म्हटले, तर महिलांना आपण पायाभूत सुविधांची बोट मिळवून दिली, पायाभूत सुविधा, या विकास प्रक्रियेचा महत्त्वाचा भाग आहे. ज्या वेळी विकासाचा मुद्दा माझ्याकडे येईल, त्या वेळी या महिलांना, विकासप्रक्रियेत सामावून घेतल्याशिवाय, तो विकास परिपूर्ण होणार नाही. भविष्यात कोणतीही महिला किंवा पुरुष शिक्षणापासून तसेच विकासापासून वंचित राहणार नाही. ते सर्व जण देशाच्या विकास प्रक्रियेचा एक भाग होतील. भारतीय लोकशाहीमध्ये गरिबाला मतदानाचा हक्क आहे. या गरीब आणि मागास वर्गाला सोबत घेऊन आपल्याला विकास करायचा आहे. देशातील प्रत्येकाला आपापला विकास करण्याचा हक्क आहे. सर्वांना सोबत घेऊन विकास केला, तरच तो खरा विकास असेल.

सुसंवाद आणि विकास हे दोन्ही नेहमी, एकत्र सोबतच असले पाहिजेत. आपण जर लोकांमध्ये गटतट ठेवले, सुसंवाद साधला नाही, तर त्याचा तोटा आपल्यालाच होईल. त्याचा विपरीत परिणाम व्यवसाय आणि उद्योगधंद्यांवर होईल. एकदा झालेला परिणाम, पुन्हा योग्य रितीने पुनर्स्थापित करण्यासाठी, खूप मोठा कालखंड लागतो. लोकांना विकासापासून वंचित ठेवून आपली प्रगती कदापिही होऊ शकत नाही, हे ध्यानात घेतले पाहिजे. सर्वसमावेशक विकासानेच सर्वांचा विकास होणार आहे. आपल्या देशातील लोकांना बोलण्याची संधी मिळवून देणारी राजकीय व्यवस्था, तयार करण्याचे काम काँग्रेस पक्ष करीत आहे. गरिबी निर्मूलन करण्यासाठी तसेच लोकांचे जीवनमान उंचावण्यासाठी विविध पातळीवर आमचे प्रयत्न सुरू आहेत.

समस्यांचे निवारण करायचे असेल तर सर्व समस्या एकत्र आणि एकाच वेळी सोडवणे योग्य होणार नाही. तसे केले तर, ती एक चूक असेल. आपण हरितक्रांतीपासून सुरुवात करीत धवलक्रांतीपर्यंत वाटचाल केली. त्याचप्रमाणे माहिती व तंत्रज्ञान तसेच दूरसंचार क्षेत्रात सुधारणा आणताना एकानंतर एक अशा प्रकारे सुधारणा आणल्या. अशाच प्रकारे आपण वाटचाल करणे संयुक्तिक होईल, असे मला वाटते.

आपला देश, शूर आणि तरुणांचा देश आहे. कोणतीही सुधारणा आणायची असेल तर ती, एकानंतर एक अशी आणल्यास, योग्य रितीने राबवता येते. प्रत्येकाचे कौशल्य आणि आवाजाला धोरणांमध्ये सुनियोजितपणे आपण रूपांतरित केले पाहिजे. सॅम पित्रोदा, कृष्णमूर्ती, श्रीधरन आणि नंदन निलकेणी यांनी आपले सर्व कौशल्य, एकत्रितपणे राबवल्यामुळेच, सरकारला लोकांचे जीवनमान उंचावता आले. आणि म्हणूनच देशात सुधारणा येऊ शकल्या.

आपल्या देशाला सध्या, दूरदृष्टीच्या भागीदारीची गरज आहे. ही भागीदारी तुम्ही देऊ शकता. या भागीदारीतूनच देशातील गरीब आणि मध्यमवर्गाचे जीवनमान उंचावण्यासाठी आर्थिक तरतूद होऊ शकणार आहे. एकदा ही भागीदारी प्रत्यक्षात आली, की देशात सुधारणांच्या कामाला मोठी गती येऊ शकते. आपल्या देशात सुसंवादपूर्वक भागीदारीतून सुधारणा आणणारी काँग्रेस हीच एकमेव पार्टी आहे. प्रत्येक भारतीयाला उपयोगी ठरेल, आणि त्याच्या मताला महत्त्व प्राप्त होईल, अशी राजकीय व्यवस्था आपण आणणार आहोत. आज आपण २१व्या शतकाचे प्रतिनिधित्व करीत आहोत. अशा परिस्थितीला साजेशी अशी नवीन व्यवसाय संहिता आपल्याला सुरू करायची आहे.

लहान आणि मोठ्या व्यवसायिकांना साजेसे, व्यवसायासाठी पोषक असे वातावरण उद्योजकांना देण्याचा आम्ही प्रयत्न करणार आहोत. नवे, पारदर्शक आणि स्थिर असे नियमांवर आधारित असणारे, ते वातावरण असणार आहे. अशा वातावरणात सुरू केलेले उद्योगधंदे, रायसिना हिल परिसरापुरते मर्यादित न राहता, आपल्या देशातील गावे आणि खेड्यांच्या गल्ल्यांमध्ये ते उभे राहावेत, असा आमचा प्रयत्न राहणार आहे. अत्यंत दर्जेदार उत्पादन आणि सेवा देणारे ते उद्योग असतील.

अशा वातावरणात उद्योग उभारणीसाठी आपण सर्वांनी पुढे यावे असे मी आवाहन करतो. या उद्योग उभारणीमुळे, देशात व्यवसाय वृद्धी होऊन, रोजगाराच्या नवनव्या संधी उपलब्ध होतील. अशा आटोपशीर उद्योगांच्या उभारणीमुळे लोकांचे हक्क सुरक्षित राहण्याबरोबरच पर्यावरण संरक्षणदेखील होणार आहे. माझा आपल्या सर्वांवर विश्वास आहे, म्हणूनच मी या ठिकाणी आलो आहे. देशाच्या विकासामध्ये आपण सर्वांनी सहभागी व्हावे अशी माझी इच्छा आहे. मला तुमच्याबरोबर भागीदारी करायची आहे, म्हणूनच या ठिकाणी मी आलो आहे. या देशाचा विकास घडवून आणण्यासाठी मला आपल्याबरोबर दीर्घकालीन भागीदारी करायची आहे. शूर आणि मजबूत भारत निर्माण करण्यासाठी, मला आपल्या सहकार्याची गरज आहे.

अदि जी, आपल्या भाषणात म्हणाले होते, की माझा जास्तीतजास्त वेळ, मी गरीब लोकांसमवेत घालवतो. सर्वांना बरोबर घेऊन प्रगती केल्याशिवाय देशाचा विकास होणार नाही, हे मी या ठिकाणी पुन्हा नमूद करू इच्छितो. गरीब लोक या देशाचा अविभक्त भाग आहेत. व्यवसाय हा वेगळा विषय आहे आणि मध्यमवर्ग हा तिसरा वर्ग आहे. आपल्याला या सर्वांना बरोबर घेऊन प्रगती करायची आहे. या सर्वांपैकी प्रत्येक घटक महत्त्वाचा आहे. त्या सर्वांना बरोबर घेतले तरच प्रगती करणे शक्य होणार आहे. तुमच्या सहकार्याशिवाय हे साध्य होणार नाही, हे तेवढेच खरे आहे.

हाच माझा आजचा संदेश आहे. आपण येथे आलात आणि माझे म्हणणे ऐकून घेतलेत, त्याबद्दल मी आपले आभार व्यक्त करतो.

धन्यवाद!

■

'राज्य'कारण करायचे आहे

महाराष्ट्रासमोर आज ज्या समस्या आहेत, त्यावर मार्ग काढून पुढे जायचे असेल तर राजकारणापलीकडे जाऊन एक मूलभूत विचार करावा लागेल. समस्या कोणतीही असो, मला वाटते आता पारंपरिक पद्धतीने विचार करून चालणार नाही. तात्कालीक उपाय योजण्याची आणि पुढचे पुढे पाहू, अशी एक सवय आपणाला लागली आहे. ती सोडून शाश्वत विकासासाठी दीर्घकालीन उपाय ही आजची खरी गरज आहे. त्यामुळेच वैयक्तिक लाभाच्या कामांपेक्षा व्यापक समाजहिताची कामे मी प्राधान्याने हाताळतो आहे. थोडक्यात सांगायचे तर मला राजकारणापेक्षा 'राज्य'कारण करायचे आहे... सांगत आहेत मुख्यमंत्री पृथ्वीराज चव्हाण.

केवळ महाराष्ट्रच नव्हे, तर सारा देश एका कठीण परिस्थितीतून जातो आहे. जागतिक मंदीचे सावट अर्थव्यवस्थेवर पडलेले आहे. राज्यापुरते बोलायचे तर सिंचन, शेतमालाचा योग्य भाव मिळण्यासाठी कायमस्वरूपी उपाय, कृषीविषयक पायाभूत सुविधांचा विकास, रोजगारनिर्मिती, औद्योगिक गुंतवणुकीचा ओघ कायम टिकविणे, प्रशासकीय सुधारणा अशा अनेक समस्या आहेत. राज्याच्या १५ जिल्ह्यांत दुष्काळाची आणि पाणीटंचाईची परिस्थिती गंभीर आहे. सुरक्षाविषयक, तसेच राज्याच्या काही भागांत नक्षलवादाशी सामना असेही काही नाजूक प्रश्न आहेत. या सर्वांवर मात करीत आपल्याला पुढील कालक्रमणा करायची आहे. मात्र, हे करीत असताना तात्कालीक उपायांपेक्षा शाश्वत अशा दीर्घकालीन उपायांवर भर दिला पाहिजे असे मला वाटते.

अर्थात, हे काम चुटकीसरशी होणारे नाही. म्हणूनच मी माझ्या कामाची एक विशिष्ट दिशा आणि पद्धत निश्चित केली आहे. एखादा निर्णय घेतल्याने एखाद–दुसऱ्याचाच किंवा मूठभरांचा फायदा होणार असेल तर असा निर्णय दोन-चार दिवस मागेपुढे झाला तर फारसे बिघडणार नाही. म्हणूनच व्यापक जनहिताचे निर्णय योग्यवेळी आणि वेळीच झाले पाहिजेत, असा माझा आग्रह आणि प्रयत्न आहे. अर्थात, यामुळे प्रशासकीय दिरंगाईचा आरोप कोणी केला तरी त्याला माझ्या दृष्टीने फारसे महत्त्व नाही.

महाराष्ट्राचे स्थान अव्वल

उद्योग आणि गुंतवणुकीच्या बाबतीत काही राज्ये महाराष्ट्राच्या तुलनेत खूप पुढे गेली आहेत, अशी चर्चा काहीवेळा होते. मी मात्र याच्याशी सहमत नाही. महाराष्ट्र आजही औद्योगिक गुंतवणुकीमध्ये अव्वल आहे, हे साधार सिद्ध करता येते. दुसरे असे की देशांतर्गत किंवा देशात येणारी बाहेरील प्रत्येक गुंतवणूक महाराष्ट्रातच झाली पाहिजे किंवा होईल, असे मानणेही चुकीचे आहे. अन्य राज्येही यासाठी प्रयत्नशील असतातच. जरी कोणी काहीही प्रचार केला तरी महाराष्ट्राचे स्थान अव्वल आहे. दरडोई उत्पन्नात हरियाणानंतर महाराष्ट्राचा क्रमांक आहे. गुजरात बरेच मागे आहे. महाराष्ट्र हे मोस्ट फेव्हर्ड डेस्टिनेशन म्हणून नेहमीच अग्रणी होते आणि राहील, असा मला विश्वास वाटतो. कुणाशी तरी तुलना करणे बरोबर नाही. महाराष्ट्राचा प्रत्येक क्षेत्रात प्रथम क्रमांक ठेवणे हे आव्हान आम्ही

स्वीकारले आहे.

अलीकडेच आम्ही अतिशय महत्त्वाकांक्षी असे नवे औद्योगिक धोरण आम्ही जाहीर केले. मागास भागात गुंतवणुकीचा ओघ वाढविणे आणि जास्तीतजास्त रोजगाराच्या संधी निर्माण करणे, हे या धोरणाचे उद्दिष्ट आहे. यामुळे २० लाख नवीन रोजगार, ५ लाख कोटी रुपयांची गुंतवणूक साध्य होईल. औद्योगिक गुंतवणुकीतील राज्याची आघाडी कायम असून नुकत्याच नागपूरला आयोजित करण्यात आलेल्या ॲडव्हान्टेज विदर्भ कार्यक्रमालाही गुंतवणूकदारांचा मोठा प्रतिसाद मिळाला आहे.

विशाल उद्योगांप्रमाणे अति विशाल उद्योगांना प्रोत्साहन, एक खिडकी योजनेचे सक्षमीकरण, एकात्मिक औद्योगिक क्षेत्र विकसित करण्याची तरतूद, लघुउद्योगांना विशेष प्रोत्साहन यामुळे हे धोरण महाराष्ट्राचे उद्योगातील प्रथम क्रमांकाचे स्थान कायम राखील, याची मला खात्री आहे. केंद्र सरकारतर्फे पुरस्कृत दिल्ली – मुंबई औद्योगिक कॉरीडॉरमुळे राज्याच्या औद्योगिकीकरणाला वेगळी गती मिळणार आहे. राज्यात तीन ठिकाणी केंद्र सरकार पुरस्कृत राष्ट्रीय गुंतवणूक व उत्पादन क्षेत्र (NIMZ) स्थापन करण्यात येणार आहेत.

नागरी विकासाचे प्रश्न

राज्यातील ४२ टक्के लोकसंख्या शहरात राहते. ग्रामीण भागातून शहराकडे लोंढा वाढत चालला आहे. शहरामध्ये रोजगाराच्या संधी आहेत. या सगळ्या लोकसंख्येला घरे देणे व त्यांचे राहणीमान चांगल्या दर्जाचे ठेवणे आवश्यक आहे. शहरांमध्ये सुविधांना पेलेल एवढीच लोकसंख्या असावी. अतिरिक्त लोकसंख्येला दुसरीकडे उत्तम नागरी व्यवस्था निर्माण करून जागा द्यावी लागेल. मुंबईत जमिनीच्या किमती हा महत्त्वाचा प्रश्न आहे. मध्यंतरीच्या काळातल्या योजना निश्चितच पारदर्शक नव्हत्या. त्यामुळे खाजगी विकासकांचा फायदा झाला. जास्तीतजास्त चटई क्षेत्र देऊन ताण निर्माण करण्यात आला. या सगळ्या गोष्टींचा मी गंभीरपणे विचार करतोय. नागरी सुविधा देणारे कायदे पुन्हा एकदा तपासावे लागणार आहेत. धारावी झोपडपट्टीच्या पुनर्विकासाचा व्यापक प्रकल्प आम्ही हाती घेतला आहे. तसेच चाळींच्या विकासाचाही प्रश्न सोडवावा लागणार आहे.

आज मुंबईत सुमारे ६० टक्के लोक झोपडपट्टीत राहतात. त्यांना परवडणारी बहुमजली घरे देऊन उर्वरित जमिनीवर इतर नागरी सुविधा निर्माण करण्याचे आमचे प्रयत्न आहेत. हे सर्व पुनर्विकास प्रकल्प राबविताना प्रकल्पाची किंमत पारदर्शक स्पर्धेतून निश्चित केली जाईल आणि जमिनीची अतिरिक्त किंमत शासनाच्या तिजोरीत आणली जाईल. राजीव आवास योजने अंतर्गत मुंबईसह संपूर्ण राज्य झोपडपट्टीमुक्त करण्याचा आम्ही निर्धार केला आहे. शासनाने परवडणाऱ्या घरबांधणीला प्रोत्साहन देण्याकरिता अनेक पुरोगामी निर्णय घेतले आहेत.

एम.एम.आर.डी.ए.सारख्या प्राधिकरणाच्या माध्यमातून मुंबई महानगर प्रदेशाच्या वाहतूकविषयक प्रश्नांवर आम्ही मार्ग काढत आहोत. याअनुषंगाने केवळ मुंबईचाच नव्हे, तर उपनगरे आणि परिसराचाही विकास करावा अशी योजना आहे. मेट्रो, मोनोरेल, किनारी भागातील वाहतूक व्यवस्था उभारण्याकडे आम्ही लक्ष देत आहोत. नवी मुंबईसारखी इतर शहरे तयार करून मुंबईचा ताण कमी करणे महत्त्वाचे आहे. वाहतूक, पाणी, घनकचरा याचा विचार न करता उंच उंच इमारती बांधणे म्हणजे आडव्या झोपडपट्ट्यांऐवजी उभ्या झोपडपट्ट्या निर्माण करणे होय.

राज्यातील अनधिकृत बांधकामांचा प्रश्न ठाणे येथील दुर्घटनेमुळे ऐरणीवर आला. सामूहिक विकासाच्या म्हणजेच क्लस्टर डेव्हलपमेंटच्या माध्यमातून त्यावर उपाय योजण्याचा आमचा प्रयत्न राहील. मुंबईच्या विकास नियंत्रण नियमावलीतील बदलामुळे बांधकाम परवानगी देण्यात सुलभता आली आहे. तसेच राज्याचा आणि महापालिकांचा महसूलही वाढला आहे.

मुंबईमध्ये मेट्रो, मोनोरेलसारखे ५ हजार कोटी रुपयांचे पायाभूत प्रकल्प या वर्षी सुरू होतील. गेल्या १० वर्षांपासून रखडलेल्या शिवडी–न्हावाशेवा समुद्री सेतू प्रकल्पाच्या कामाला या वर्षी सुरुवात होईल. राज्य शासनाने अलीकडेच २० हजार कोटी रुपयांच्या ओव्हल मैदान ते विरार उन्नत रेल्वे कॉरिडॉर या रेल्वे प्रकल्पामध्ये सहभाग घेण्याचा निर्णय घेतला आहे. नवी मुंबई येथील आंतरराष्ट्रीय विमानतळाचे कामही आता मार्गी लागले आहे. विदर्भाकरिता महत्त्वाकांक्षी असलेला नागपूरमधील मिहान प्रकल्प अंतिम टप्प्यात आहे.

शाश्वत विकासावर भर

वातावरणातील बदलांमुळे राज्यात आणि देशाच्या बऱ्याच भागात अनियमित आणि अवकाळी पावसाचे प्रमाण गेल्या काही वर्षांत वाढले आहे. अशा पावसामुळे नुकसान होणाऱ्या शेतकऱ्यांना नुकसानभरपाई देण्याबरोबरच कायमस्वरूपी उपाय योजले पाहिजेत. मात्र, अशा प्रकारची पॅकेज किंवा आर्थिक मदत हा तात्कालीक उपाय आहे. यामुळे शेतकऱ्यासमोरचे प्रश्न कायमस्वरूपी सुटणार नाहीत. यासाठीच आर्थिक मदत देण्याबरोबरच ठिबक सिंचन, गोदामांची सोय, कृषी उत्पन्न बाजार समित्यांना बळकटी, शेतीविषयक पायाभूत सुविधांची निर्मिती करून शेतीक्षेत्राचा शाश्वत विकास करण्याचा माझा प्रयत्न राहणार आहे. असे केले तरच शेतकरी या दुष्टचक्रातून मुक्त होईल.

समतोल विकासाचे प्रयत्न

पश्चिम महाराष्ट्राचाच विकास झाला, अशी भावना लोकांमध्ये आहे. योजनांचा फायदा नेहमी पश्चिम महाराष्ट्राला होतो, असा एक प्रवाद आहे. याला अनेक नैसर्गिक कारणेही आहेत. सहकाराच्या बाबतीत पश्चिम महाराष्ट्राने प्रगती केली. दूध, साखर यांचे उत्पादन अधिक होणाऱ्या पश्चिम महाराष्ट्रात परिवर्तन झाले. त्याप्रमाणे इतर भागात सहकाराचा विकास होऊ शकला नाही. विदर्भात कापूस जास्त पिकतो पण सूत गिरण्या मात्र पश्चिम महाराष्ट्रात आहेत. एखाद्या भागाचा मुख्यमंत्री झाला म्हणजे त्या भागाचाच विकास होतो हे खरे नाही. असमतोलाबाबत राज्य सरकारने प्रसिद्ध अर्थतज्ज्ञ विजय केळकर यांच्या

अध्यक्षतेखाली समितीची स्थापनाही केली आहे. नागपूरचा मिहान प्रोजेक्ट असो, औरंगाबाद–मुंबई–दिल्ली हा डेडिकेटेड कॉरिडॉर की मुंबई–पुणे–नाशिक हा त्रिकोण असो.. राज्याच्या सर्व भागांचा झपाट्याने विकास झाला पाहिजे, असे मला वाटते.

आधुनिक महाराष्ट्राचे शिल्पकार स्व. यशवंतराव चव्हाण यांचे जन्मशताब्दी वर्ष आपण विविध उपक्रमांनी नुकतेच साजरे केले. त्यांच्या विचारांचा प्रसार करण्यासाठी अनेक विकासाची कामे हाती घेण्यात आली आहेत. माजी मुख्यमंत्री आणि हरितक्रांतीचे प्रणेते स्व. वसंतराव नाईक यांचे जन्मशताब्दी वर्षही साजरे करण्यासाठी अनेक उपक्रम घेण्यात आले आहेत. भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या भव्य राष्ट्रीय स्मारकासाठी इंदू मिलची संपूर्ण साडेबारा एकर जमीन केंद्र सरकारकडून मिळविण्यात आम्हाला यश आले. कोल्हापूरच्या शाहू मिलमध्ये राजर्षि छत्रपती शाहू महाराजांचे स्मारक उभारण्याचा निर्णय आम्ही घेतला. मुंबईजवळ अरबी समुद्रात छत्रपती शिवाजी महाराजांचे स्मारक उभारण्यासाठी जागेची निश्चिती आणि विविध परवानग्या यांची कार्यवाही सुरू आहे. मुंबईच्या गिरणी संपात सर्वस्व गमावलेल्या कामगारांना घरे देण्याचा निर्णय आम्ही अंमलात आणला. संयुक्त महाराष्ट्राच्या आंदोलनात हौतात्म्य पत्करलेल्या गिरणी कामगारांच्या वारसांनाही मोफत घरे देण्याचा निर्णय आम्ही घेतला.

शहरांप्रमाणेच ग्रामीण विकासालाही आम्ही खूप महत्त्व दिले आहे. याचाच परिणाम म्हणून केंद्र सरकारच्या पंचायत सबलीकरण व उत्तरदायित्व प्रोत्साहन योजनेअंतर्गत वर्ष २०१२ – १३चा २.५० कोटी रुपयांचा प्रथम पुरस्कार महाराष्ट्राला मिळाला.

महिलांवरील अत्याचारांची समस्या गंभीर होत आहे. असे खटले चालविण्यासाठी २५ जलदगती न्यायालये सुरू केली जाणार आहेत. राज्याच्या नवीन महिला धोरणाचा मसुदा चर्चेसाठी प्रसिद्ध केला आहे. लवकरच हे धोरण मंजूर केले जाईल.

गेल्या अधिवेशनात मानवी चेहरा असलेला विकासाभिमुख अर्थसंकल्प आम्ही सादर केला. त्यात अर्थव्यवस्थेचा वेगवान विकास कायम ठेवण्याचा निर्धार व्यक्त केला आहे. राज्याच्या वार्षिक योजनेच्या २५ टक्के निधी दुष्काळ निवारणाच्या कायमस्वरूपी उपाययोजनांसाठी आणि पाणी प्रश्नावर खर्च करण्यात येणार आहे. औद्योगिक प्रगतीबरोबर शिक्षण, सार्वजनिक आरोग्य अशा सर्व क्षेत्रांना न्याय देण्यात आला आहे. राजीव गांधी जीवनदायी आरोग्य योजनेचा राज्यभर विस्तार, आपत्कालीन रुग्णवाहिका सेवा यासारख्या योजना आणि नवीन बृहत आराखडा या वर्षी राबविण्यात येईल. राज्यात तीन नवीन शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालये आणि तीन नवीन राष्ट्रीय विधी विद्यापीठेही स्थापन करण्यात येणार आहेत.

खंडकरी शेतकऱ्यांना जमीन वाटपाचा प्रश्न ५० हून अधिक वर्षे प्रलंबित होता. शासनाने विशेष विधिज्ञ नेमून सर्वोच्च न्यायालयात पाठपुरावा केला. या प्रकरणात शासनाच्या बाजूने निर्णय झाल्याने जमीन वाटपाचा मार्ग खुला झाला. याचा लाभ ४०१५ खंडकरी शेतकऱ्यांना आणि त्यांच्या वारसांना झाला आहे.

महाराष्ट्र दिनाच्या शुभेच्छा देत असतानाच राज्याच्या काही भागातील दुष्काळी परिस्थिती मला अस्वस्थ करते आहे. सलग दोन वर्षे १५ जिल्ह्यांमध्ये कमी पाऊस झाल्यामुळे पिण्याच्या पाण्याची तीव्र टंचाई आहे. आज रोजी ११,५९३ गावे आणि वाड्यांना ४०१२ टँकरमार्फत पिण्याच्या पाण्याचा पुरवठा केला जात आहे. जनावरांच्या एकूण १०२२ छावण्यांमध्ये आठ लाखांवर जनावरांची सोय करण्यात आली आहे. मागेल त्या गावाला पिण्याच्या पाण्याचे टँकर, मागेल त्या ठिकाणी जनावरांच्या छावण्या आणि मागेल त्याला रोजगार उपलब्ध करून देण्यात येत आहे.

राज्याच्या इतिहासात कधी नव्हे एवढी यंत्रणा सज्ज करण्यात आली आहे. दुष्काळावर तात्कालीक उपायांबरोबरच कायमस्वरूपी उपायांवरही आमचा भर आहे. शेवटच्या टप्प्यातील सिंचन योजना पूर्ण करणे, सिमेंटचे साखळी बंधारे, शेततळी, शिवकालीन तलावांची दुरुस्ती आणि पाझर तलावांतील गाळाचा उपसा असे अनेक उपक्रम राबविले जात आहेत. जिल्हा नियोजन मंडळाच्या निधीपैकी १५ टक्के निधी दुष्काळ कायमस्वरूपी निवारण्याच्या संबंधित कामांसाठी खर्च करण्याच्या निर्णय घेण्यात आला आहे. सर्व जिल्हाधिकाऱ्यांना तातडीचे निर्णय घेण्याचे अधिकार देण्यात आले आहेत. मोठ्या शहरांकरिता नळपाणी पुरवठा योजना पूर्ण करण्याकरिता निधी उपलब्ध करून दिला आहे. दुष्काळग्रस्त भागासाठी १०७७ ही हेल्पलाईनही सुरू केली आहे. पाऊस सुरू होण्यापर्यंतचा कालावधी मोठ्या कसोटीचा असणार आहे. दुष्काळग्रस्तांना दिलासा देण्याचा शासनाचा हा प्रयत्न आहे.

पारदर्शक आणि गतिमान शासनाची प्रचिती सर्वसामान्य लोकांना मिळवून देण्याचा आमचा निश्चय आहे. ई – प्रशासनाच्या माध्यमातून जनतेला कमीतकमी वेळात अधिकाधिक सुविधा पुरविण्याचा आमचा मानस आहे. आधार क्रमांकाच्या नोंदणीचा शुभारंभ महाराष्ट्रात झाला. आज सुमारे सहा कोटी नागरिकांची नोंदणी करून महाराष्ट्र देशात आघाडीवर आहे. शासनाच्या योजनांचे थेट अनुदान आधार क्रमांकाशी निगडित बँक खात्यामार्फत देण्याची योजना १२ जिह्यांत सुरू झाली आहे. यामुळे सामान्य माणसाच्या मनात प्रशासनाबद्दल विश्वासाची, सकारात्मक भावना निर्माण झाली आहे.

आधुनिक महाराष्ट्राच्या जडणघडणीसाठी ज्या महापुरुषांनी आपले आयुष्य खर्च केले, त्या सर्वांचे स्मरण करून, राज्याच्या विकासासाठी कटिबद्ध होण्याची शपथ आपण पुन्हा एकदा घेऊ या. संयुक्त महाराष्ट्राच्या निर्मितीसाठी लढलेल्या लक्षावधी ज्ञात - अज्ञात कार्यकर्त्यांना आणि हुतात्म्यांना हीच खरी आदरांजली ठरेल.

विकास हा समतोल, समन्यायी, सर्वसमावेशक व शाश्वत असायला हवा, असे माझे मत आहे. यादृष्टीने प्रत्येक निर्णयाचा केंद्रबिंदू सामान्य नागरिक हाच राहील, याची खबरदारी आमच्या सरकारने घेतली आहे. मला वाटते, यादृष्टीने माझे प्रयत्न निश्चितच यशस्वी होतील आणि राजकारणाच्याही पलीकडे जाऊन एक नवा, आधुनिक, समर्थ महाराष्ट्र घडविण्याचे माझे ध्येय साकार होईल.

चतुरस्र आणि उमदे नेते

- विलासराव देशमुख

राज्याचे लोकप्रिय नेते, माजी मुख्यमंत्री स्व. विलासरावजी देशमुख यांच्या जयंतीनिमित्ताने विशेष लेख

- माणिकराव ठाकरे, प्रदेश अध्यक्ष

आम्ही जर निवडून आलो, तर तुमचा सातबारा कोरा करू! मला हे कळत नाही, काय असतं सातबारावर? तुमचं नाव, तुमचा सर्व्हे नंबर, तुमचा गट नंबर, तुमचं पीक-पाणी. हेच असतं ना सातबारावर? हे म्हणतात, आम्ही जर निवडून आलो, तर तुमचा सातबारा कोरा करू. म्हणजे तुमचा गट नंबर गायब, तुमचा सर्व्हे नंबर गायब, सर्व काही गायब... सर्व काही अजब. अजब तुझे सरकार! अशी मंडळी जर सत्तेवर आली, तर मात्र सातबारा घरातून अजिबात बाहेर काढू नका!! अशी अवस्था आहे या लोकांची! काय घोषणा, काय बोलतो आपण? याची कल्पनाच नाही,'' हे मिश्कील भाषण होते, माजी मुख्यमंत्री, केंद्रीय अवजड उद्योगमंत्री आणि ज्येष्ठ काँग्रेस नेते, स्व. विलासरावजी देशमुख यांचे. विरोधकांबाबत बोलायचे तरीसुद्धा, नम्र शैली आणि कोपरखळ्या. पोट धरून हसत हसत टोले लगावणे, ही विलासरावांची शैली. सर्वपक्षीय नेते विलासरावांचा कायम आदर करीत. राजकारणात त्यांचे कुणीही शत्रू नव्हते. पक्षीय राजकारणापलीकडे त्यांचे सर्वांशी वैयक्तिक जिव्हाळ्याचे संबंध होते. त्यांच्या हसतमुख चेहऱ्यामागे कधीही वैफल्यग्रस्तता किंवा संतप्तपणाचा साधा लवलेशही कधी दिसला नाही. ते मुरलेले राजकारणी आणि उत्तम प्रशासक होते. नेहमीच गरिबांच्या उन्नतीसाठी लढणारा मुख्यमंत्री म्हणून त्यांची ख्याती होती.

विलासरावांच्या मंत्रिमंडळात काम करण्याची संधी मला मिळाली. विलासरावजींसोबत काम करणे हा अतिशय चांगला अनुभव होता. राजकीय जीवनात ते माझे मार्गदर्शक होते. कोणतेही सामाजिक काम घेऊन त्यांच्याकडे गेलो की, ते नेहमी प्रोत्साहन द्यायचे. त्यांच्या कितीतरी आठवणी, आज आमच्या सोबत आहेत. त्या आठवणी, सांगाव्या तेवढ्या कमीच आहेत. विलासराव देशमुख साहेबांनी काँग्रेस पक्षात प्रभावीपणे काम केलेच, परंतु सहकारी पक्षासोबतही त्यांचे अतिशय उत्तम संबंध होते. कोणत्याही संकटातून सहजरीत्या मार्ग काढण्यामध्ये, त्यांचा हातखंडा होता. मैत्रीपूर्ण नाती जपणारा नेता, अशी त्यांची

काँग्रेस पक्षाच्या रणनीतीबाबत बोलताना विलासराव, आपल्या भाषणात म्हणाले होते, ''काँग्रेसची चाल हत्तीसारखी आहे. जे बरोबर येताल, त्यांना बरोबर घेऊन, जे येणार नाहीत, त्यांना बाजूला सोडून पुढे जायचे, अगदी सरळ अशी काँग्रेसची चाल आहे. उंटासारखी तिरकी चाल नाही, किंवा घोड्यासारखी अडीचघर चाल नाही. काँग्रेसचा विचार आहे, तो गरिबांचा विचार आहे. सर्व जातीधर्मांना बरोबर घेऊन चालणारा विचार आहे. एवढे मोठे पाठबळ तुमच्याबरोबर असताना, एवढी मोठी शिदोरी तुमच्याबरोबर असताना, कुणाला घाबरण्याचे कसलेही कारण नाही. उजळ माथ्याने लोकांसमोर जा. आणि सांगा त्यांना, हे आम्ही केलंय, आणि राहिलेले आम्हीच करणार. दुसरा कोणीही करू शकणार नाही. असा आत्मविश्वास पहिल्यांदा कार्यकर्त्यांमध्ये जागा झाला पाहिजे. आणि त्याच आत्मविश्वासाने आपण पुढे गेले पाहिजे.''

ओळख होती. हसतमुख, सर्वांना हवेहवेसे विलासराव, कधी कुणाला तोडून बोलले नाहीत. आपल्या वाक्बाणांनी त्यांनी, कधी कुणाला घायाळ केले नाही. अभ्यासू आणि मार्मिक वक्तृत्वशैलीने विलासरावांनी सर्वांची मने जिंकून घेतली.

१९९० साली, विलासरावजी आमदार झाले. विलासराव देशमुख यांनी राज्याचे, ग्रामीण विकास, कृषी, सहकार, दुग्धविकास आणि मत्स्य व्यवसाय, सार्वजनिक बांधकाम, उद्योग, तंत्रशिक्षण आणि शिक्षण, क्रीडा, परिवहन, संसदीय कामकाज कॅबिनेट मंत्री म्हणून काम पाहिले. १८ ऑक्टोबर १९९९ रोजी महाराष्ट्राचे मुख्यमंत्री पदी विराजमान होण्याचा मान त्यांना मिळाला. युती सरकारच्या काळात विस्कटलेली राज्याची आर्थिक घडी विलासरावांनी पुन्हा व्यवस्थित बसविली. त्यानंतर, सन २००४च्या विधानसभा निवडणुकीत विलासरावांनी पुन्हा एकदा बाजी मारली. महाराष्ट्रात सत्ता कायम राखण्यात काँग्रेसला यश मिळाले. ११ नोव्हेंबर २००४ रोजी विलासराव दुसऱ्यांदा राज्याचे मुख्यमंत्री झाले.

हजरजबाबीपणा आणि अचूक शब्दफेक यामुळे विलासरावांची भाषणे श्रवणीय होत असत. त्यांची भाषणे ऐकण्यासाठी, मोठा जनसागर लोटला जायचा. काँग्रेस पक्षावर त्यांनी मनापासून प्रेम केले. त्यांच्या भाषणातून त्यांचे पक्षप्रेम अधोरेखित होत असे. सन २००९मध्ये निवडणूक प्रचारावेळी आपल्या भाषणात विलासरावजी म्हणाले होते, ''लोकांची चळवळ म्हणजे काँग्रेस. चळवळी इतके विस्तारित रूप काँग्रेसला प्राप्त झाले आहे. काँग्रेस संपवण्यासाठी अनेकांनी प्रयत्न केले. ते संपले, पण काँग्रेस संपली नाही. काँग्रेसला त्यागाची आणि बलिदानाची अशी मोठी परंपरा लाभली आहे. काँग्रेसला, देशाच्या स्वातंत्र्य लढ्याचा इतिहास आहे. काँग्रेसने आपल्या वाटचालीत, नेहमीच गरिबांचा विचार केला आहे. आजही, 'काँग्रेस का हात, आम आदमी के साथ है।' 'आम आदमी' म्हणजे, समाजाच्या प्रत्येक जातीधर्मातील गरीब माणूस! काँग्रेस, आपल्या कामाच्या बळावर मते मागत असते. नुसत्या आश्वासनांच्या बळावर नाही. म्हणूनच उजळ माथ्याने तुमच्या समोर येऊन मते मागण्याचा नैतिक अधिकार, काँग्रेसकडे आहे. विकासाचा काहीही संबंध नसलेली माणसे, जेंव्हा नशीब आजमवायला तुमच्यासमोर येतात, तेंव्हा, हे क्षेत्र तुमच्यासाठी नाही, हे आपण त्यांना निक्षून सांगितले पाहिजे.''

काँग्रेस पक्षाच्या रणनीतीबाबत बोलताना विलासराव, आपल्या भाषणात म्हणाले होते, ''काँग्रेसची चाल हत्तीसारखी आहे. जे बरोबर येतील, त्यांना बरोबर घेऊन, जे येणार नाहीत, त्यांना बाजूला सोडून पुढे जायचे, अगदी सरळ अशी काँग्रेसची चाल आहे. उंटासारखी तिरकी चाल नाही, किंवा घोड्यासारखी अडीचघर चाल नाही. काँग्रेसचा विचार आहे, तो गरिबांचा विचार आहे. सर्व जातीधर्मांना बरोबर घेऊन चालणारा विचार आहे. एवढे मोठे पाठबळ तुमच्याबरोबर असताना, एवढी मोठी शिदोरी तुमच्याबरोबर असताना, कुणाला घाबरण्याचे कसलेही कारण नाही. उजळ माथ्याने लोकांसमोर जा आणि सांगा त्यांना, हे आम्ही केलंय, आणि राहिलेले आम्हीच करणार. दुसरा कोणीही करू शकणार नाही. असा आत्मविश्वास पहिल्यांदा कार्यकर्त्यांमध्ये जागा झाला पाहिजे. आणि त्याच आत्मविश्वासाने आपण पुढे गेले पाहिजे.''

दिलखुलास, दिलदार, उमदे, चतुरस्र, अनुभवी, जिंदादिल, रसिक आणि मुरब्बी अशा अनेक उपाधी विलासरावांना लावता येतील. महाराष्ट्रात काँग्रेस पक्ष संघटना मजबूत करण्यामध्ये विलासरावजींनी केलेली कामगिरी आपण कधीही विसरू शकत नाही. विलासराव म्हणजे, अत्यंत लोकप्रिय आणि एक विलोभनीय नेतृत्व! सरपंच, राज्याचे मुख्यमंत्री ते केंद्रीय मंत्री असा दीर्घ राजकीय प्रवास विलासरावांनी केला. गावागावात जाऊन त्यांनी महाराष्ट्र अनुभवला. काँग्रेस पक्षाला लोकसभा आणि विधानसभा निवडणुकांमध्ये यश मिळवून देण्यात त्यांचा मोठा वाटा होता. ते लोकाभिमुख राजकारणी होते. त्यांचा जनसंपर्क फार मोठा होता. त्यांचे असंख्य चाहते होते. आपल्या कुशल नेतृत्वगुणांच्या आधारावर त्यांनी ४० वर्षांचा यशस्वी राजकीय प्रवास केला. विलासराव, सर्वांचे आवडते नेते होते. उच्च विद्वत्ता, प्रचंड अनुभव आणि दांडगा जनसंपर्क ही त्यांची जमेची बाजू होती. विलासरावांना, यशवंतराव चव्हाण, शंकरराव चव्हाण आणि वसंतदादा पाटील या थोर नेत्यांचा राजकीय वारसा लाभला. या थोर नेत्यांपासून स्फुर्ती घेऊन त्यांनी आपली राजकीय वाटचाल सुरू ठेवली. कार्यकर्त्यांवर आणि पक्षावर प्रचंड प्रेम करणारा नेता, अशी त्यांची ख्याती होती.

विलासरावांनी राजकारणात प्रचंड चढउतार अनुभवले. १९७४मध्ये बाभूळगावचे सरपंच, म्हणून त्यांनी आपली राजकीय कारकीर्द सुरू केली. लातूर पंचायत समितीचे उपसभापती, जिल्हा परिषद सदस्य, उस्मानाबाद जिल्हा युवक काँग्रेसचे अध्यक्ष अशा विविध पदांवरून त्यांनी आपल्या राजकीय प्रवासास सुरुवात केली. गावोगावी जाऊन कार्यकर्त्यांच्या संपर्कातून त्यांनी काँग्रेस पक्ष संघटना मजबूत केली. १९९९मध्ये काँग्रेसने भाजपा-शिवसेना युतीकडून सत्ता हाती घेतली त्या वेळी तिजोरीत खडखडाट होता. सुमारे ३४ हजार कोटी रुपयांचे कर्ज राज्याच्या डोक्यावर ठेवून विरोधकांनी सत्ता सोडली. अशा परिस्थितीत, आठ पक्षांना बरोबर घेऊन विलासरावांनी सरकार स्थापन केले. राज्याची विस्कटलेली आर्थिक घडी त्यांनी पुन्हा बसवली. त्यानंतर २००४च्या विधानसभा निवडणुकीत, काँग्रेस पक्षाचा जनाधार राज्यात मोठ्या प्रमाणावर वाढला. आपल्या कुशल कार्यकर्तृत्वाचा ठसा उमटवल्यामुळे पक्षश्रेष्ठींनी मुख्यमंत्री पद पुन्हा विलासरावांकडे सोपवले. जिल्हा परिषदांना जादा अधिकार, सातबाऱ्याचे संगणकीकरण, मुंबई मेट्रो रेल्वेचा प्रारंभ, मागास विद्यार्थ्यांना स्कॉलरशिप हे त्यांच्या काळातील महत्त्वाचे निर्णय आहेत.

गिरणी कामगारांना त्यांची हक्काची देणी मिळावी म्हणून, देशात पहिले वस्त्रोद्योग धोरण, महाराष्ट्रात राबविण्याचा निर्णय विलासरावांनी घेतला. रेल्वे मार्गानजीकच्या झोपडपट्टीवासीयांना २२५ चौरस फुटांची सदनिका देऊन त्यांचे पुनर्वसन करण्याचा निर्णयदेखील त्यांचाच. झोपडपट्टीवासीयांना ७ मजल्यांच्या लिफ्ट असणाऱ्या इमारतीत सन्मानाने

राहण्यासाठी, सदनिका उपलब्ध करून देण्यात आल्या. विविध राज्यांतील मुख्यमंत्र्यांच्या परिषदेमध्ये 'मुंबईच्या विकासाबाबत केंद्राचीही जबाबदारी आहे,' हे त्यांनी निक्षून सांगितले. मुंबईच्या विकासासाठी १३०० कोटी रुपयांची आग्रही मागणी केली. मुंबईतील अनेक मोठ्या प्रकल्पात आज केंद्राचा सहभाग आहे. विलासरावांच्या प्रयत्नांची ही फलश्रुतीच आहे. मुंबई महानगर विकास प्राधिकरणाला नियोजनाचे अधिकार देणे आणि उपनगरातील वाहतुकीचे स्वरूप सुधारण्यासाठी 'मुंबई नागरी मूलभूत सुविधा प्रकल्प' सुरू करणे हे दोन महत्त्वाकांक्षी निर्णय विलासरावांनी घेतले. मुंबईच्या विकासाबाबत त्यांनी नेहमीच संवेदनशीलता दाखविली. मुंबई शहराच्या ड्रेनेज व्यवस्थापनासाठी त्यांनी ब्रिमस्टोवॅड प्रकल्प राबविला. त्यासाठी केंद्राकडून त्यांनी, सुमारे १२५० कोटी रुपये मंजूर करून घेतले. शेतकऱ्यांना २५ हजार रुपयांपर्यंतचे बिनव्याजी कर्ज, महिला बचतगटांना ४ टक्क्यांनी कर्ज, सच्चर आयोगाच्या शिफारशीनुसार, अल्पसंख्याकांच्या आर्थिक उत्थानासाठी स्वतंत्र खाते, परदेशी गुंतवणुकीसाठी विविध करार, विदर्भातील आत्महत्याग्रस्त शेतकऱ्यांना मोबदला म्हणून १६०० कोटींचे पॅकेज, नागपूरचा मिहान प्रकल्प अशी अनेक कामे विलासरावांनी पार पाडली.

विलासरावांच्या चेहऱ्यावरील स्मितहास्य, जणू त्यांचे पेटंट स्मित होते. ती शैली इतरांना जमणे अशक्य! विलासरावांची बोलण्याची लकब, हजरजबाबीपणा, बोलताना लयीत हातवारे करण्याची पद्धत आणि त्याला साजेसे दिलखेच संवाद, सारे काही विलक्षण होते. विलासराव व्यासपीठावर आले, की टाळ्यांचा कडकडाट ठरलेला. थोडी शांतता, स्मितहास्य आणि सुरुवात... पुन्हा टाळ्या! विलासराव बोलताना मार्मिक बोलत. त्यांच्या बोलण्याने लोकांच्या हृदयाचा ठाव घेतला जात असे, परंतु ते जखमा कधी करीत नसत. बोलण्याची लकब, हजरजबाबीपणा आणि भाषणांच्या मध्ये मध्ये प्रासंगिक विनोदाची पेरणी सारे काही अफलातून होते. कोपरखळ्या मारत खुसखुशित वक्तव्यांनी ते श्रोत्यांना खिळवून ठेवत. शेतकऱ्यांपासून शहरातील युवकापर्यंत सर्वांना विलासराव आपलेसे वाटत. ते जनसमुदायाचा आवाज होते. प्रत्येकाचे म्हणणे ऐकून घेऊन त्याला ते मदत करीत असत. अतिशय उच्च शैक्षणिक योग्यता असणारा हा नेता महाराष्ट्राला मुख्यमंत्री म्हणून लाभला. त्यामुळे राज्याला स्थिर सरकार तर मिळालेच, त्याचबरोबर राज्याच्या विकासाला गति प्राप्त झाली. आज विलासराव आपल्यात नाहीत. परंतु, त्यांच्या स्मृती आपल्यासोबत आहेत. त्यांचे विचार आपल्याला सदैव मार्गदर्शन करीत राहतील, असा मला विश्वास वाटतो.

■

वक्ता शिबिर, पुणे येथील भाषण

जनतेपर्यंत जाण्यासाठी प्रभावी मीडिया, म्हणजे

माऊथ मीडिया

– मोहनप्रकाश,
काँग्रेस पक्ष प्रभारी, महाराष्ट्र राज्य

पुणे शहर हे, देशाचा ऐतिहासिक वारसा सांगणारे शहर आहे. लोकमान्य टिळक आणि गोपाळकृष्ण गोखले यांची ही कर्मभूमी. महात्मा गांधी ज्यांना गुरू मानत होते, त्या लोकमान्यांचे हे शहर आहे. काँग्रेस पक्षाने, नेहमीच वेगवेगळ्या आव्हानांचा सामना केला आहे. पारतंत्र्यापूर्वी ब्रिटिशांचा, तर स्वातंत्र्यानंतर आप्तस्वकीयांचा. महात्मा गांधींची हत्या कोणी परक्या माणसाने केली नाही, तर ती आपल्याच लोकांनी केली. आजही आपल्या देशात काही नकारात्मक शक्ती आहेत, त्या शक्ती देशाला कमजोर करीत आहेत. पूर्वी आपल्या देशात अन्नधान्याची टंचाई असायची. परदेशातून आपल्याला अन्न आयात करावे लागत असे. त्यासाठी परकीय देशांच्या अनेक शर्ती आपल्याला मान्य कराव्या लागत होत्या. लाल बहादूर शास्त्री म्हणाले होते, ''एकवेळ आम्ही उपाशी राहू परंतु तुमच्याकडे भीक मागणार नाही.'' त्यानंतरच्या काळात, स्व. इंदिरा गांधी यांनी देशातील तंत्रज्ञ तसेच वैज्ञानिकांच्या मदतीने देशाला अन्नधान्याच्या बाबतीत स्वावलंबी बनविले. आज आपला देश अन्नधान्याच्या बाबतीत स्वयंपूर्ण झाला आहे. एवढेच नव्हे, तर तो जगातील अन्य देशांना अन्नपुरवठा करण्याची क्षमता अंगी बाळगू लागला आहे.

आपला देश ज्या लोकांकडे अन्नधान्यासाठी याचना करीत होता, त्याच देशाचे राष्ट्रपती मुंबईत येऊन, आमच्या देशातील युवकांना नोकऱ्या द्या, असे म्हणू लागले आहेत. सन २००८ पासून जगामध्ये मंदी सुरू आहे. या काळात जगातील अनेक राष्ट्रांमध्ये आर्थिक मंदी आल्याने, तेथील बँका दिवाळखोरीकडे वाटचाल करू लागल्या होत्या. दुसरीकडे भारतात, काँग्रेस राष्ट्राध्यक्षा सोनिया गांधी आणि पंतप्रधान डॉ. मनमोहन सिंग यांनी त्याच काळात देशातील सरकारी कर्मचाऱ्यांना

सहावा वेतन आयोग लागू केला होता. इंदिराजींनी आपल्या देशातील बँकांचे राष्ट्रीयीकरण केले नसते, तर मंदीच्या काळात आपल्या बँकांचे काय झाले असते, याची कल्पना न केलेली बरी.

नागपूरसारख्या शहरामध्ये मुख्यालय असणाऱ्या भाजपा आणि आरएसएससारख्या लोकांना याचे काहीही पडलेले नाही. आकंठ भ्रष्टाचारात बुडालेले हे लोक, आज भ्रष्टाचारावर बोलू लागले आहेत. कालच एक भाजपा नेते हरिद्वारमध्ये एका बाबाकडे गेले होते. दोन - तीन गोष्टी सोडून सर्व काही गोष्टी हा हरिद्वारचा बाबा विकतो. देशात जेवढ्या मधमाशा नाहीत, त्यापेक्षा जास्त मध हा बाबा विकतो. मंचावर होता, तेंव्हा या बाबाच्या हातात तलवार होती. मंचावरून उतरला तेंव्हा सलवार घालून पळाला, हा बाबा!

आज भारतीय जनता पक्षात मोठ्या प्रमाणावर वाद सुरू आहे. या वादाला ना काही मुद्दा आहे, ना काही विचार आहे. हे लोक देशाला कमजोर बनवत आहेत. जर देश कमजोर झाला, तर गरीब आणि सामान्य माणूस कमजोर होणार आहे. सांप्रदायिकतेला विकासाचे नाव देऊन या पक्षाचे नेते, लोकांची दिशाभूल करीत आहेत. हे लोक काँग्रेसला कधीही हरवू शकत नाहीत. सन २००४ मध्ये, या लोकांना निवडणुकीत हरवून, काँग्रेसने सत्ता प्राप्त केली होती. २००९ मध्ये लोहपुरुष म्हणवून घेणाऱ्या या लोकांना काँग्रेसने आपली जागा दाखवून दिली होती. काँग्रेसकडे काय नाही? वर्तमानाबरोबरच, राहुल गांधींसारखे उज्ज्वल भविष्य काँग्रेसकडे आहे. माहिती अधिकार, शिक्षणाचा अधिकार, अन्नाचा अधिकार असे हक्काचे अधिकार अंमलात आणत असताना, भारताच्या १२ कोटी मुलांना दुपारचे भोजन देण्याचे काम काँग्रेसने केले आहे. आज युरोपातील काही देशांची लोकसंख्यादेखील १२ कोटी नाही. काँग्रेसने हे कार्य आपल्या देशाचे उज्ज्वल भविष्य घडविण्यासाठी केले आहे. सतीच्या प्रथेचे समर्थन करणारा कोणता पक्ष होता, हे आपण भाजपाला विचारले पाहिजे. याउलट काँग्रेसने महिलांना सक्षम आणि मजबूत करण्याचे काम केले आहे.

देशाला सामर्थ्यवान करायचे असेल तर, तर सर्व बाजूंनी सक्षम केले पाहिजे. अल्पसंख्याकांना बलवान करण्यासाठी काँग्रेसने सच्चर कमिटीची स्थापना केली. सच्चर कमिटीच्या अहवालानुसार, अंमलबजावणीची पावले आम्ही उचलली. समाजाच्या सर्वांत कमजोर वर्गांना मजबूत करण्याचे काँग्रेसचे पहिल्यापासून धोरण आहे. आपल्या ब्लॉकमधील कमजोर लोकांना आपल्याबद्दल आपुलकी वाटली पाहिजे. आपण त्याच्या जवळून जाल, तेंव्हा आपला माणूस गेला, असे त्याला वाटले पहिजे. दुसरे महत्त्वाचे असे की, तुम्हाला प्रत्येक गोष्टीबाबत जिज्ञासा वाटली पाहिजे. जेवढे जास्त तुम्ही जिज्ञासू व्हाल, तेवढी माहिती तुम्हाला मिळेल. जेंव्हा जेंव्हा लोकांना भेटाल तेंव्हा तेंव्हा त्यांना मार्गदर्शन करा. तुमचे विचार त्यांच्या जीवनाला मार्गदर्शक ठरतील. देशाचा विचार, हाच खरा काँग्रेसचा विचार आहे.

राजकारणातील कोणतीही महिलांसाठी आरक्षित जागा, महिला सहज पुरुषांसाठी सोडतात. परंतु, पुरुष अशी जागा महिलांसाठी सोडतील काय? याचे उत्तर नाही, असे येईल. मात्र, काँग्रेस अध्यक्षा सोनियाजींनी, पंतप्रधान पदासारखी मानाची जागा डॉ. मनमोहन सिंग यांना बहाल केली, यातच त्यांचा मोठेपणा दिसून येतो. हीच काँग्रेसची परंपरा आणि त्याग आहे. आजच्या युगात गरिबांच्या झोपडीत जाऊन त्यांचे दु:ख समजून घेणारा कोणी आहे काय? परंतु, राहुलजींनी हे काम केले आहे. गरिबांचे जीवन अनुभवले आहे. असे नेते फक्त काँग्रेसकडे आहेत, याचा आम्हाला अभिमान आहे. काँग्रेसने स्वातंत्र्य लढ्याची मूल्ये अनुभवली आहेत. त्या स्वातंत्र्य लढ्यातील सेनानींचे वारस आज तुम्ही आहात. महात्मा गांधी, इंदिरा गांधी, राजीव गांधी यांच्या हत्येमागील विचार कोणता होता? हा विचार संपला आहे काय? नसेल, तर त्या विचारांचा सामना करण्याचे काम तुम्हाला करायचे आहे. काँग्रेससाठीच नाही, तर देशासाठी हे कार्य तुम्हाला करायचे आहे.

गेल्या दहा वर्षांत काँग्रेसने अनेक महत्त्वाकांक्षी कार्यक्रम तयार केले आहेत. त्यांची माहिती आपण घेतली पाहिजे. रोजगार आणि शिक्षण या महत्त्वाच्या बाबी आहेत. त्याशिवाय विकास होऊच शकत नाही. यासाठी सरकारने कोणत्या योजना राबविल्या आहेत, याची जिज्ञासा आपल्याजवळ असली पाहिजे. मित्रांनो, येणाऱ्या काळात आपल्याला एका मोठ्या युद्धाचा सामना करायचा आहे. तुमचा रस्ता बरोबर असेल, तर तुम्ही आपले लक्ष नक्की गाठू शकाल. हे युद्ध आहे, प्रबोधनाचे. दररोज चार ते पाच लोकांना काँग्रेस पक्षाचे विचार आणि कार्य यांची माहिती तुम्ही द्यायची आहे. केंद्र सरकारचे, महाराष्ट्र सरकारचे कार्य, तुम्हाला लोकांना सांगायचे आहे. पूर्वी प्रिंट मीडिया होती. आज इलेक्ट्रॉनिक मीडिया आली. परंतु, मी म्हणेल माऊथ मीडिया सर्वाधिक प्रभावी आहे. आता तर सोशल मीडिया आली आहे. तुम्ही आपल्या मनातील बाब निर्धोकपणे लोकांना सांगू शकता. प्रबोधनासाठी अशा गोष्टींचा वापर, सर्वांनी केला पाहिजे.

आपण या ठिकाणी आला आहात. जाताना एक संकल्प करून जा. माऊथ मीडियाचा वापर करा, पक्षाला मजबूत करा! हाच माझा संदेश आहे.

धन्यवाद!!

वक्ता शिबिर, पुणे येथील भाषण

काँग्रेस विचारधारेचा अंगीकार केल्यास २०१४ मध्ये पक्षाचा विजय निश्चित!

– माणिकराव ठाकरे,
प्रदेशाध्यक्ष म.प्र.काँग्रेस कमिटी.

आज या ठिकाणी मोठ्या संख्येने शिबिरार्थी उपस्थित झाले आहेत. आपणा सर्वांचे मी मनापासून स्वागत करतो. येत्या सन २०१४च्या लोकसभा आणि विधानसभा निवडणुकांना आपल्याला सामोरे जायचे आहे. या निवडणुकांमध्ये उत्तम यश संपादन करण्यासाठी काँग्रेस पक्षाने मोठा कार्यक्रम हाती घेतला आहे. त्या दृष्टिकोनातून आम्ही, महाराष्ट्रात संघटनात्मक तयारी सुरू केली आहे. पंतप्रधान डॉ. मनमोहन सिंग यांच्या नेतृत्वाखाली काँग्रेस सरकारने या देशाला अनेक नवनवीन योजना दिल्या आहेत. या योजना जनतेपर्यंत नेण्यासाठी आम्ही यापूर्वी पावले उचलली होती, आणि आतादेखील आमचे काम सुरू आहे. काही महिन्यांपूर्वी आम्ही नवी मुंबईत प्रवक्ता शिबिर आयोजित केले होते. आपल्या पक्षाचे कार्य त्या वेळी आम्ही जनतेसमोर मांडले होते. या कार्यक्रमाला केंद्रातूनदेखील अनेक मोठे नेते उपस्थित होते. ते शिबिर म्हणजे, केंद्राच्या योजना जनतेपर्यंत नेण्याचे आम्ही जे काम केले आहे, त्याचा आणि निवडणुकांमध्ये दिलेल्या आश्वासनांचा वचनपूर्ती मेळावा होता.

केंद्र आणि राज्य सरकारच्या योजना लोकांपर्यंत पोहोचवणे, ही आजची खरी गरज आहे. त्यासाठी प्रत्येक जिल्ह्यात आणि ब्लॉकमध्ये वचनपूर्ती मेळावे भरवण्याचे आम्ही ठरवले आहे. राज्यात आत्तापर्यंत २४० ठिकाणी आम्ही वचनपूर्ती मेळावे आयोजित केले आहेत. यापुढे देखील, येत्या दोन महिन्यांमध्ये ब्लॉक अध्यक्ष आणि कार्यकर्त्यांनी, आपापल्या क्षेत्रात वचनपूर्ती मेळावे आयोजित करण्याचे ठरवले आहे. वचनपूर्ती मेळाव्यांना फार मोठ्या प्रमाणावर प्रतिसाद मिळत आहे. राज्यातील प्रत्येक जिल्ह्यामध्ये १०० ते १५० ठिकाणी सभा घेतल्या जाणार आहेत. मास प्रोग्रामचा तो एक भाग आहे. यातून जनजागृती करून काँग्रेस सरकारचे कार्य जनतेपर्यंत पोहोचवण्याचा आमचा प्रयत्न असणार आहे. आज या ठिकाणी आयोजित केलेल्या वक्ता, प्रवक्ता शिबिरास अनेक दमदार वक्त्यांचे मार्गदर्शन आपल्याला लाभले आहे. ही अभिमानाची बाब आहे.

सन २०१४च्या निवडणुकांमध्ये आपल्याला सोशल मीडियावर भर द्यावा लागणार आहे. फेसबुक, ट्विटर आणि ई–मेलद्वारे आम्हाला आपल्या पक्षाची ध्येयधोरणे आणि कार्य जनतेपर्यंत घेऊन जायचे आहे. अशाच माध्यमांचा वापर करून मोदींसारख्या नेत्यांनी गुजरातच्या निवडणुकीमध्ये आपल्या पक्षाबद्दल अपप्रचार केला आहे. असा खोटा प्रचार होऊ द्यायचा नसेल, तर मास मीडियाला पर्याय नाही. जी गोष्ट

खरी आहे, तीच जनतेसमोर आली पाहिजे. त्यासाठी आपण प्रयत्न केले पाहिजेत. महाराष्ट्रात अशा गोष्टी होऊ नये, म्हणून आम्ही आत्तापासूनच तयारी सुरू केली आहे. सन २०१४मध्ये आपल्याला निवडणुकांना सामोरे जायचे आहे. परंतु या निवडणुका अगोदर आल्या, तरीदेखील निवडणुकांचा सामना करण्यासाठी, महाराष्ट्रातील काँग्रेस पूर्णपणे सजग आणि तत्पर आहे, हे या ठिकाणी मी आपल्याला सांगू इच्छितो.

सामाजिक दृष्टिकोनातून सर्व स्तरातील समाजाला एकत्र जोडण्याचे काम, आम्ही महाराष्ट्र काँग्रेस पक्ष प्रभारी यांच्या सूचनेवरून हाती घेतले होते. छोटे छोटे दुर्लक्षित समाज, ज्याकडे विशेषत: लोकांचे लक्ष जात नाही, अशा समाजांची आम्ही यातून दखल घेतली होती. दूरवरच्या दुर्गम भागातील आदिवासी बंधू, मागास वर्ग, गरीब समाज यांच्या कल्याणासाठी काँग्रेसने अनेक कार्यक्रम हाती घेतले आहेत. या कार्यक्रमांच्या अंमलबजावणीला आजपर्यंत मोठ्या प्रमाणावर यश मिळाले आहे.

अलीकडच्या काळात विरोधकांच्या राजकारणाचा मोठ्या प्रमाणावर आपण सामना करीत आहोत. राजकारणात किती पातळीपर्यंत जायचे, याबाबत काँग्रेस पक्षाला काही मर्यादा आहेत. आपला पक्ष एक राष्ट्रीय पक्ष आहे. पक्षाला काही नीती, तत्त्व आणि मर्यादा आहेत. त्याच्या पलीकडे आपण जाणे, संयुक्तिक होणार नाही. परंतु, शिवसेना, भाजपा आणि मनसेसारखे पक्ष ज्या प्रकारे राजकारण करीत आहेत, त्याचे कधीच समर्थन करता येणार नाही. त्यांचे एकच म्हणणे आहे, महाराष्ट्र आणि मराठी माणूस आमचा आहे. इतरांचे आम्हाला काहीही देणेघेणे नाही. त्यांच्या पक्ष कार्यकर्त्यांसमोरदेखील, ते हेच वारंवार सांगत असतात. परंतु, आतील बाब वेगळीच आहे. देशात शांतता नांदो किंवा न नांदो, बंधुभाव राहो किंवा न राहो, त्यांना काही देणेघेणे नाही. त्यांना फक्त सत्ता हवी आहे. अशा लोकांशीच आम्हाला सामना करायचा आहे. दुसरीकडे, काँग्रेस विचारधारेशी ज्या पक्षांचे विचार जुळतात, त्यांच्या सोबतच पुढे जायचे, असा आम्ही नेहमी विचार करतो. परंतु, जेंव्हा एखादा पक्ष आमची साथ देतो, त्याचबरोबर दुटप्पीपणाचे धोरण स्वीकारतो, हे पण बरोबर आणि ते पण बरोबर असा प्रकार करतो, त्यांच्याकडून पक्षाचे मोठे नुकसान होत आहे. ही बाब नाकारता येणार नाही.

आमच्या कार्यकर्त्यांना जो काही कार्यक्रम आम्ही दिला, तो त्यांनी यशस्वी करून दाखवला आहे. काही वर्षांपूर्वी आम्ही झेंडा मार्च कार्यक्रमाचे आयोजन केले होते. हुतात्मा स्मारकापासून निघून सेवाग्रामपर्यंत हा

झेंडामार्च पोहोचला होता. राज्याच्या गावागावांतून काँग्रेस कार्यकर्ते या झेंडामार्चमध्ये सहभागी झाले होते. खांद्यावर झेंडा घेऊन ते चालत होते. ५ ते ६ लाखांचा कार्यकर्त्यांचा जनसागर सेवाग्राममध्ये एकवटला होता. काँग्रेस विचारधारा आणि अनुशासन यांचे उत्तम दर्शन या वेळी झाले होते.

काँग्रेस विचारधारेचा यापूर्वीदेखील विजय झालेला आपण पाहिला आहे. गेल्या लोकसभा निवडणुकीत सर्वाधिक मतांनी काँग्रेस विजयी झाली आहे. महाराष्ट्रातील २६पैकी १७ जागांवर काँग्रेस उमेदवार निवडून आले आहेत. विधानसभा निवडणुकीची, त्या वेळी काँग्रेसची तिसरी वेळ होती. तिसरी वेळ असल्याने काँग्रेस विजयी होणार नाही, असे बोलले जात होते. इतर विरोधी पक्ष आणि एनसीपी यांच्या उमेदवारांची संख्या कमी झाली, परंतु काँग्रेस सर्वाधिक मतांनी विजयी झाली, काँग्रेसच्या जागा वाढल्या हे तितकेच सत्य आहे. त्यानंतर झालेल्या नगरपंचायत, महानगरपालिका, जिल्हा परिषदांच्या निवडणुकांमध्ये काँग्रेसला बहुमत मिळाले. परंतु विदर्भात एनसीपीने आमचा विश्वासघात केला. काँग्रेस पक्षाने नेहमीच आपल्या विचारधारेचा अंगीकार करून, सहकारी पक्षांसोबत जायचे ठरवले आहे. तरीही विश्वासघाताचा फटका बसत आहे, अशा वागणुकीची सहकारी पक्षाकडून अजिबात अपेक्षा नाही. हे त्यांनी ध्यानात घेतले पाहिजे.

या ठिकाणी आज आणि उद्या, हे प्रशिक्षण शिबिर संपन्न होत आहे. उद्या मुख्यमंत्र्यांच्या हस्ते या प्रशिक्षण शिबिराचा समारोप होईल. या शिबिरात केंद्रीय गृहमंत्री सुशीलकुमारजी शिंदे हेदेखील आपले विचार व्यक्त करणार आहेत. २०१४च्या निवडणुकांना कसे सामोरे जायचे, याचे बहुमूल्य मार्गदर्शन हे नेते आपल्याला करणार आहेत. येत्या लोकसभा आणि विधानसभेच्या निवडणुकीत काँग्रेस पक्ष मोठ्या बहुमताने विजयी होणार आहे, हे मी या ठिकाणी आपल्याला सांगू इच्छितो.

या कार्यक्रमाला उपस्थित सर्व शिबिरार्थी, पक्षाचे प्रमुख नेते आणि सचिन पायलटजी, आपणा सर्वांचे मी स्वागत करतो. काँग्रेस पक्ष प्रभारी मोहनप्रकाशजी यांनी आपल्याला नेहमीच उत्तम प्रकारे मार्गदर्शन केले आहे. त्यांचेही मी स्वागत करतो. सर्वांना धन्यवाद!

जय हिंद, जय महाराष्ट्र!

■

– नारायण राणे,
उद्योगमंत्री, महाराष्ट्र राज्य.

पक्षावरील हल्ले परतवून लावील, तोच खरा वक्ता होईल

वक्ता आणि प्रवक्ता ही पक्षाची मालमत्ता आहे

काँग्रेस पक्षाला १२७ वर्षांची उज्ज्वल परंपरा लाभली आहे. ज्या लोकांनी काँग्रेसला सत्ता मिळवून दिली, ते सर्व लोक आज या कार्यक्रमाला उपस्थित आहेत. अशा पक्षाचे वक्ते आणि प्रवक्ते परिपक्व असले पाहिजेत, असे माझे मत आहे. त्यांच्यासमोर मला बोलण्याची संधी मिळाली आहे. वक्ता कसा असावा, वक्त्यामध्ये कोणते गुण असावेत, वक्त्याने अभ्यास कोणत्या विषयाचा करावा, स्टेजवर कसे बसावे, माईकसमोर कसे यावे, उभे कसे राहावे, हातात फोन ठेवू नये, याची काळजी कशी घ्यावी, या बाबींना महत्त्व आहे. दोन हातात दोन फोन घेऊन भाषण करणारे अनेक वक्ते मी पाहिले आहेत. एका हातात मोबाईल, एका हातात गॉगल अशा परिस्थितीत केलेल्या भाषणाला काही अर्थ राहत नाही. काँग्रेसपक्षाचा वक्ता म्हणून उभे राहिले असता वक्ता नीटनेटका असला पाहिजे, त्याची

भाषाशैली व्यवस्थित असली पाहिजे. ज्ञान आणि विचारांची उत्तम सांगड घालून श्रोत्यांना मंत्रमुग्ध करणाराच, खरा वक्ता असतो. उत्तम वाणी, उत्तम विचार, योग्य मार्गदर्शन आणि श्रोत्यांना मंत्रमुग्ध करणारे वक्ते काँग्रेसकडे असले पाहिजेत.

माईक कधी मिळतो आणि ४५ मिनिटे बोलण्याचे प्राध्यापकाचे काम आपण कधी उरकतो, असे आजकालच्या वक्त्यांना होते. याला वक्ता म्हणत नाहीत. 'वक्ता' या शब्दाला विशिष्ट असा अर्थ आहे. इसवी सन पूर्व ४६६ साली 'वक्ता' हा शब्द जन्माला आला. 'समाजसेवा' हा शब्द ७५० वर्षांपूर्वी साधुसंतांच्या काळात जन्माला आला. प्रत्येक शब्द जन्मतो तेंव्हा त्याला काही अर्थ असतो. 'वक्ता' हा शब्द ग्रीक आणि रोमनच्या त्या वेळच्या लोकांची वकिली करण्यासाठी जन्माला आला. वक्ता उत्तम असेल, तर लोक म्हणतील यालाच निवडून द्या! वक्ता हा सचिन पायलट साहेबांनी वर्णन केला, तसा असला पाहिजे. नेहमी लोकांसाठी त्याचा दरवाजा उघडा ठेवणारा, लोकांच्या समस्या समजून घेणारा, असा मंत्री आणि असा लोकप्रतिनिधी, खरा वक्ता असतो.

भारताला स्वातंत्र्य मिळण्यापूर्वी महात्मा गांधींसारखे वक्ते काँग्रेसला लाभले. आज लोकांचे काय हाल आहेत, आणि देश स्वतंत्र झाल्यावर काय बदल होईल, हे महात्मा गांधींनी त्या वेळच्या लोकांना सांगितले. त्यामुळेच स्वातंत्र्य प्राप्तीसाठी मोठी चळवळ उभी राहिली. ज्याच्या वाणीमध्ये खरी ताकद आहे, शक्ती आहे, तोच खरा वक्ता म्हणून शोभतो. स्वातंत्र्य प्राप्तीनंतर देखील पंडित नेहरूंसारखे आणि विरोधकांत मधु लिमये, बॅ. नाथ पै यांसारखे वक्ते आपल्याला लाभले. देश सुजलाम् सुफलाम् आणि बलवान करण्यासाठी या वक्त्यांचा उपयोग झाला. आचार्य अत्रे आणि कॉ. डांगे यांनी अनेक सभा गाजवल्या. जो विषय हातात घेतला, त्या विषयावर बोलून, विचारांनी आणि वाणीने त्यांनी सभा जिंकल्या. एकदा आचार्य अत्रे एका सभेत बोलताना म्हणाले, ''सभ्य स्त्री आणि पुरुषहो..'' त्या सभेत एक जण उभा राहून बोलला, अहो अत्रे, ''सभ्य कोण?'' अत्रे म्हणाले, ''तू सोडून सगळे.'' एका वाक्यात उत्तर देऊन ते पुन्हा आपल्या भाषणाच्या मुख्य विषयावर बोलू

लागले. विषय उगाचच उगाळत बसले नाहीत. याला म्हणतात वक्ता!

वक्ता ज्या वेळी माईक हातात घेतो, त्या वेळी सर्वप्रथम त्याने सभागृहाचे निरीक्षण केले पाहिजे. श्रोते एका नजरेत ओळखले पाहिजेत. आपल्यासमोर हजारो श्रोते असतात; परंतु, वक्ता एकच असतो, हे ध्यानात घेतले पाहिजे. आपल्या नजरेसमोरील हजारो श्रोत्यांना मंत्रमुग्ध करून आपल्या विषयाकडे कसे आकर्षित करता येईल, याचे कसब वक्त्याकडे असले पाहिजे. बोलायचे म्हणून बोलणे, याला काहीही अर्थ नाही. श्रोत्यांची भाषा ओळखून त्या भाषेत बोलता आले पाहिजे. श्रोत्यांना भाषणाच्या अखेरपर्यंत खिळवून ठेवण्यासाठी आपल्याकडे समृद्ध असा शब्दकोश असला पाहिजे. देशहिताचे, विकासाचे, सामाजिक प्रश्न, केव्हा आणि कसे मांडायचे याचे भान वक्त्याला असले पाहिजे. बोलताना सरकारच्या योजनांची माहिती देता आली पाहिजे. वक्त्याला सगळ्या विषयांचे ज्ञान असले पाहिजे. एखाद्या श्रोत्याने उठून काही प्रतिप्रश्न केला, तुम्ही अमुक अमुक बोलला याचा अर्थ काय? असे विचारले, तर तुम्हाला त्याचा अर्थ सांगता आला पाहिजे.

आज या कार्यक्रमात जर कुणी विचारले असते, तुम्ही वक्ता म्हणून आलात, वक्ता या शब्दाचा अर्थ काय? तुम्ही जर उत्तर देऊ शकला नसता, तर वक्ता हा शब्दच माहीत नाही तर आलात कशाला, असा अर्थ निघाला असता. म्हणून वक्ता म्हणून बोलताना, आपण ज्या विषयावर बोलणार आहोत, त्या विषयाची परिपूर्ण माहिती आपल्याजवळ असली पाहिजे. वक्ता आणि प्रवक्ता ही पक्षाची मालमत्ता आहे. तुमच्या जवळ असलेले वक्तृत्व हे तुमचे अपत्य आहे. त्याला नीट जपले पाहिजे. काही वक्ते भाषणाच्या अगोदर काही खात नाहीत, पित नाहीत. आवाज व्यवस्थित आणि खणखणीत येण्यासाठी काळजी घेतात. स्पष्ट उच्चार आणि एक विचार होईल असे बोलले पाहिजे. जाताना सर्व श्रोते, भाषणाचा एकच असा मुख्य विचार सोबत घेऊन गेले पाहिजेत. काँग्रेस पक्षाला विजय मिळवून देण्यासाठी मी काहीतरी करेन, हाच विचार श्रोत्यांच्या मनात आला पाहिजे.

या वक्ता, प्रवक्ता शिबिरातून, अशा पद्धतीने आपण वक्ते तयार केले, तर हजारो वक्ते राज्यातून उभे राहतील. तुम्ही जर उत्तम वक्त्यांची भाषणे ऐकली, चांगल्या वकिलांची ऑर्ग्यूमेन्ट ऐकली तर भाषण कसे करावे, हे तुमच्या लक्षात येईल. ग्रीक आणि रोमन लोकांची बाजू मांडण्यासाठी वक्ता हा शब्द अस्तित्वात आला. आपल्या वक्त्याला काँग्रेस पक्षाची वकिली करायची आहे. एवढे वक्ते तयार झाले, तर विरोधकांचा कोणताही हल्ला परतून लावण्याची धमक तुमच्यामध्ये तयार झालेली असेल. काँग्रेसच्या कोणत्याही नेत्यावर, कार्यकर्त्यावर विरोधकांचा हल्ला झाला तर तो परतून लावण्याची जबाबदारी प्रत्येक वक्त्याची आहे.

आता सन २०१४च्या निवडणुका जवळ आल्या आहेत. निवडणुका म्हटल्यावर त्यांची तयारी करणे गरजेचे आहे. लढाईच्या अगोदर सज्ज होण्यासारखी ती महत्त्वाची बाब आहे, हे प्रत्येक वक्त्याने लक्षात घेतले पाहिजे. २०१४ हे एक युद्ध आहे, ते जिंकण्यासाठी आपण तयार झाले पाहिजे. आपण म्हणतो, आम्हाला विजयाची हॅट्ट्रिक करायची आहे. विजयाची हॅट्ट्रिक करायची असेल, तर तशी तयारी नको का? म्हणून आत्तापासूनच तयारीला लागा. वेगवेगळ्या आवश्यक बाबींचा अभ्यास करा. वक्तृत्व ही फार महत्त्वाची बाब आहे. हे वक्तृत्व ज्याच्याकडे आहे, तो माणूस जीवनामध्ये यशस्वी माणूस म्हणून ओळखला जातो. मला पक्षाने जबाबदारी दिली आहे, ती मी उत्तमरितीने पार पाडीन, हा वक्त्याचा निर्धार असला पाहिजे. स्व. यशवंतराव चव्हाण यांचा आपण वक्ता म्हणून आदर्श घेतला पाहिजे.

आज या ठिकाणी मला पहिल्यांदाच बोलण्याची संधी मिळाली आहे. काँग्रेसचा वक्ता कसा असावा, म्हणून माझ्या काही अपेक्षा आहेत. आपली वाणी आणि विचार यांची सांगड घालून श्रोत्यांना मंत्रमुग्ध करून पक्षाबाबत जनमानसाचे प्रबोधन करणे हे आपले कर्तव्य आहे. काँग्रेसचा वक्ता म्हणून आपण आपली उच्च प्रतिमा निर्माण केली पाहिजे. ज्या वेळी विविध क्षेत्रांत काँग्रेसचे वक्ते नावारूपाला येतील, नावलौकिक मिळवतील, काँग्रेस पक्षावरील हल्ले परतवून लावतील, त्याच वेळी या शिबिराचा हेतू साध्य झाला आहे, असे मला वाटेल. या कामामध्ये माझ्या हार्दिक शुभेच्छा आपल्यासोबत आहेत. मला येथे बोलण्याची संधी दिल्याबद्दल मी पक्ष प्रभारी मोहनप्रकाशजी आणि प्रदेशाध्यक्ष माणिकराव ठाकरे यांचा आभारी आहे.

जय हिंद, जय महाराष्ट्र!

■

वक्ता शिबिर, पुणे येथील भाषण

काँग्रेस पक्ष मजबूत आणि ताकदवान करण्यासाठी सर्वांनी झटले पाहिजे

– सचिन पायलट,
केंद्रीय मंत्री, भारत सरकार.

या कार्यक्रमाच्या यशस्वी आयोजनाबद्दल, सर्वप्रथम मी महाराष्ट्राचे प्रभारी मोहनप्रकाशजी आणि प्रदेशाध्यक्ष माणिकराव ठाकरे यांना धन्यवाद देतो. केंद्रात गेल्या ९ वर्षांपासून, तर राज्यात गेल्या १२ ते १३ वर्षांपासून काँग्रेस सत्तेवर आहे. यूपीए सरकारला १० वर्षे पूर्ण होत आहेत. सन २०१४च्या निवडणुकांना आपल्याला सामोरे जायचे आहे. मागे वळून पाहिले, तर काँग्रेस पक्षाने आपल्या कार्यकाळात अनेक महत्त्वाची कामे केली आहेत. फक्त सत्तेवर असतानाच नाही, तर पक्ष स्थापनेपासून १२७ वर्षांच्या कालखंडात प्रगतीचे अनेक टप्पे पार केले आहेत. भारतीयांचे जीवन बदलून टाकले आहे. आज जवळ जवळ, प्रत्येक भारतीयाच्या हातात मोबाईल फोन आहे. अगदी मध्यमवर्गीय माणूससुद्धा मुंबई, पुणे, दिल्ली आणि नागपूरच्या प्रवासासाठी विमानाने जाण्याची स्वप्ने पाहू लागला आहे. महाराष्ट्रातील शेतकरी, व्यापारी आपला माल देश-विदेशात पाठवू लागला आहे. आजच्या युवकांमध्ये जो आत्मविश्वास आहे, तो गेल्या १५ वर्षांपूर्वीच्या युवकांमध्ये नव्हता. त्यांच्यामध्ये हा आत्मविश्वास काँग्रेसने उत्पन्न केला आहे.

सुमारे दोन दशकांपूर्वी, स्व. राजीव गांधी यांनी भारतात माहिती तंत्रज्ञानाची मुहूर्तमेढ रोवली. ग्रामीण भारताचा चेहरामोहरा बदलून टाकायचा असेल, २१व्या शतकाला सामोरे जायचे असेल, तर माहिती तंत्रज्ञानाला पर्याय नाही. शिक्षणाला पर्याय नाही. शाळा, कॉलेजांमधून संगणकाचे शिक्षण देण्यासाठी राजीवजी आग्रही होते. त्यांच्या काळात भारतात संगणक युगाचा प्रारंभ झाला. देशात संगणक आले तर, बाबूचे काम संगणक करतील, बेरोजगारी वाढेल, असे आमचे विरोधक त्या वेळी बोलत होते. आज २० वर्षांनंतर पाहिले, तर संपूर्ण जगभरात संगणक आणि माहिती तंत्रज्ञानाच्या क्षेत्रात भारताचे नाव गौरवाने घेतले जात असल्याचे, आपल्या निदर्शनास येईल. आज भारताचे असंख्य लोक माहिती तंत्रज्ञान क्षेत्रात काम करीत आहेत. हे अभिमानाने नमूद करावे लागेल.

आदिवासी, सैनिक, शेतकरी आणि छोटे व्यावसायिक, भले ते ग्रामीण भागातील असोत किंवा शहरी भागातील, सर्वांचे हित, कल्याण पाहून योजना बनवणारा तसेच त्याकरिता आर्थिक तरतूद करणारा, काँग्रेस हा एकमेव पक्ष आहे. आज भारताच्या संसदेत, जवळ जवळ ४० पक्षांचा समावेश आहे. या सर्वांचे खासदार आज संसदेत निवडून

आले आहेत. परंतु, १२५ कोटी भारतींयाचे प्रश्न समजण्याची, त्यांचे कल्याण करण्याची ताकद, काँग्रेसशिवाय इतर कोणामध्येही नाही. फक्त लोभस भाषणे करणे, लोकांच्या टाळ्या मिळवणे आणि लोकांची दिशाभूल करणे, याशिवाय दुसरा कोणताही कार्यक्रम या लोकांकडे नाही. एखादा नगरसेवक, एक - दोन आमदार, एखाद-दुसरा खासदार एवढीच ताकद या लोकांमध्ये आहे. हे लोक, भारताची स्वप्ने आणि गरजा कशा पूर्ण करणार ?

मित्रांनो, २००४ मध्ये काँग्रेस सत्तेवर आली तेंव्हा, काँग्रेसचे १५६ खासदार लोकसभेवर निवडून आले होते. २००९ मध्ये निवडणुका झाल्या, तेंव्हा देशभरातून काँग्रेसचे २०६ खासदार निवडून आले होते. काँग्रेसमध्ये काहीतरी क्षमता आहे, म्हणूनच देशाच्या जनतेने काँग्रेसला पुन्हा पुन्हा संधी दिली आहे. रोजगार हा प्रत्येकाचा हक्क आहे. भारतीय संविधानात, रोजगाराच्या हक्काची कायमस्वरूपी तरतूद करून काँग्रेसने देशातील जनतेला हक्काचा रोजगार मिळवून दिला आहे. 'मनरेगा'च्या माध्यमातून जनतेला कमीतकमी १०० दिवसांच्या हक्काच्या रोजगाराची हमी सरकारने दिली आहे. दुष्काळ, पूर यासारख्या नैसर्गिक आपत्तीच्या वेळी, पूर्वी लोक रोजगारासाठी, मोठ्या प्रमाणावर स्थलांतर करीत असत. आज अशी परिस्थिती राहिली नाही. रोजगारासाठी तुम्ही जिल्हाधिकारी यांना विनंती केली, आणि जर तुम्हाला १५ दिवसांत रोजगार मिळाला नाही, तर सोळाव्या दिवशी तुमचा भत्ता आपोआप तुमच्या बँक खात्यात जमा होईल, अशी तरतूद करण्यात आली आहे.

भारताने नेहमीच सर्व क्षेत्रात, आपली क्षमता सिद्ध केली आहे. जागतिक मंदीच्या काळातदेखील भारताने ८ टक्के विकासदर कायम राखण्यात यश मिळवले होते, हे विसरून चालणार नाही. अजूनही भारतात गुंतवणुकीसाठी, व्यापारासाठी जगभरातील देश उत्सुक आहेत, ते भारताच्या विकासाच्या क्षमतेमुळेच! विरोधक नेहमीच भ्रष्टाचार निर्मूलनाच्या बाता करीत असतात. परंतु आम जनतेच्या हातामध्ये, भ्रष्टाचार उघड करणारा, 'माहिती अधिकार कायदा' सोनियाजींनीच दिला आहे, हे ते विसरले आहेत. प्रशासकीय रचनेमध्ये सरकारच्या विविध विभागांत कोण किती काम करतो, किती निधी विकासासाठी वापरला जातो, याची माहिती घेण्याचा प्रत्येकाला अधिकार आहे. माहिती अधिकार कायद्याच्या निमित्ताने सोनियाजींनी सर्वसामान्य जनतेला, 'माहितीचा अधिकार' देऊन प्रशासनात पारदर्शकता आणली आहे.

मित्रांनो, लोकांच्या भावनांना हात घालून त्यांच्यामध्ये दुरावा निर्माण करून, त्यांची वेगवेगळ्या गटांमध्ये विभागणी करणे हे अत्यंत सोपे आहे. परंतु, सर्वांना बरोबर घेऊन विकास करणे, त्यांच्या समस्या ऐकून त्यांना दिलासा देणे, हे तेवढेच कठीण काम आहे. एखाद्या गटाच्या लोकांना उत्तेजित करून, काही दिवस चर्चेत राहणे, प्रसिद्धी मिळवणे, हे सोपे आहे. परंतु, त्यांच्या झोपड्या, वाड्या–वस्त्यांत जाऊन त्यांच्या समस्या समजून घेऊन त्यांना मदत करणे, कमीतकमी मानसिक ताकद देणे, महत्त्वाचे असते. काँग्रेसने अशा गोष्टींनाच अधिक महत्त्व दिले आहे. त्याग आणि तपस्या ही काँग्रेसची नीती आहे.

आज या देशाच्या युवकांना राजकारणात महत्त्वाचे स्थान देण्याचे काम काँग्रेस पक्षाने केले आहे. २००९च्या निवडणुकांचे वेळी पक्षाचा जाहीरनामा तयार करताना सोनियाजींनी युवकांना प्राथमिकता दिली होती. त्यांच्या विचारांचा प्रभाव या जाहीरनाम्यावर पडला होता. आजच्या नवयुवकांच्या अपेक्षा काय आहेत ? त्यांच्या स्वप्नातील भारत कसा आहे, हे काँग्रेसशिवाय दुसरा कोणताही पक्ष ओळखू शकत नाही.

आपल्या देशात अनेक विविध जाती - धर्मांचे लोक गुण्यागोविंदाने राहतात. त्यांच्या गरजा, समस्या यांची जाणीव असणारा एकमेव पक्ष, काँग्रेस पक्ष आहे. या सर्व लोकांना बरोबर घेऊन, आपल्याला प्रगतीकडे वाट चालक रायची आहे. काँग्रेस पक्ष राष्ट्रहिताला आणि देशहिताला सर्वाधिक महत्त्व देतो. ही बाब आपणा सर्वांच्या माध्यमातून संपूर्ण महाराष्ट्राला आणि देशाला आपल्याला सांगायची आहे.

आपण सर्वांनी मला या ठिकाणी येण्याची आणि आपल्याला भेटण्याची संधी दिली, त्याबद्दल मी आपले आभार मानतो. आमचे मोठेपण हे, आपल्या सर्वांच्या सहकार्यामध्ये साकारले आहे. आपल्यामधूनच आम्ही मोठे झालो आहेत. आमच्या घरांचे दरवाजे तुमच्यासाठी सदैव खुले आहेत. तुमचे हित, हीच आमच्यासाठी सर्वाधिक प्राथम्य असलेली बाब आहे. आपण सर्व जण सदैव हसतमुख आणि सुखी राहोत, अशी मी परमेश्वराजवळ प्रार्थना करतो. आपल्या सर्वांचा परिवार, हे एक कुटुंब आहे. हे कुटुंब मोठे झाले पहिजे, सुखी झाले पाहिजे, हीच आमची अपेक्षा आहे. हे कुटुंब ताकदवान, मजबूत झाले, तर आमच्या शक्तीला कोणीही आव्हान देऊ शकत नाही, हे ध्यानात घेतले पाहिजे.

धन्यवाद!!

■

वक्ता शिबिर, पुणे येथील भाषण

काँग्रेसजनाचे कार्य हे खरा तर बाजू मांडण्याचा संकोच हे अपयश!

– संदीप दीक्षित,
काँग्रेस खासदार.

आपण जे बोलतो, त्याला अत्यंत महत्त्व असते. बोलण्यात काही महत्त्वाचे नसले तरीही आपली बाजू जोरकसपणे मांडणारे, विरोधक मी पाहिले आहेत. आज विरोधकांकडे बोलण्यासारखे काहीही नाही. आपले म्हणणे तथ्यहिन असले तरीही ते जोर देऊन बोलत असतात. आपल्याकडे बोलण्यासारखे खूप काही असूनही आपण बोलत नाही हाच कमीपणा आपल्यात आहे, असे मला वाटते. सोनिया गांधी आणि राहुल गांधी यांच्या विचाराने प्रेरित होऊन आपण काम करीत आहोत. गेल्या काही वर्षांत सरकारने अनेक महत्त्वाकांक्षी योजना राबविल्या आहेत. परंतु, या योजना आणि आपले विचार, जनतेसमोर मांडण्यात आपण कमी पडत असल्याचे दिसून येते. आता आपण संकोच सोडून, वक्ता म्हणून पुढे आले पाहिजे. प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजना वगळता, या देशातील सर्व योजना काँग्रेस सरकारने सुरू केल्या आहेत. प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजना जरी अटलबिहारी यांनी सुरू केली असली, तरी तिचे फक्त १८ टक्के काम त्यांनी केले होते. या योजनेतील उर्वरित सर्व काम काँग्रेसने पूर्ण करून, एक आदर्श निर्माण केला आहे.

प्राथमिक आरोग्य केंद्र म्हणजे पडक्या भिंती आणि अपुऱ्या साधन सुविधा, असे पूर्वी चित्र होते. आज काँग्रेसने यात आमूलाग्र बदल केले आहेत. देशाच्या कानाकोपऱ्यात कोठेही जा, ही प्राथमिक आरोग्य केंद्रे सुविधांनी संपन्न अशी झाली आहेत. एक्स–रे मशिन आणि आधुनिक

यंत्रे आरोग्य केंद्रांमध्ये उपलब्ध करून देण्यात आली आहेत. हे सर्व परिवर्तन 'राष्ट्रीय ग्रामीण स्वास्थ्य मिशन' या योजने अंतर्गत करण्यात आले आहे. देशभरातील सुमारे ४३ हजार प्राथमिक आरोग्य केंद्रांचे आधुनिकीकरण सरकारने केले आहे. १ लाखांच्या वर 'आशा' कार्यकर्ता आणि २ लाखांच्या वर आरोग्य सेवकांच्या नियुक्त्या सरकारने केल्या आहेत. वास्तविक, ही राज्य सरकारांची जबाबदारी आहे. तरीही भारत सरकारने पुढे येऊन राष्ट्रीय स्वास्थ्य मिशनचे काम स्वत:च्या हातात घेतले आहे.

आता सर्व शिक्षा अभियानचेच पाहा! सन २००४ मध्ये यूपीए सरकार प्रथम सत्तेवर आली, त्या अगोदर, या योजनेत भारत सरकारचे एकूण बजेट २ हजार कोटींचे होते. आज आम्ही या योजनेसाठी दरवर्षी २० हजार कोटींचा खर्च करीत आहोत. २ हजार कोटींचे बजेट असताना विरोधी पक्ष फुशारकी मारत होते, आज २० हजार कोटी खर्च करूनही आम्ही मात्र गप्प आहोत. माझ्या आणि आपल्या कमजोरीचे हे कारण आहे. आज ५ लाख २० हजार शाळेच्या इमारतींसाठी केंद्र सरकारने निधी पुरवला आहे. महाराष्ट्राच्या वाट्यालादेखील हा निधी आला असेल. आमच्या भागात, आमच्या ब्लॉकमध्ये, आमच्या पंचायतीमध्ये उभ्या राहिलेल्या या शाळेसाठी सोनियाजींनी आणि पंतप्रधान डॉ. मनमोहन सिंग यांनी पैसा दिला आहे, हे आम्हालाच माहीत नाही. आमच्या कामाला आणि आमच्या आवाजाला समजण्यात आम्हीच कमी पडलो आहोत, ही दुर्भाग्याची गोष्ट आहे.

केंद्रात भाजपा सत्तेवर असताना दिल्ली, मुंबई, चेन्नई आणि कोलकाता यांना जोडणारा महामार्ग तयार होत होता. तेंव्हा, प्रत्येक रस्त्यावर अटलबिहारी वाजपेयी यांचा फोटो लावला जात होता. आम्ही या महामार्गांचे काम कधीच पूर्ण केले आहे. याशिवाय ८ हजार किलोमीटरचे नवे रस्ते आम्ही बांधले आहेत. परंतु, आम्ही सोनियाजी किंवा डॉ. मनमोहन सिंग यांचे फोटो लावू शकलो नाही. आपण या बाबतीत खूपच मागे पडत आहोत. लोकांना अटलबिहारी वाजपेयींचे लावलेले फोटो आठवतात, परंतु नवीन रस्ते करूनदेखील, काँग्रेस कुणाच्याही लक्षात राहत नाही. आपल्याला छोट्या छोट्या बाबींकडे लक्ष देणे गरजेचे आहे.

एनडीएच्या काळात भारताचा विकासदर ५.८ टक्के होता. त्यांच्या संपूर्ण कार्यकाळात हा आकडा ६ टक्क्यांच्या वर जाऊ शकला नाही. जगभरात त्या वेळी आर्थिक सुबत्ता होती, तरीदेखील एनडीएची ही परिस्थिती होती. जगाच्या आर्थिक व्यवस्थेचा मोठा परिणाम आपल्या देशाच्या आर्थिकतेवर होत असतो. भारताची ४० टक्के अर्थव्यवस्था, परदेशी आयात आणि निर्यातीवर अवलंबून असते. अशा परिस्थितीत जागतिक अर्थव्यवस्था समृद्ध असताना, एनडीएच्या काळात, आर्थिक विकासदर कधी २ टक्के, कधी ४ टक्के, तर कधी ५.८ टक्के यापेक्षा पुढे गेला नाही. यूपीएच्या कार्यकाळाला आता दहा वर्षे होतील. या काळात, जगात सर्वाधिक मंदी होती. अशा परिस्थितीतसुद्धा आम्ही सरासरी ७ ते ८ टक्के विकासदर राखण्यात यश मिळवले आहे. विकासदराच्या बाबतीत एनडीए सरकारला, यूपीएच्या जवळपास जरासुद्धा फिरकता आले नाही, ही वस्तुस्थिती आहे.

आता 'जवाहरलाल नेहरू राष्ट्रीय पुनरुत्थान योजने'चेच घ्या! या योजनेतून सरकारने शहरांचा कायापालट केला आहे. तुम्हाला अनेक शहरांत बीआरटी, रस्ते आणि बस व्यवस्था दिसेल. अनेक शहरांमध्ये लो–फ्लोअर बसेस आणि सीएनजी बसेस दिसतील. अनेक शहरांत मेट्रो दिसेल. ही सर्व यूपीए सरकारची देणगी आहे. आज देशभरात १९ शहरांत मेट्रो परियोजना राबविली जात आहे. अगदी अहमदाबादमध्येसुद्धा. अहमदाबाद मेट्रोचे क्रेडिट मोदी घेताना दिसत आहेत. परंतु, या सर्वच योजना यूपीए सरकारमुळेच सुरू आहेत, ही वस्तुस्थिती आहे. झोपडपट्टी हटवून 'राजीव आवास योजना' सुरू करण्यात आली आहे. यामध्ये जवळपास २२ लाख कुटुंबाना घरे देण्यात आली आहेत. हे सर्व यूपीए सरकारमुळे साध्य झाले आहे, हे विसरून चालणार नाही.

माहिती अधिकारामुळे आज अनेक लोक नाराज असल्याचे दिसते. हीच नाराजी आज नागरिकांसाठी एक हत्यार झाले आहे. माहिती अधिकारातून सोनियाजींनी प्रत्येक नागरिकाला, लोकप्रतिनीधी बनविले आहे. जो आपल्या हक्काबाबत, सरकारच्या कोणत्याही आस्थापनेला जाब विचारू शकतो. माहिती घेऊ शकतो. पूर्वी कलेक्टरसमोर जायचे, तर लोक घाबरायचे. आज एक सर्वसामान्य महिलादेखील कलेक्टरला जाब विचारू शकते. 'कलेक्टर, मला रेशनिंग कार्ड का मिळाले नाही?' असे ती हक्काने विचारू शकते. तू जर वेळेत सांगितले नाही, तर तुझ्यापेक्षा मोठ्या अधिकाऱ्याला मी विचारेन, त्याने माहिती दिली नाही, तर त्याच्याही पेक्षा मोठ्या अधिकाऱ्याला मी विचारेन! हा अधिकार तुम्हाला फक्त आणि फक्त सोनियाजींनीच दिला आहे. सोनियाजी नसत्या, तर हे सर्व शक्य झाले नसते.

आज तुम्हाला शिक्षणाचा अधिकार मिळाला आहे. नरेगाचा रोजगार अधिकार मिळाला आहे. अधिकार आणि योजनेत खूप फरक असतो. योजना सरकार तुम्हाला देत असते. तर अधिकार तुम्ही स्वत: सरकारकडून घेत असता. अधिकारामुळे तुम्हाला जबाब विचारण्याची ताकद आणि शक्ती मिळते. दुसरी महत्त्वाची गोष्ट तुम्हाला सांगायची आहे ती म्हणजे गेल्या २० वर्षांत भारताचा कृषी विकासदर कधीही १ ते २ टक्क्यांपेक्षा अधिक नव्हता. यूपीएच्या काळात हा विकासदर ३ ते ४ टक्क्यांवर गेला आहे. आज भारतात अन्नधान्याचे विक्रमी उत्पन्न होत आहे. गहू आणि धानचे उत्पादन २५० दशलक्ष टनांवर गेले आहे. भारत सरकारने सिंचनाचा कार्यक्रम मोठ्या प्रमाणावर सुरू केला आहे. त्यामुळे १ लाख ८० हजार हेक्टर क्षेत्र, ओलिताखाली आले आहे. इंदिरा गांधींच्या नंतर एवढ्या मोठ्या प्रमाणावर ओलिताखाली क्षेत्र आणण्याचे काम प्रथमच, यूपीएच्या दहा वर्षांच्या कालखंडात झाले आहे. असे कोणतेच क्षेत्र नाही, की जेथे यूपीएची कामगिरी कुणाच्याही तुलनेत कमी असेल.

अंतर्गत सुरक्षेतदेखील यूपीए सरकारने मोठी कामगिरी केली आहे.

आमचे सरकार सत्तेवर आले त्यापूर्वी दरवर्षी साधारणत: ४०० ते ५०० दहशतवादी आणि नक्षलवादी घटना देशभरात होत असायच्या. आता यूपीएच्या काळात या घटनांमध्ये लक्षणीय घट झाली असून नक्षलवादाच्या वर्षभरातील घटना १०० ते १५० तर दहशतवादाची एखाद-दुसरी घटना समोर येत आहे. यूपीए सरकार सत्तेवर आले तेंव्हा १ लाख २० हजार पर्यटक काश्मीरला भेट द्यायचे. गेल्या वर्षी १२ लाख पर्यटकांनी जम्मू-काश्मीरला भेट दिली आहे. कारगील झाले ते एनडीएच्या काळात. आता कुणाचीही असे धाडस करण्याची हिंमत होत नाही. त्यांना माहीत आहे, हे सरकार इंदिरा गांधींचा वारसा सांगणारे सरकार आहे. ज्या इंदिराजींनी, पूर्व पकिस्तान आणि पश्चिम पाकिस्तान एकमेकांपासून तोडून अलग केले होते.

घोटाळे हे अलीकडे चर्चेचा विषय बनले आहेत. २ जी घोटाळा, हा त्यापैकी एक. २ जी घोटाळ्यात काही दम नाही. काही वर्षांपूर्वी 'वॅग' म्हणजे काय कोणालाही माहीत नव्हते. आज सर्वांच्या तोंडामध्ये 'वॅग' हा शब्द रुळला आहे. कॅग म्हणजे महालेखापरीक्षकांचा अहवाल. २ वर्षांपूर्वी, १ लाख ७६ हजार कोटींचा भ्रष्टाचार झाल्याचे, या अहवालात छापले होते. याची जबाबदारी लगेच काँग्रेसने उचलली. गडबडी झाली, म्हणजे त्यात किती तथ्य आहे, हे शोधण्याचा प्रयत्न काँग्रेस करते. काँग्रेस जनतेशी जोडली असल्याने, लगेच जबाबदारी स्वीकारून सत्य शोधण्याचा प्रयत्न करते. भले चूक कुणाचीही असो. या मुद्द्यामध्ये पुढे काहीही तथ्य आढळून आले नाही. काँग्रेस सरकारने २ जी स्पेक्ट्रम लायसेन्स स्वस्तात विकले, एवढीच काय ती बाब समोर आली. २ जी स्पेक्ट्रम लायसेन्स जर महाग विकले असते, तर त्याचा भार कंपन्यांनी सर्वसामान्यांच्या खिशातूनच उचलला असता. शेवटी जनतेचे हित लक्षात घेऊनच काँग्रेसने हा निर्णय घेतला होता. परंतु आमची बाजू कितीही खरी असली तरी, ती जनतेसमोर मांडण्यात आम्ही अयशस्वी ठरलो, हेच खरे. अशा चुकांमधून धडा घेऊन आपण आता बोलायला शिकले पाहिजे, असे मला वाटते.

एनडीएचे घोटाळे आपल्याला कधीही विसरता येणार नाही. कारगीलच्या शहीद जवानांच्या शवपेट्यांचा घोटाळा. सत्यम् घोटाळा. दिल्लीतील सम्राट हॉटेलचा घोटाळा, हे एनडीएचे घोटाळे सर्वश्रुत आहेत. यांची कधी सीबीआय चौकशी झालेली ऐकीवात नाही. याउलट यूपीएच्या घटक पक्षातील सहकाऱ्यांवर केस चालल्याची उदाहरणे आहेत. आमच्या पक्षातील लोकांनी कोणताही भ्रष्टाचार केलेला नाही, याची खात्री असल्यामुळेच आम्ही निर्धोकपणे चौकशांना सामोरे गेलो आहोत. कोळसा घोटाळा, २ जी घोटाळ्यापेक्षाही सामान्य आहे. लोखंड उत्पादक कंपन्यांना आम्ही फुकट कोळसा दिला, हा आमच्यावर आरोप आहे. कोळशाचा लिलाव व्हायला पाहिजे होता, किंवा त्यांचेकडून सरकारने कर घ्यायला हवा होता, असे म्हणणे आहे. लोखंड आणि वीज या दोन्ही सार्वजनिक वापरातील बाबी आहेत. उद्या सरकारने म्हटले, विहिरीतून पाणी शेतकरी काढतो. त्या पाण्याचा लिलाव व्हायला पहिजे. असे म्हटले तर चालेल का? कोळसा आणि पाणी यात काय फरक आहे? दोन्हीही नैसर्गिक स्रोत आहेत.

गेल्या दोन वर्षांत, महागाई वाढल्याचा आरोप होत आहे. महागाई सरकारने तयार केली नाही. जागतिक मंदी आणि टंचाईमुळे महागाई वाढली आहे. जागतिक बाजारपेठेत पेट्रोल आणि डिझेलचे भाव वाढल्यामुळे महागाई वाढली आहे. यूपीए सरकार सत्तेवर आले तेंव्हा डिझेल ३० डॉलर प्रतिबॅरल या बाजारभावाने विकले जात होते. आता याच किमती चौपटीने वाढल्या आहेत. मात्र, ज्या दराने एनडीएच्या काळात महागाई वाढली, त्या दराने यूपीएच्या काळात महागाई वाढली नाही. एनडीएच्या काळात २०० ते २२५ रुपयांच्या जवळपास सिलिंडरची किंमत होती. वर्षाला १२ सिलिंडर देताना प्रतिसिलिंडर १०० रुपये प्रमाणे १२०० रुपये सबसिडी सरकार देत होते. आज आम्ही सबसिडीवर ९ सिलिंडर देत आहोत. सिलिंडरची किंमत आहे ९०० रुपये आहे. सबसिडीवर सिलिंडर ४५० रुपयांना मिळत आहे. अशा प्रकारे ९ सिलिंडरची ४५० प्रमाणे वर्षाला सबसिडी झाली ४०५० रुपये. याचाच अर्थ एनडीए रु. १२०० सबसिडी देत होते, तर यूपीए ४०५० रुपयांची सबसिडी देत आहे. सरकारने सबसिडी कमी केली नसून वाढवली असल्याचे तुमच्या लक्षात येईल. फरक एवढाच आहे, की आम्ही हे लोकांना सांगत नाही. भविष्यात जर तेलाच्या किमती उतरल्या आणि भारताची अर्थव्यवस्था मजबूत झाली, तर पुन्हा यापेक्षा अधिक सबसिडी द्यायला यूपीए कचरणार नाही, अशी ग्वाही सोनियाजींनी दिली आहे.

सरकारचे म्हणणे आपल्यापर्यंत पोहोचू शकत नाही. सरकार आणि आपल्यामध्ये एक माध्यम म्हणून या ठिकाणी मी आलो आहे. आज आपल्यामध्ये येऊन मला बोलण्याची संधी मिळाली, याबद्दल मी आभारी आहे.

धन्यवाद!

■

वक्ता शिबिर, पुणे येथील भाषण

प्रदेशाध्यक्ष आपला मालक अशी भूमिका ठेवाल, तरच तुम्ही पक्ष संघटना मजबूत करू शकाल

– सुशीलकुमार शिंदे,
केंद्रीय गृहमंत्री.

प्रदेश काँग्रेसचा अध्यक्ष, हा आपला मालक आहे, असे मी नेहमी सांगत असतो. तो जे जे काही निर्णय घेत असतो, त्याची अंमलबजावणी करणे, हे आपले काम आहे. राष्ट्राच्या पातळीवर आम्ही कितीही मोठे असलो, राष्ट्राच्या पातळीवर नेतृत्व जरी करीत असलो, तरीही माझ्या दृष्टीने माझ्या प्रांताचा अध्यक्ष हा माझा मालक आहे, असे मी समजतो. मीसुद्धा दोन वेळेस महाराष्ट्र प्रदेश काँग्रेसचा अध्यक्ष होतो. दोन वेळेस अखिल भारतीय काँग्रेस कमिटीचा सरचिटणीस होतो. सत्ता असो किंवा नसो, काँग्रेसच्या कोणत्याही पदाचा स्वीकार करणे, आणि त्याची जबाबदारी योग्य तऱ्हेने निभावणे, यातच पक्ष संघटनेच्या बांधणीचा कार्यक्रम सामावलेला आहे. गेली पाच वर्षे, माणिकराव ठाकरे हे कधी तालुका शिबिर, कधी व्याख्यात्यांचे शिबिर, तर कधी विचारवंतांचे शिबिर असे विविध शिबिरांचे आयोजन करताना दिसत आहेत. या शिबिरांमधून आपला कार्यकर्ता तयार झाला पाहिजे, अशी त्यांची भूमिका आहे. प्रदेशाध्यक्ष आपला मालक आहे, या भावनेतून जोपर्यंत आपण काम करीत नाही, तोपर्यंत पक्ष बांधणी होऊ शकत नाही.

नवीन कार्यकर्ते नवा विचार घेऊन येत असतात, त्याचा आपण स्वीकार केला पाहिजे. अन्न खराब होऊ नये म्हणून भांड्याला जशी कल्हई केली जाते, तशी आपल्या विचारांना कल्हई केली पाहिजे. माणिकराव ठाकरे हेच काम, आपल्या विविध कार्यक्रमांतून आणि शिबिरांतून करीत असतात. काँग्रेसला ऐतिहासिक परंपरा लाभली आहे. विविध विचारांची देवाणघेवाण आणि त्यातून काही मतभेद अनेक वेळा झालेले आहेत. त्यातूनच काँग्रेस नव्या जोमाने पुढे आली आहे. सर्वांनी एकमताने आणि सहकार्याने काम केले, तरच पक्ष पुढे जाणार आहे. आज आपल्या देशाने लक्षणीय प्रगती केली आहे. ज्या लोकांनी आपल्यावर राज्य केले, ते लोक आपल्यापेक्षा कितीतरी मागे गेले आहेत. असे असले तरीही विरोधी पक्षांची कुजबुज थांबत नाही. काय केले सरकारने ? काही नाही, अशी ती कुजबुज असते. आत्मविश्वासाने जेंव्हा तुम्ही तुमची बाजू मांडायला शिकाल, तेंव्हाच ही कुजबुज थांबणार आहे.

काँग्रेसचे तरुण नेते राहुल गांधी, एक नवा विचार घेऊन आले आहेत. त्यांनी युवकांवर नव्या विचारांचे विलेपन केले आहे. राजीव गांधीचीदेखील अशीच विचारधारा होती. सतत नवा प्रयोग करणे हे त्यांचे वैशिष्ट्य होते. त्यांनी आपल्या विचारांना विज्ञान आणि तंत्रज्ञानाची जोड दिली. म्हणूनच आज आपला देश, विकसित देशांबरोबर स्पर्धा करण्याची क्षमता अंगी बाळगू लागला आहे. राजीव गांधींनी सॅम पिट्रोडांसारख्या आधुनिक विचारांच्या व्यक्तींना सोबत घेतले आणि संगणक तसेच दूरसंचार क्रांती घडवून आणली. शेती क्षेत्राबाबत बोलायचे तर, स्वामिनाथनसारख्या शास्त्रज्ञाचा त्यांनी उपयोग करून घेतला. टीका-टिप्पणी या होतच राहणार; परंतु आत्मविश्वासाने आपण कुजबुजीला उत्तर दिले पाहिजे.

आपण बऱ्याच वेळा सभागृहात बोलत असतो, वस्तुस्थिती मांडत असतो. असे करीत असताना, आपला हेतू चांगला असतो. परंतु अधिकृत खरी माहिती बाहेर यायच्या आत, कुणीतरी काहीतरी माध्यमांमधून प्रसिद्ध करते, आणि त्यातून विपर्यास होतो. मोडतोड करून बातमी सांगणे आणि त्याचा फायदा एका विशिष्ट पक्षाला मिळवून देणे ही त्यामागील भूमिका असते. परंतु, यामधून चुकीचा संदेश लोकांमध्ये जातो आणि देशाचे नुकसान होते, हे लक्षात घेतले पाहिजे. जेंव्हा जिल्हास्तरावर शिबिरातून किंवा मेळाव्यातून तुम्ही पक्षाविषयी एखादी भूमिका मांडत असता, तेंव्हा त्याची प्रत आपल्याजवळ ठेवा. अन्नसुरक्षा, शिक्षण अशा विविध विषयांवर वक्ते तयार करा आणि आपली बाजू मांडा. इतर पक्षांचे लोक जे बोलतात, तोच अंदाज घेऊन आपण बोलू लागतो, तर चुकीचा संदेश जातो. उदाहरणार्थ कोणताही घोटाळा झाला की, बोफोर्स झाला असे गावोगावी बोलले जायचे. म्हणूनच कोणताही शब्दप्रयोग करताना जपून करा. एकच शब्द आपण वारंवार बोलू लागलो, तर तो लोकांच्या मनावर घट्ट परिणाम करतो, हे लक्षात ठेवा.

तुम्ही तुमचे मन स्वच्छ ठेवा. इतर पक्षाच्या लोकांकडून येणाऱ्या विशिष्ट शब्दांमुळे मन विचलित होऊ देऊ नका. मी माओवादी विचारांच्या लोकांबरोबर चर्चा करतो, तेंव्हा मी त्यांना पूर्वीची विचारसरणी आणि आता बदललेली विचारसरणी यामध्ये काय फरक आहे, असे विचारतो. तेंव्हा, मला याबाबत विशेष काही माहिती नाही, परंतु आत्ताच्या परिस्थितीत बंदूक हाच पर्याय आहे, असे ते म्हणतात. त्यांना विचारांचे काहीही देणेघेणे नाही, आत्ताच्या परिस्थितीला बंदूक हाच पर्याय आहे, हे त्यांच्या मनावर जाणीवपूर्वक बिंबवण्यात आले आहे. काळाच्या ओघात कम्युनिस्ट राष्ट्रदेखील आपली विचारसरणी बदलून खुल्या आर्थिक व्यवस्थेचा स्वीकार करू लागली आहेत. मात्र, आपल्या देशात काही वर्गांना अजूनही जुन्या विचारसरणीत गुंतवून ठेवले जात आहे. हातात बंदूक घेताच दोन दिवसांत परिवर्तन घडवून आणाल, हे दिवस आता राहिले नाहीत. स्टॅलीन आणि लेनिनचे दिवस कधीच निघून गेले आहेत. जर तुम्ही लोकांना बाहेर जाऊ दिले नाही, आणि आपल्या भागात पिकते, तेच सर्वश्रेष्ठ अशी भूमिका ठेवाल तर प्रगती होणार नाही. अशा लोकांच्या भागात तर आपण फेरफटका मारला, तर तेथे आजही ब्रेडसाठी रांगा लागत असल्याचे दिसून येईल.

आज आपला देश प्रगती करीत आहे. सुशिक्षित झाला आहे. देशाच्या लहान लहान प्रांतात ८० टक्के महिला सुशिक्षित झाल्याचे पाहून समाधान वाटते. अन्न सुरक्षा विधेयकासारखी विधेयके आपल्याला अन्नाचा हक्क मिळवून देणार आहेत. परंतु ही विधेयके येऊच द्यायची नाहीत, असा विरोधकांचा हेतू दिसतो, याचे खरे वाईट वाटते. आपल्या कार्यकर्त्यांना आपण अशा नवनवीन योजनांची आणि अधिकारांची माहिती द्यावी, त्यांना आपण जागृत करावे असे मला वाटते. काँग्रेसकडे ४० विविध विषय आहेत. यापैकी काही महत्त्वाचे विषय घेऊन त्यांचा राज्यापासून गावपातळीपर्यंत प्रचार आणि प्रसार केला पाहिजे. पक्षाने 'शिदोरी'मध्ये काय भूमिका मांडली आहे, याचा आपण विचार केला पाहिजे. चिंतन, मनन करून समाजात विचार व्यक्त करण्याची भूमिका आपण स्वीकारली पाहिजे. यातूनच काँग्रेसचा खरा वक्ता घडणार आहे.

दलित, अल्पसंख्याक, मागास समाजातील लोक जेंव्हा नवीन विचारांवर बोलू लागतात, प्रत्येक गोष्टीचे मुद्देसूद विश्लेषण करतात, तेंव्हा कुमार केतकरांसारखे लोकदेखील त्यांचे कौतुक केल्याशिवाय राहत नाहीत. अशा लोकांना आपण तयार केले पाहिजे. संधी दिली पाहिजे.

मित्रांनो, आपण मला येथे बोलावून आपले विचार व्यक्त करण्याची संधी दिली, त्याबद्दल मी आपल्या सर्वांचे आभार मानतो. या वेळी एकाच विषयावर बोलण्याचे मी ठरवले होते. परंतु एकाच विषयावर बोलणे मला संयुक्तिक वाटले नाही. अनेक विषयांवर बोलता बोलता, विरोधकांचा चांगला समाचार घेता येतो, असे मला वाटते.

धन्यवाद! जय हिंद!! ■

वक्ता शिबिर, पुणे येथील भाषण

काँग्रेस नसेल, तर देशही नसेल

एकसंघ भारतासाठी, काँग्रेसची देशाला खरी गरज

– कुमार केतकर,
ज्येष्ठ पत्रकार

काँग्रेस हा भारतातील सर्वांत मोठा लोकशाही पक्ष आहे. काँग्रेस नसेल, तर देशही नसेल, असे मला वाटते. भारत देशाला एक इतिहास आहे. त्या इतिहासाची माहिती घेणे जास्त उद्‌बोधक ठरेल. भारतीय स्वातंत्र्य युद्धाला, १८५७ साली सुरुवात झाली, असे म्हटले जाते. खरेतर त्या वेळी भारत हा एक देश नसून तो, ६५६ संस्थानांचा समूह होता. या समूहावर इंग्रजांनी आक्रमण केले होते. १८५८ साली सर्व संस्थाने खालसा झाल्यानंतर, १८७४ साली व्हिक्टोरिया राणीचा जाहीरनामा प्रसिद्ध झाला. १८७४ साली भारतावर ब्रिटिश इंडियाचे राज्य सुरू झाले. हे ब्रिटिश इंडियाचे राज्य म्हणजेच भारत या संकल्पनेची सुरुवात होय! १८८५ साली काँग्रेसची स्थापना झाली तेंव्हापासून, भारत हा एक देश आहे, असे म्हटले गेले. १९४७ साली भारताला स्वातंत्र्य देणे क्रमप्राप्त आहे, असे ब्रिटिश सरकारला वाटू लागल्यानंतर, सुरुवातीला त्यांनी भारत देशाला स्वातंत्र्य देण्यास नकार दिला. आम्ही ६५६ संस्थानांकडून सत्ता घेतली आहे, त्यांना आम्ही सत्ता परत करतो, असे ब्रिटिशांचे म्हणणे पडले. खरोखरच जर ब्रिटिशांनी संस्थानांना सत्ता परत केली असती, तर आजचे भारत राष्ट्र जन्माला आले नसते. खरेतर १८८५ साली काँग्रेस स्थापन झाली तेंव्हाच, भारताला ठरावीक आकार आणि संकल्पना प्राप्त झाली. भारताची संकल्पना ही काँग्रेसच्या जन्मामध्ये सामावलेली आहे. म्हणूनच काँग्रेस नसेल, तर देशही नसेल असे मी म्हटले आहे.

भारत जेव्हा १९४७ साली स्वतंत्र झाला, तेंव्हा भारत देश स्वतंत्र राष्ट्र म्हणून टिकणार नाही. त्याचे विघटन होईल, असे विस्टर्न चर्चीलसह ब्रिटिश आणि अमेरिकन विचारवंतांनी म्हटले होते. प्रत्यक्षात मात्र, धर्माच्या नावावर तयार झालेल्या पाकिस्तानचे विघटन झाले, परंतु भारताचे विघटन झाले नाही. धर्माच्या नावावर पाकिस्तान निर्माण झाला. तसाच धर्माच्या नावावर हिंदुस्तान निर्माण व्हावा अशी काही लोकांची मागणी होती. दुर्दैवाने आजही ती मागणी तशीच आहे, आणि हेच काँग्रेससमोरील मोठे आव्हान आहे. काँग्रेसने भारत निर्माण केला आहे, आता आपल्याला त्याचा हिंदुस्तान केला पाहिजे, अशी भावना या लोकांमध्ये आहे. राष्ट्रीय स्वयंसेवक संघाला, भारताची बहुसंख्यत्वता

नष्ट करून, हिंदुस्तान निर्माण करायचा आहे. या तथाकथित हिंदुस्तानच्या कल्पनेला अनेक काँग्रेसवालेसुद्धा बळी पडत असल्याचे दिसते. खाजगीमध्ये असे विचार व्यक्त होतात, ही दुर्दैवाची बाब आहे.

आता योगायोग पाहा, काँग्रेस पक्षाचे पहिले तीनही अध्यक्ष हिंदू नव्हते. लोकांना हे माहीत नाही की, काँग्रेसला मदत करणारी सर्वांत मोठी काँग्रेस कार्यकर्ती आयर्लंडवरून आली होती, तिचे नाव होते डॉ. ॲनी बेझंट. डॉ. ॲनी बेझंट यांनी लोकमान्य टिळकांच्या हातात हात घालून काम केले. हे आपल्या देशाच्या, प्रगत विचाराच्या बहुसंस्कृतीचे, लक्षण आहे. नेमके हेच या लोकांना नको आहे. त्यांना हवा आहे हिंदुस्तान. या लोकांना दुसरा हिंदुस्तानच नाही, तर हिंदुस्तानात दुसरा पाकिस्तानदेखील तयार करायचा आहे. आपल्या देशात मुसलमान लोकांची लोकसंख्या जवळपास १८ कोटी आहे. तर खुद्द पाकिस्तानमध्ये मुसलमान लोकांची संख्या १६ कोटी आहे. याचा अर्थ, भारतात पाकिस्तान आणि बांगलादेशापेक्षा जास्त मुसलमान लोक राहतात. पाकिस्तानात सर्वांत जास्त मुसलमान धर्माचे लोक राहत असल्यामुळे तेथे हिंदू–मुसलमान दंगे होत नाहीत. दुसरीकडे भारतात सर्व लोक गुण्यागोविंदाने राहतात असे म्हणता येणार नाही. धर्माच्या आधारावर राष्ट्र निर्माण होत नाही, हे हिंदुस्तानची मागणी करणाऱ्या लोकांना काँग्रेसने पटवून दिले पाहिजे.

पाकिस्तान आणि बांगलादेश दोन्ही इस्लाम देश आहेत. तरीदेखील बांगलादेश पाकिस्तानातून अलग झाला. आता बलुचिस्तानदेखील स्वतंत्र होण्याची मागणी करीत आहे. पाकिस्तानातील सिंध आणि पठाण प्रदेश इतर प्रदेशांवर वर्चस्व ठेवू पाहत आहेत. पाकिस्तान हा देश फुटीच्या वाटेवर आहे. हे अमेरिका आणि इंग्लंड या पाश्चात्त्य देशांनी ओळखले आहे. म्हणूनच ते पाकिस्तानच्या प्रदेशात लुडबुड करून एकसंघ पाकिस्तान ठेवण्याचा प्रयत्न करीत आहेत. इस्लाम धर्माच्या नावावर तयार झालेला पाकिस्तान फुटला आणि बांगलादेश तयार झाला. परंतु निधर्मी तत्त्वांवर उभा राहिलेला भारत एकसंघ राहिला, हेच भारतीय राज्यव्यवस्थेचे आणि लोकशाही व्यवस्थेचे यश आहे, असे मला वाटते. हीच सत्यनिष्ठता काँग्रेस पक्ष जनतेला पटवून देण्यात कमी पडतो. त्यामुळेच, भारतीय जनता पक्षाचे काँग्रेसला आव्हान आहे, असा गैरसमज सर्वत्र पसरतो.

भाजपा हा राष्ट्रव्यापी पक्ष होऊच शकत नाही. आज तामिळनाडू आणि उत्तरपूर्व भारतात भाजपाला पायाच नाही, ही वस्तुस्थिती आहे. १९७७, १९८९ आणि १९९८ या तीन कालखंडात भाजपाला केवळ गुजरात, मध्य प्रदेश, राजस्थान, उत्तर प्रदेश आणि काही प्रमाणात बिहार, या ठिकाणी यश मिळाले होते. म्हणून भाजपा स्वत:ला राष्ट्रीय पक्ष म्हणवून घेतो. मीडिया, भाजपाला काँग्रेसचा पर्याय समजते, म्हणून लोकांनादेखील तसे वाटते. काँग्रेस सोडावी लागली, तर दुसऱ्या पर्यायी पक्षाचा म्हणून लोक भाजपाचाच विचार करतात. नजमा हेपतुल्ला या मौलाना अब्दुल कलाम आझाद यांच्या घराण्यातल्या, पण त्याही भाजपामध्ये गेल्या. अहलुवालीया, सुधिंद्र कुलकर्णी ही माणसे स्वत:ला निधर्मी समजत होती. ती भाजपामध्ये गेली आहेत. काँग्रेस पक्ष नसेल, तर या देशातील निधर्मित्व संपुष्टात येईल आणि भारत एकसंघ राहणार नाही. आता सोव्हिएत युनियनचेच उदाहरण घ्या. अमेरिकेएवढी शस्त्रास्त्रे असलेला हा देश, विघटन झाले तेंव्हा, त्याचे १५ राष्ट्रांमध्ये रूपांतर झाले. आज सोव्हिएत युनियन नावाचा देशच या भूतलावर राहिला नाही. १५ राज्यांचे आपल्यासारखेच संघराज्य असणारा हा देश, १९९१च्या ऑगस्टमध्ये त्या देशाचे नेते बोरीस येल्त्सीन यांच्या वक्तव्यामुळे फुटला. सोव्हिएत युनियनला प्रगती करायची असेल, तर देशात कम्युनिस्ट पक्ष बंद केला पाहिजे, असे वक्तव्य बोरीस येल्त्सीन यांनी केले, त्यामुळे कम्युनिस्ट राजवटीने स्वत:हून विसर्जित व्हायचे ठरवले, आणि सोव्हिएत युनियनचे विघटन झाले.

कम्युनिस्ट पक्षावर सोव्हिएत युनियन हा देश टिकला होता. तो पक्षच विसर्जित झाल्यामुळे एवढा बलाढ्य देश विघटित झाला. कोणतीही बाब विधीलिखित नसते. भारत हा देश एकसंघ राहील असे विधीलिखित नाही. त्यामुळे निधर्मीपणा नष्ट झाला, तर भारत देश एकसंघ राहणार नाही, हे कटुसत्य आहे. १९६७ पासून तामिळनाडूमध्ये काँग्रेस पक्षाचे राज्य नाही. तर १९७७ पासून पश्चिम बंगालमध्ये काँग्रेसचे राज्य नाही. अशा प्रकारे प्रादेशिक अस्मिता जपताना राष्ट्रीय अस्मितेच्या काँग्रेस पक्षावर घाला घातला गेला, तर काँग्रेस पक्षाला प्रत्येक राज्यामध्ये आपले अस्तित्व शोधावे लागेल. असे होऊ द्यायचे नसेल, तर काँग्रेसला आत्तापासूनच सावध व्हायला पाहिजे. सन २०१४च्या निवडणुका या ऐतिहासिक निवडणुका ठरणार आहेत. सन २०१४च्या निवडणुकीत यश मिळवायचे असेल, तर तुम्हाला तुमची बाजू, तुमचे मुद्दे अतिशय आक्रमकपणे मांडावे लागतील.

काँग्रेस पक्षाच्या राज्यकर्त्यांना वर्तमान काळ इतका महत्त्वाचा वाटतो, की पद, प्रतिष्ठा आणि तिकिटे यांच्या प्रभावाखाली ते भविष्यकाळाकडे दुर्लक्ष करू लागले आहेत. १९६७ मध्ये इंदिराजी पंतप्रधान झाल्या तेंव्हा देशातील १० राज्यांतून काँग्रेस उखडली गेली होती. अशीच जर परिस्थिती राहिली, तर आपला देश एकसंघ राहणे कठीण आहे, अशी इंदिराजींनी त्या वेळी चिंता व्यक्त केली होती. याची दखल इंदिराजींनी स्वत: घेऊन, या राज्यांमध्ये पक्षाला मजबूत करण्याचा धडाका सुरू केला. त्यानंतरच देश खऱ्या अर्थाने रुळावर आला. १९६९ मध्ये काँग्रेसमध्ये फूट पडली नसती, तर काँग्रेस पक्ष रुळावर आला नसता, असे बोलले जाते. फुटून गेलेले हे लोक त्या वेळी जनसंघात गेले. त्या विचारांचे असे लोक फुटल्यामुळे काँग्रेस पक्ष रुळावर आला, या म्हणण्यामध्ये तथ्य आहे. याच पार्श्वभूमीमुळे १९७१च्या निवडणुकीत जनसंघाबरोबर इतर पक्ष एकत्र येऊन ५० टक्क्यांपेक्षा जास्त सीट घेऊन, इंदिराजींचा पराभव करणार, असे भाकीत वर्तवण्यात आले होते.

इंदिराजींनी या निवडणुकीच्या पूर्व काळात, बँकांचे राष्ट्रीयीकरण, जमीन सुधारणा आणि राजेरजवाडे यांचे तनखे बंद करणे, असे तीन महत्त्वाचे निर्णय घेतले. त्याचबरोबर गरिबी हटाव, ही महत्त्वाकांक्षी योजना राबवली. त्याचा परिणाम म्हणून, १९७१च्या निवडणुकीत

इंदिराजींना लोकसभेत दोन तृतीयांशपेक्षा जास्त जागा मिळाल्या. प्रचंड बहुमताने त्या विजयी झाल्या. याचे श्रेय त्यांनी घेतलेल्या निर्णयांना मिळाले. परिणामी, फुटून गेलेले अनेक लोक परत स्वगृही म्हणजे, काँग्रेस पक्षात परतले. इंदिराजींच्या 'गरिबी हटाव' या एकाच घोषणेमुळे देश पुन्हा अधिक जोमाने एकवटला. अन्यथा वेगळी परिस्थिती आली असती. दुसरीकडे याच सुमारास पाकिस्तान जनरल याह्या खानने पूर्व पाकिस्तानवर लष्करी आक्रमण केले. भारत, पूर्व पाकिस्तानच्या बाजूने युद्धात उतरला, आणि बांगलादेशाची निर्मिती झाली. अशा तऱ्हेने धर्मावर आधारित पाकिस्तान फुटला आणि निधर्मी भारत एकवटत गेला.

हा सर्व इतिहास आपण ज्या वेळी, या हिंदुत्ववाद्यांना सांगतो, त्या वेळी त्यांची बोबडी वळते. आज काही राज्यांमध्ये हिंदू अस्मितावादी पुढारी, सत्तेवर आहेत. याच पद्धतीने आपण संपूर्ण देशात सत्तेवर येऊ, अशी हे पुढारी स्वप्ने पाहू लागले आहेत. आपला देश, १२५ कोटी लोकांचा बहुधर्मी देश आहे. तो अशा प्रवृत्तीचा कधीही अंगीकार करणार नाही, हे कटुसत्य आहे. काँग्रेसवर कधीकधी घराणेशाहीचादेखील आरोप केला जातो. असा आरोप झाल्यावर आपण मात्र गोगलगायीसारखे गप्प बसतो. काँग्रेसवर घराणेशाहीचा आरोप करताना, स्वातंत्र्य चळवळीत काँग्रेसची अनेक घराणी उतरली होती, हे आपण विसरून जातो. या कालखंडात एकाचवेळी काँग्रेसच्या घराघरातील, १० ते १२ लोक तुरुंगात असायचे. त्या वेळी मात्र काँग्रेसची घराण्यांमागून घराणी तुरुंगात का? असा कोणी आरोप करताना दिसत नव्हते. घराणेशाहीमध्ये लोक निवडणुका लढवीत नाहीत; तर त्यांच्याकडे घराणेशाहीने सत्ता येते. याचे उत्तम उदाहरण इंग्लंडच्या राजघराण्याचे देता येईल.

आपल्या देशात, ज्या लोकांना आपण घराणेशाहीची उपमा देतो, अशा लोकांचा पराभवदेखील झाला आहे. १९७७ मध्ये, इंदिराजी त्याचप्रमाणे संजय गांधी, यासारख्या नेत्यांचा पराभव झाल्याचे आपण पाहिले आहे. १९८० साली ते पुन्हा निवडून आले आहेत. १९७७ साली जनता पक्षाला बहुमत मिळाले, त्या वेळी काँग्रेस संपली आहे, असाच त्यांचा समज झाला. गांधीजींनी सांगितले होते, स्वातंत्र्य मिळाल्यावर काँग्रेस विसर्जित करा, काँग्रेस आता १९७७ साली विसर्जित झाली आहे, अशा बातम्या, असे लेख त्या वेळी पेपरमध्ये प्रसिद्ध झाले होते. जनता पक्षाने देशाला दुसरे स्वातंत्र्य मिळवून दिले आहे, असे मथळे प्रसिद्ध झाले होते. असे दुसरे स्वातंत्र्य मिळवून देणाऱ्या लोकांना, सरकार अडीच वर्षेदेखील टिकवता आले नाही. या काळात या पक्षांनी देशाला दोन पंतप्रधान दिले. नेहरू आणि गांधी घराण्यावरील द्वेशातून स्थापन झालेले सरकार आपला कार्यकाल टिकवू शकले नाही. आणि १९८० साली, इंदिराजी पुन्हा निवडून आल्या.

त्यानंतर शीख लढावूवाद उफाळून आला. त्याचे रूपांतर नंतरच्या काळात खलिस्तानवादी चळवळीत झाले. सन १९८० ते १९८४ या काळात, खलिस्तानवाद्यांनी कमीतकमी ६० हजार शीख लोकांना, पंजाब, हरियाना आणि दिल्लीमध्ये मारले आहे. या हत्या फक्त खलिस्तान स्वतंत्र करण्यासाठी झाल्या. या काळात इंदिराजींनी अमृतसरच्या सुवर्णमंदिरात कारवाई केली नसती, तर देश तेंव्हाच फुटला असता. अमृतसरच्या सुवर्णमंदिरात भिन्द्रनवाले स्वतंत्र खलिस्तानची घोषणा करणार होते. या घोषणेला पाकिस्तानचा पाठिंबा मिळणार होता. परंतु, इंदिराजींच्या धडक कारवाईने ही अप्रिय घटना टाळली गेली. खलिस्तानपाठोपाठ काश्मीरही फुटणार होता. इंदिराजी सत्तेवर होत्या, म्हणूनच देश विघटनापासून वाचला, हे तेवढेच खरे आहे.

भारताला विघटनाचा हा धोका धार्मिक शक्तींमुळेच निर्माण झाला होता. इंदिराजींनी सुवर्णमंदिराची कारवाई केली, तेंव्हा त्यांचे प्राण या घटनेच्या परिणामांमुळे जाणार होते, याची त्यांना पूर्ण कल्पना होती. तसे त्या वेळी छापूनदेखील आले होते. त्या घटनेनंतर चारच महिन्यांनी, ३१ ऑक्टोबर १९८४ रोजी इंदिराजींची हत्या झाली. इंदिराजींच्या हत्येनंतर लगेच सर्व विरोधी पक्ष एकत्र येऊन, त्यांनी १९७७ सारखे आपण पुन्हा सत्तेवर येऊ, असे सत्तेचे मांडे खायला सुरुवात केली होती. या काळात देशाच्या अखंडतेला फार मोठा धोका निर्माण झाला होता. देशाला एकसंघ ठेवणारे नेतृत्वच शिल्लक राहिले नव्हते. मात्र, त्या वेळी झालेल्या निवडणुकीत राजीव गांधींना देशाने मोठ्या बहुमताने निवडून दिले, आणि परिस्थिती बदलली.

आता या सत्ता परिवर्तनाला घराणेशाही म्हणता येईल काय? खरेतर, या वेळी विरोधकांना घराणेशाही संपवण्याची नामी संधी चालून आली होती. परंतु ते शक्य झाले नाही. मित्रांनो, घराणेशाहीचा शंख करणाऱ्या विरोधकांचा, खरा हल्ला तुमच्यावर नसून तो देशावर आणि देशाच्या एकात्मतेवर आहे, असे म्हणावे लागेल. म्हणूनच, हे पक्ष नेहमी काँग्रेसचा पराभव करण्यासाठी विना तत्त्व विना अट एकत्र येत असतात. काँग्रेसने देशावर आणिबाणी आणली, असा आरोप नेहमी होत असतो. वास्तविकपणे, सामान्य काँग्रेसजनांना ही आणिबाणी का आणली गेली, हे माहीतच नसते. इंदिराजींनी आणिबाणी आणली, ती मुळातच देश एकसंघ ठेवण्यासाठी आणि देशाची एकात्मता टिकवण्यासाठी.

स्वातंत्र्यसैनिक म्हणून ज्यांचा आपण उल्लेख करतो, त्या जयप्रकाश नारायण यांनी १९७३ ते १९७५ मध्ये, 'संपूर्ण क्रांती'च्या नावाखाली उभी केलेली चळवळ, देशासाठी पूर्णपणे विघातक ठरली होती. २५ जून, १९७५च्या मध्यरात्रीपासून पंतप्रधानांच्या घराला संपूर्ण घेराव घालण्याचा या लोकांनी निश्चय केला होता. हा घेराव मोडून काढताना, जमाव हिंसक झाल्यावर जो बळाचा वापर होईल, त्याच्या परिणामामधून इंदिराजी पदच्युत होतील, असा तो गेम होता. म्हणूनच इंदिराजींनी आणिबाणी जाहीर करून त्यांना अटक केली. १९७२ पासून ज्या अनिष्ट आणि विरोधी गोष्टी देशात चालू होत्या, त्यांचा परिपाक म्हणजे आणिबाणी होती. लोकांना आणिबाणी आणि तिचे परिणाम आठवत आहेत, परंतु त्यापूर्वीच्या अनिष्ट गोष्टी आठवत नाहीत. म्हणूनच आणिबाणीबद्दल बोलताना, गप्प राहण्यापेक्षा, काँग्रेसजनांनी या सत्य घटनांची माहिती विरोधकांना करून देणे गरजेचे

आहे.

इंदिराजींच्या हत्येनंतर काँग्रेस संपली, असे म्हणणाऱ्या विरोधकांना, १९८४ साली राजीव गांधी प्रचंड मतांनी विजयी झाल्यानंतर, मोठा धक्का बसला. राजीव गांधींना हुसकून काढल्याशिवाय पर्याय नाही, असे विरोधकांना वाटू लागले होते. त्यांनी बोफोर्स घोटाळा पुढे आणला. तो एक आंतरराष्ट्रीय कटाचा भाग होता. राजीव गांधींनंतर दोन वेगवेगळ्या कालखंडांत एकूण १० वर्षे देशात विरोधकांचे सरकार होते. परंतु त्यांना बोफोर्स घोटाळ्याचे आरोप सिद्ध करता आले नाहीत. शेवटी विरोधकांना आपली चूक लक्षात आली. काहीही असले तरी, बोफोर्स ही काँग्रेसला पूर्णपणे नेस्तनाबुत करणारी मोठी खेळी होती, हे विसरून चालणार नाही. काँग्रेस उभी असेल, तर आपल्याला कधीच संधी मिळणार नाही. ही संधी मिळवायची असेल, तर काँग्रेसला तोडली पाहिजे, अशी या लोकांची विचारधारा आहे.

या विचारधारेच्या लोकांचे, स्वतःचे पक्ष फुटून, त्यांची अनेक शकले झाली आहेत. अनेक पक्ष निर्माण झाले आहेत. हे सर्व परिणाम या लोकांच्या स्वार्थामुळे झाले आहेत. या लोकांच्या नेतृत्वाखाली, देश एकसंघ राहूच शकत नाही. असे पक्ष दीर्घकाळ सत्तेवर आले, तर देशाचे खूप मोठे नुकसान होणार आहे. इतिहासाचा दाखला घेतला तर आपण १९७५च्या आणिबाणीमध्ये, १९८४ मध्ये इंदिराजींच्या हत्येनंतर आणि १९९१ साली राजीवजींच्या हत्येनंतर, वाचलो असल्याचे आपल्या निदर्शनास येईल.

सन १९८९ ते २०१३ पर्यंत नेहरू घराण्यातील कोणीही व्यक्ती सरकारमध्ये सत्तेवर नाही. म्हणूनच अशा आरोपांना घराणेशाही म्हणता येणार नाही. काँग्रेस सत्तेवर नसेल, तर देशाचे सोव्हिएत युनियनसारखे विघटन होईल. अशा गोष्टी टाळायच्या असतील, तर काँग्रेसला पर्याय नाही. अन्यथा नरेंद्र मोदींसारख्या लोकांमुळे देशात फॅसिझम जन्माला येण्याचा धोका आहे. फॅसिझम टाळता येणे शक्य आहे. मात्र, त्याला एकदा येऊ दिला, तर तो समूळ नष्ट करणे तेवढेच अवघड आहे. ■

धन्यवाद!

वक्ता, प्रवक्ता शिबिर, पुणे येथील भाषण

एकविसाव्या शतकात सुविधा उपभोक्त्यांपर्यंत जाणार, उपभोक्ता सुविधांपर्यंत नाही !

– कपिल सिब्बल,
केंद्रीय दूरसंचार मंत्री.

आज या ठिकाणी उपस्थित काँग्रेसजनांसमोर आपले मनोगत व्यक्त करताना मला अतिशय आनंद होत आहे. सन २०१४च्या निवडणुका जवळ आल्यामुळे सर्वच राजकीय पक्षांनी आपापल्या स्तरावर तयारी सुरू केली आहे. ही तयारी सुरू असताना काँग्रेसवर वेगवेगळे आरोप केले जात आहेत. त्याला सडेतोड जबाब देणे हे आपले काम आहे. एक वक्ता म्हणून आपण जी काही पक्षाची रास्त भूमिका मांडाल, त्याला पक्षाचा पाठिंबा असेल. या दृष्टिकोनातून या समारंभात आपण एकत्र आलो आहोत. भारतात अनेक जातीधर्माच्या लोकांनी एकत्र नांदून लोकशाहीचे उत्तम उदाहरण प्रस्थापित केले आहे. काँग्रेससमोर आज अनेक आव्हाने आहेत, या सर्व आव्हानांचा सामना करण्याचे काम आपल्याला करायचे आहे. सर्वांना सोबत घेऊन आपल्याला पुढे जायचे आहे. आपण जेंव्हा देश - विदेशात जातो तेव्हा आपल्याला नेहमी प्रश्न विचारला जातो, भारताचे लोक इतक्या गुण्यागोविंदाने कसे काय राहत आहेत ? मी त्यांना म्हणतो, तुम्हाला शांतता हवी असेल, तर चांदणी चौकात या! या ठिकाणी तुम्हाला भारत दिसेल. मस्जीद, गुरुद्वारा, मंदिर सर्व काही एकाच रस्त्यावर असल्याचे तुम्हाला पाहायला मिळेल. एकवेळ गुजरातमध्ये दंगल होईल, परंतु चांदणी चौकात दंगल होणार नाही.

मित्रांनो, २०२० मध्ये भारतीयांचे सरासरी वय २९ वर्ष असणार आहे. याचा अर्थ, भारत हा जगात सर्वांत जास्त तरुण असलेला देश असणार आहे. या तरुण वर्गाला रोजगार देण्यासाठी मोठी तरतूद आपल्याला करायची आहे. त्या वेळचा भारत कसा असणार आहे, याचा आता आपल्याला विचार

करायचा आहे. आज भारतात सुमारे २२ कोटी मुले शाळेत जातात. त्यापैकी फक्त २ ते ३ कोटी मुले कॉलेजपर्यंत पोहोचतात. एवढ्या मोठ्या प्रमाणात मुले कॉलेजला गेली नाहीत, तर भारताच्या भविष्याचे काय होईल? कोणत्याही पक्षाने या बाबीचा इतक्या खोलवर जाऊन विचार केल्याचे दिसून येत नाही. त्यांना फक्त सत्तेवर येण्याची काळजी आहे, भारताचे काहीही होवो! आपण विकसित देशांमध्ये जाऊन पाहिले, तर त्या देशातील शाळेत जाणाऱ्या मुलांपैकी ६० ते ७० टक्के मुले कॉलेजमध्ये जातात. देशातील मुले ही देशाची संपत्ती असते. ही संपत्ती फॅक्टरीमध्ये बनत नाही, ती बँकांमध्ये बनत नाही, तर ती महाविद्यालयांमध्ये बनते. आपल्या देशातील मुलांचे भविष्य, कसे बदलता येईल, ही भारतासमोरील एक प्रमुख समस्या आहे. देशाच्या भविष्याबद्दल इतक्या खोलवर जाऊन विचार करणारा, भारतात काँग्रेस हा एकमेव पक्ष आहे. देशातील उगवत्या तरुणांचे भविष्य, हा आपल्या समोरील मोठा प्रश्न आहे. मला सांगायला आनंद वाटतो की, आपल्या काँग्रेस पक्षाने सन २००९ साली, शिक्षणाचा अधिकार, हा या दृष्टिकोनातून पहिला कायदा अंमलात आणला. हा कायदा लागू करताना, १००पैकी फक्त १२ मुले कॉलेजपर्यंत शिक्षण घेत होती. आज ही संख्या वाढून ती १८ वर गेली आहे. सन २०२० पर्यंत ही संख्या वाढून ३० पर्यंत पोहोचणार आहे. भारतातील मोठ्या प्रमाणावर शाळेत जाणाऱ्या मुलांसाठी शाळा, सुविधा, इमारती, साहित्य, शिक्षक यांची मोठ्या प्रमाणावर गरज लागणार आहे. या सुविधा तयार करणे, हेच आमच्या समोरील मोठे आव्हान आहे. यावर उपाययोजना म्हणून, येत्या कालखंडात, देशातील सर्व शाळांना आम्ही फायबर ऑप्टीकमार्फत इंटरनेटने जोडणार आहोत. २ लाख ५० हजार गावांना इंटरनेट पुरवणार आहोत. ही परियोजना २०१४ पर्यंत पूर्ण करण्याचा आमचा मानस आहे. शाळेतील मुले 'आकाश' या टॅब्लेट पीसीवर शाळेची पुस्तके वाचू लागतील. पुस्तकांचे ओझे वाहण्याची गरज नाही. घरबसल्या पुस्तके आणि घरबसल्या अभ्यास. भारताच्या कोणत्याही कानाकोपऱ्यातून त्यांना, शिक्षक धडे देऊ शकणार आहेत.

यामध्ये आम्ही देशाच्या भविष्याचा विचार केला आहे. एवढ्या मोठ्या प्रमाणात मुलांना शाळा, इमारती तयार करण्यासाठी आमच्याकडे पैसा नाही. म्हणून माहिती तंत्रज्ञानाचा प्रभावी वापर करण्याचे आम्ही ठरवले आहे. आज शिक्षण क्षेत्रात भ्रष्टाचार होत असल्याचे आपण ऐकतो. हा भ्रष्टाचार का आहे? मागणी आणि पुरवठा यामधील तफावतीमुळे हा भ्रष्टाचार बोकाळला आहे. जर मुले जास्त आणि शाळा कमी अशी परिस्थिती असेल, तर चांगल्या शाळेत, इंजिनिअरिंग कॉलेजात प्रवेश घेण्यासाठी भ्रष्टाचार होणारच आहे. म्हणूनच खाजगी सहभागाचा विचार करण्याचे आम्ही ठरवले आहे. प्रत्येक क्षेत्रात खाजगी आणि कॉर्पोरेट सहभाग वाढला तर सुविधा देणे सोयीस्कर होईल, त्यामुळे मागणी आणि पुरवठा यामधील तफावत कमी होईल.

शिक्षणाचे विधेयक जेंव्हा आम्ही सभागृहात मांडले, तेंव्हा सर्वप्रथम भाजपाकडून विरोध झाला. 'तुम्ही या देशातील मुलांच्या भविष्याच्या विरोधात का आहात?' हा प्रश्न आम्ही, २०१४च्या निवडणुकांमध्ये भाजपाला विचारणार आहोत. दुसरीकडे आज भारत सरकारने ऑप्टीक फायबरचे जाळे उभारण्यासाठी २० हजार कोटींची रक्कम उपलब्ध करून दिली आहे. हाच विरोधक आणि काँग्रेस यांच्यामधील, विचार प्रणालीचा फरक आहे. येत्या काळात तुम्हाला वीजबिले, जन्मदाखला, मृत्यू दाखला, पासपोर्ट सर्व ऑनलाईन उपलब्ध होणार आहेत. शेतकऱ्यांना पावसाचे अनुमान, इंटरनेटवर पाहायला मिळणार आहे. शेतीचे सल्ले इंटरनेटवर मिळणार आहेत. मच्छीमारांना, समुद्राच्या कोणत्या भागात मासे आहेत, याची माहितीदेखील इंटरनेटवर मिळणार आहे. आपल्याला जवळजवळ सर्व सार्वजनिक सेवा इंटरनेटवर मिळणार आहेत. नुकतेच आम्ही 'नॅशनल नॉलेज नेटवर्क' सुरू केले आहे. भारतात आज सुमारे ६०० युनिव्हर्सिटी आहेत. यापैकी जवळजवळ ४०० युनिव्हर्सिटी आम्ही नॅशनल नॉलेज नेटवर्कमार्फत जोडल्या आहेत. दिल्लीत एखाद्या प्राध्यापकाने विशिष्ट अभ्यासक्रमावर व्याख्यान दिले, तर पुण्यासारख्या शहरातील छोटा मुलगा, हे व्याख्यान आपल्या क्लासरूममध्ये पाहू शकतो. ही योजना चांगली असूनही अंमलबजावणीस वेळ लागतो, याला काही कारणे आहेत. आपल्या देशातील शैक्षणिक पद्धत सर्वत्र सारखी नाही, हे त्यामागील एक कारण. काही ठिकाणी ॲडमिनीस्ट्रेटीव्ह पद्धत, तर काही ठिकाणी क्रेडिट पद्धत अशा शैक्षणिक पद्धती उपयोगात आहेत. आज सर्वच ठिकाणी क्रेडिट पद्धत लागू करण्याची आवश्यकता आहे.

आमच्यासमोर भविष्यातील लढाईचे, खरे आव्हान आहे. आज एखादा सामान्य माणूस आजारी पडला, तर तो सार्वजनिक आरोग्य केंद्रात जातो. त्याला आधुनिक तंत्रज्ञानयुक्त सोयी सुविधांची गरज असते. त्याच्या घरी जर इंटरनेटसारख्या सुविधा उपलब्ध असतील, तर तो सार्वजनिक सेवा घरबसल्या मिळवू शकेल. त्याबरोबरच तो आजाराचे निदान घरबसल्या करून घेऊ शकेल. त्यासाठी त्याला दिल्लीसारख्या मोठ्या शहरात येऊन हॉटेलमध्ये राहून हॉस्पिटलची सेवा मिळण्यासाठी रांगेत उभे राहण्याची गरज नाही. २१व्या शतकात आपल्याला सुविधा उपभोक्त्यांपर्यंत उपलब्ध करून द्यायची आहे, उपभोक्ता या सुविधांपर्यंत जाणार नाही. हा विचारांचा बदल आहे. आज या ठिकाणी या सुविधांची मुहूर्तमेढ रोवली जात आहे. आज आपल्याला आचार आणि विचारांमध्ये बदल करायचा आहे.

विदेशामध्येदेखील विरोधी पक्ष आहे. परंतु तेथील विरोधी पक्षाला काही कार्यक्रम आहे. शिक्षण, आरोग्य यांसारखे कार्यक्रम राबविण्यात तेथील विरोधीपक्ष देखील आघाडीवर असतात. ते सरकारला अशा कामांत मदत करतात. व्यापक सार्वजनिक जनहित हा तेथील विरोधकांचा अजेन्डा असतो. तुमचा तो कार्यक्रम, तर आमचा हा कार्यक्रम, असे विरोधीपक्ष सांगत असतात. भारतात विरोधकांचा काय कार्यक्रम आहे? काँग्रेसची ताकद कमी करणे, हा एकमेव कार्यक्रम आहे, असे खेदाने म्हणावे लागते. आपल्या देशातील विरोधकांना जर विचारले, सरकारच्या शिक्षण अधिकारावर, आरोग्य कार्यक्रमावर आपला काय पर्यायी कार्यक्रम आहे? तर त्यांच्याकडे द्यायला उत्तरच नाही. कधी कधी उन्हाळ्यात रस्त्यावरून गाडी चालवताना रस्त्यावर पाणी जमा झाल्याचे आपल्याला दिसते. जवळ जाऊन पाहतो, तर ते पाणी गायब! ते मृगजळ असते. नरेंद्र मोदींचे असेच आहे. जवळ जाताच त्यांची खरी बाजू उघड होते. म्हणूनच ते मुखवटे वाटताना दिसतात. त्यांच्या बाबतीत वास्तव काय आहे? काहीच नाही. काहीतरी लोणकढी बोलायचे आणि मीडियात द्यायचे. काहीतरी नवीन विषय मिळाला, म्हणून मीडिया तो दाखवत असतो. १९९१ मध्ये जेंव्हा नरेंद्र मोदींचा काही ठावठिकाणाच नव्हता,

तेंव्हा एकूण १८ हजार २८ गावे गुजरातमध्ये होती. त्यापैकी १७ हजार ९४० गावांमध्ये वीज होती. जवळजवळ २८ टक्के गुजरातमधील सडका, पक्क्या सडका होत्या. हा बदल त्या वेळच्या काँग्रेस सरकारने घडवून आणला होता. आता मोदी म्हणतात, आम्ही सडका बनवल्या. वस्तुस्थिती अशी आहे, नवीन सडका केंद्राच्या निधीतून तयार झाल्या, आणि त्या अगोदरच्या सडका, काँग्रेस सरकारने बनवल्या होत्या. काँग्रेस सरकारच्या कार्यकाळात, एकूण उत्पादनांमध्ये गुजरातचा वाटा, २८.७ टक्के होता. आजही तेवढाच आहे. १९८० साली, गुजरातला भारताचे कोस्टल स्टेट म्हणून संबोधले जायचे. त्या वेळी सर्वांत मोठी रिफायनरी अंबांनी यांनी जामनगरमध्ये उभी केली होती. १९९० मध्ये २६ टक्के फार्मास्यूटीकल्स उत्पादने गुजरातमधून होत होती. आज त्यामध्ये कमी आली आहे. गुजरातमध्ये शेती उत्पादन वाढल्याचा दावा अलीकडच्या काळात केला जात आहे. पुढील आकडेवारी पाहिली, तर हा दावा किती खोटा आहे, हे तुमच्या लक्षात येईल. सन २००७ ते २०११ दरम्यान गुजरातने केवळ ७ दशलक्ष टन शेती उत्पादन घेतले. याच काळात उत्तर प्रदेशने ४४ दशलक्ष टन, पंजाबने २६ दशलक्ष टन, राजस्थानने १५ दशलक्ष टन, हरियानाने १५ दशलक्ष टन, आंध्र प्रदेशने १८ दशलक्ष टन, महाराष्ट्राने १३ दशलक्ष टन, मध्य प्रदेशने १३ दशलक्ष टन आणि कर्नाटकाने ११ दशलक्ष टन उत्पादन घेतले. शेवटी वस्तुस्थितीच खरे आकडे सांगते.

अलीकडच्या काळात गुजरातमध्ये, विशेषत: तेथील गावांमध्ये गरिबी वाढल्याची आकडेवारी समोर आली आहे. आज गुजरातचे भाजपा नेते, देशाचे नेतृत्व चालवण्याची स्वप्ने पाहत आहेत. या लोकांनी देश चालवायचा म्हटले, तर गरिबीचे काय होणार? ही गरिबी देशभर पसरावयाची आहे काय? अलीकडे गुजरातचा विकासदर सर्वाधिक असल्याच्या वल्गना केल्या जात आहेत. प्रत्यक्षात गुजरातचा विकासदर सर्वांत कमी, म्हणजे बिहार, ओरिसा आणि पश्चिमबंगाल, यांच्यापेक्षाही खाली आला आहे. आज गुजरातमधील ४४ टक्के लहान मुले कुपोषणाचा सामना करीत आहेत. असे असताना हे नेते कोणत्या गुजरातचा चेहरा दाखवत आहेत. यापेक्षाही इतर बाबतीत जर गुजरातचा विकास झाला असेल, तर तो गुजरातच्या जनतेमुळे झाला आहे, मोदींमुळे नाही! आपल्या देशाला नवे विचार घेऊन वाटचाल करायची आहे. जोपर्यंत मुलांना शिक्षण आणि रोजगार दिला जात नाही, तोपर्यंत देशातील मुले सुशिक्षित होणार नाहीत. लोकांना रोजगार द्यायचा असेल, तर औद्योगिक उत्पादनाला पर्याय नाही. आज आपल्या देशाच्या विकासदरात, सेवा क्षेत्राचा वाटा ५६ टक्के आहे. आपल्या देशाला विविध उपयोगी वस्तू परदेशातून आयात कराव्या लागत आहेत. भारताची उपभोक्ता वस्तूंची आयात, जवळजवळ १०० दशलक्ष रुपयांच्या घरात आहे. आपल्या देशाला जितक्या पेट्रोलियम पदार्थांच्या वस्तू आयात कराव्या लागत आहेत, त्यापेक्षाही जास्त प्रमाणावर उपभोक्ता वस्तू आपण आयात करीत आहोत. यापुढे अशाच, पद्धतीने आपण उपभोक्ता वस्तू मोठ्या प्रमाणावर आयात करीत राहिलो, तर देश वाचणार कसा? आता हेच पाहा, आपल्या सर्वांजवळ मोबाईल आहे. या मोबाईलचा एकतृतीयांश भाग, हार्डवेअर आणि सॉफ्टवेअरमुळे व्यापला आहे. मोबाईलची सर्वांत महत्त्वाची बाब म्हणजे, मोबाईलची चीप होय! मोबाईलची चीप, जोपर्यंत आपण भारतात निर्माण करीत नाही तोपर्यंत इम्पोर्टेड वस्तू आपल्याला विकत घ्याव्याच लागतील. देश वाचवायचा असेल, तर इम्पार्टेड वस्तूंची खरेदी करणे आपण थांबवले पाहिजे. आपल्यासमोर काय समस्या आहेत, हे कधी विरोधकांनी पाहिले आहे काय? या वेळी निवडणुकीत काँग्रेसला कसे हरवायचे, हाच एकमेव विचार विरोधक करीत आहेत.

विरोधक नेहमी गांधी परिवाराच्या घराणेशाहीबाबत काँग्रेसवर टीका करीत असतात. घराणेशाहीच्या टीका करणाऱ्यांना, तर घराणेच नाही. बेचारा, बेसहारा असे या लोकांचे वर्णन करता येईल. या लोकांचे राजकारणच असे आहे. देशाला स्वातंत्र्य मिळाले, त्या स्वातंत्र्य लढ्यात हे कोठे होते? ते यांनाच माहीत नाही. देशाच्या स्वातंत्र्यलढ्यात अनेकांनी प्राणांची आहुती दिली. हे लोक प्राण देत नाहीत, तर प्राण घेतात. सन २०१०मध्ये मी मंत्री झालो तेंव्हा आपल्या देशात इलेक्ट्रॉनिक्स चीप बनवण्याचा आग्रह आम्ही धरला. आपल्या देशात चीप बनल्या, तर इलेक्ट्रॉनिक सुट्या भागांचे उत्पादनदेखील भारतातच होईल. आणि पर्यायाने इलेक्ट्रॉनिक्स वस्तूदेखील आपल्याच देशात तयार होतील ही संकल्पना, त्यामागे आहे. टीव्हींचे सेटटॉप बॉक्स आणि आकाश टॅब्लेट पीसी लवकरात लवकर भारतात सुरू व्हावा, अशी आमची इच्छा आहे. १९९०च्या दशकात मुंबई एअरपोर्टवर आलो, तर मुंबईतील सर्व गाड्या ठरावीक कंपनीच्या मेकच्या असायच्या. भारताने खुल्या आर्थिक धोरणांचा स्वीकार केला आणि देशात परकीय गुंतवणूकदारांचा ओघ सुरू झाला. आज आपल्या भारतात अनेक प्रकारची वाहने फिरताना दिसतात. जगामध्ये सर्वाधिक ॲटोमोबाईल सुटे भाग विकणारा देश म्हणून आज आपल्याकडे पाहिले जाते. सन १९९६ मध्ये टेलिफोन क्रांती, त्यानंतर मोबाईल क्रांती, असे परिवर्तन काँग्रेसने केले. आज आपल्या देशात ८० ते ९० कोटी लोकांजवळ मोबाईल फोन आहेत. मोबाईलचे उत्पादन भारतात व्हावे अशी आमची महत्त्वाकांक्षा आहे. एफडीआयसारख्या थेट परदेशी गुंतवणुकीमुळे, गुंतवणुकीबरोबरच नवनवीन तंत्रज्ञानाचादेखील शिरकाव होतो. आणि देशाची प्रगती होते, हे ध्यानात घेतले पाहिजे. अजूनही आपल्या देशात दुर्गम गावांमध्ये पोस्ट ऑफिस आहेत, परंतु बँका नाहीत. म्हणून पोस्ट ऑफिसांचे रूपांतर बँकांमध्ये करण्याचा आमचा मानस आहे. या बँका सर्व आधुनिक सुविधांनी सज्ज असतील. त्यांना क्रेडिट कार्ड आणि एटीएम सुविधा असतील. आम्हाला त्याच त्याच घोषणा उगाळत बसण्यात स्वारस्य नाही. आम्हाला नव्या विचारांचा माहिती तंत्रज्ञानाने युक्त असा, नवा भारत घडवायचा आहे. सर्व धर्म समभाव हे आमचे तत्त्व आहे. आम्ही सेक्यूलर होतो, सेक्यूलर आहोत, आणि सेक्यूलर विचारांबरोबरच प्रगती करीत राहू. या देशाची प्रत्येक व्यक्ती, कोणतीही भाषा बोलत असो, ती आपली आहे, भारतीय आहे, हिंदुस्तानी आहे. मात्र, विरोधकांचे तसे नाही. त्यांचा एकच नारा आहे, वो पाच साल वापस मिला दे! परंतु वस्तुस्थिती अशी आहे, की त्यांना, ते पाच साल कधीच मिळणार नाहीत, कारण 'जनता सबकुछ जानती है.' माझ्या भाषणात मी, उद्याच्या भारताविषयी बोललो. उद्याच्या भारतातच आमचे आजचे वर्तमान सामावलेले आहे. 'मै सोचता हुँ कल की, देखता हुँ अब की, याद आती हैं तब की,' अशी माझी अभिव्यक्ती आहे. 'ये विपक्ष की कहानी नही, मेरी अपनी जुबानी हैं.'

जय हिंद, जय महाराष्ट्र!!

वक्ता, शिबीर, पुणे येथील भाषण

केंद्रात आणि महाराष्ट्रात

काँग्रेसचे मजबूत सरकार आणण्याचा निर्धार करा !

– पृथ्वीराज चव्हाण,
मुख्यमंत्री, महाराष्ट्र राज्य

या शिबिरामध्ये वक्ता या विषयावर, आपल्याला विविध मान्यवरांचे उत्तम मार्गदर्शन लाभले. बुद्धीला चालना देणारे, मौलिक विचार मांडणारे, असे हे दोन दिवसांचे शिबिर होते. वेगवेगळ्या राजकीय आव्हानांना सामोरे कसे जायचे, विरोधकांचा सामना कसा करायचा, याबाबत उपयुक्त माहिती आपल्याला या शिबिरातून मिळाली. फक्त उत्कृष्ट बोलणे, आणि भाषण करून आपल्याला २०१४च्या निवडणुका जिंकता येणार नाहीत. आपण केलेल्या कामांची आणि पूर्ण केलेल्या वचनांची माहिती, जनतेला देता आली पाहिजे. काँग्रेस सरकारने माहिती आणि तंत्रज्ञान क्षेत्रात केलेल्या क्रांतीमुळे, माहितीचा स्फोट झाला आहे. वर्तमानपत्र, दूरसंचार, इंटरनेट, सोशल मीडिया, मोबाईल फोन आणि इलेक्ट्रॉनिक माध्यमे ही माहितीचे स्रोत झाली आहेत. माहिती एका क्षणात सर्वदूर पोहोचण्याची क्षमता या माध्यमांमध्ये आहे. म्हणूनच ही निवडणूक, नेहमीपेक्षा वेगळी ठरणार आहे, असे मला वाटते.

क्षणात अफवा, क्षणात सभा आणि क्षणात गर्दी असे माध्यमांमुळे

शक्य झाले आहे. एखाद्या अफवेचे उत्तर देण्यासाठी मात्र आपल्याला खूप प्रयास करावे लागतात. वर्तमानपत्रातील अग्रलेख वाचणे, भाषणे ऐकणे यात लोकांना स्वारस्य राहिलेले नाही. ब्रेकिंग न्यूज, सरकत्या बातम्या आणि वर्तमानपत्रातील ठळक मथळे, एवढेच लोकांचे विश्व झाले आहे. ब्रेकिंग न्यूज आहे ना, मग ती खरीच असेल! असा लोकांचा समज आहे. अशा या वातावरणात आपल्याला विचारांचे युद्ध जिंकायचे आहे. खोट्यानाट्या बातम्यांमधून आजकाल अफवांचा प्रचार आणि प्रसार केला जात आहे. अशा प्रचारापासून लोकांना दूर करून यूपीए सरकारचे काम आणि वाटचाल यांची माहिती करून देण्याचे हे प्रशिक्षण आहे. गेले दोन दिवस अतिशय उत्कृष्टपणे हे प्रशिक्षणाचे काम झाले आहे. या शिबिराचा लाभ आपण सर्वांनी अत्यंत शांतपणे आणि अभ्यासपूर्वक घेतला आहे. शिबिराच्या यशस्वी आयोजनाबद्दल, आयोजक, प्रदेश कार्यालय आणि तुम्हा सर्वांचे मी अभिनंदन करतो.

स्वातंत्र्यप्राप्तीनंतरच्या कालखंडात आपल्या देशाने प्रचंड प्रगती केली आहे. स्वातंत्र्य प्राप्तीपूर्वी भारताचा विकासदर फक्त अर्धा टक्का होता. स्वातंत्र्यप्राप्तीनंतर तो साडेतीन टक्क्यांवर गेला. एकीकडे लोकसंख्यावाढीचा अडीच टक्के दर आणि दुसरीकडे विकासवृद्धीचा साडेतीन टक्के दर, या दोन्ही दरांतील कमी अंतरामुळे देशात दारिद्र्य निर्मूलन होऊ शकले नाही. आपल्या देशात कर्ज घेणे आणि देणे, या दोन्ही गोष्टींना प्रतिष्ठा नव्हती. परंतु स्व. इंदिरा गांधी यांनी देशाच्या विकासासाठी पहिल्यांदाच आंतरराष्ट्रीय नाणेनिधीकडून ५ अब्ज डॉलरचे कर्ज घेतले. त्यातून आपल्या देशात विकासाचा भक्कम पाया रोवला गेला. बँकांच्या राष्ट्रीयीकरणासारखे महत्त्वाचे निर्णय घेतले गेले. पुढे राजीव गांधींनी देशाच्या औद्योगिक धोरणात बदल करण्यास सुरुवात केली. हे धोरण देशाच्या प्रगतीसाठी अधिक लाभदायक ठरले.

आपल्याला माहीत आहे, १९८९ सालच्या निवडणुकीनंतर आपल्या देशात मिश्र सरकार आले, आणि देशाचे दिवाळे निघाले. आपल्याला सोने गहाण ठेवावे लागले. सन १९९१ साली डॉ. मनमोहन सिंग हे अर्थमंत्री असताना त्यांनी, देशाच्या आर्थिक धोरणात बदल करण्याचा महत्त्वाकांक्षी निर्णय घेतला. त्यानंतर आपला आर्थिक विकासदर, ९० च्या दशकामध्ये ६.५ टक्के झाला. तर यूपीए सरकार आल्यानंतर तो सर्वाधिक ९ टक्क्यांवर गेला. देशाच्या प्रगतीची सर्व क्षेत्रे विकासदरावर अवलंबून असतात. आपला वाढता विकासदर म्हणजे नव्या आर्थिक धोरणांची फलश्रुती आहे. १९९१ मध्ये आपल्याकडे टेलिफोनधारकांचे प्रमाण, १०० पैकी ८ असे होते. ते आज वाढून १०० पैकी ८० असे झाले आहे. विजेबाबत बोलायचे झाले तर, १९४७ साली आपली फक्त १५०० मेगावॅट वीजनिर्मिती क्षमता होती. ती आता २ लाख मेगावॅट इतकी झाली आहे. आपल्या देशात आज ६०० विश्वविद्यालये आहेत. आणखी ५० विश्वविद्यालये आपण निर्माण करणार आहोत. महाराष्ट्राबाबत बोलायचे झाल्यास राज्याचा मातामृत्यूदर २५ आहे तर गुजरातचा ४५ आहे. कुपोषणविरोधी जिजाऊ योजना आपल्या राज्यात राबविण्यात आली. या योजनेचे यश पाहून युनिसेफने महाराष्ट्राला प्रथम पारितोषिक दिले आहे. अशा रितीने अनेक क्षेत्रांत आपण नेत्रोद्दीपक कामगिरी केली आहे.

काँग्रेस पक्षाला दिशा, अनुभव आणि निश्चित असे धोरण आहे. या पक्षाला अनेक उत्कृष्ट नेते लाभले आहेत. इतर पक्षात जाती धर्मावर, प्रांतवादावर आणि सवंग लोकप्रियतेवर राजकारण केले जाते. काँग्रेसमध्ये फक्त विकासाचे राजकारण केले जाते. सन २०१४ची निवडणूक आपल्यासाठी अत्यंत महत्त्वाची आहे. या निवडणुकीत निश्चित असे बहुमत जर कुठल्याच पक्षाला मिळाले नाही, तर यापूर्वी कुमार केतकरांनी सांगितले तसे, सोव्हिएत युनियनसारखी परिस्थिती येण्याची शक्यता नाकारता येणार नाही. आपल्या स्वार्थासाठी, लचके तोडण्यासारखे प्रकार करण्यासाठीदेखील, हे लोक मागेपुढे पाहणार नाहीत. व्ही.पी. सिंग पंतप्रधान झाले. त्यानंतर देवेगौडा आणि गुजराल झाले. या काळातील परिस्थिती आपल्याला चांगली माहीत आहे. मजबूत आणि सक्षम सरकार नसेल, तर देशाच्या अस्तित्वाबाबत कसे प्रश्नचिन्ह निर्माण होते, हे आपण पाहिले आहे.

वैयक्तिक महत्त्वाकांक्षेपोटी राजकारण करणारे विरोधी पक्षात खूप लोक आहेत. परंतु देशाचा विचार करणारा काँग्रेसशिवाय इतर दुसरा कोणताही पक्ष नाही. राज्यातील जनतेने एकदा युतीचा प्रयोग करून पाहिला. साडेचार वर्षांत जनतेने यूतीला झुगारून दिले आणि काँग्रेस पक्षाच्या बाजूने कौल दिला. काँग्रेस पक्षाच्या कामाला दिलेली ही पोचपावती आहे, असे मला वाटते. सन २०१४च्या विजयानंतर, महासत्ता बनवण्याएवढे सक्षम, आपण भारताला करणार आहोत. तशी तयारी आता झाली आहे. काँग्रेस पक्षाने अनेक कामे केली आहेत. योजना राबवल्या आहेत. परंतु लोकांना त्यांचे हक्क, अधिकाराच्या रूपात दिले पाहिजेत, असे काँग्रेसला वाटते. अधिकार कधी कोणी हिरावून घेऊ शकत नाहीत. अन्न हे जगण्याच्या मूलभूत अधिकारापैकी एक आहे. म्हणून अन्नसुरक्षा कायदा काँग्रेसने तयार केला. काँग्रेसने भारतीय जनतेला रोजगाराचा अधिकार दिला. महाराष्ट्रात सुरू झालेली रोजगार हमी योजना, केंद्राने स्वीकारली. त्यातून 'मनरेगा' योजनेचा जन्म झाला. 'मागेल त्याला काम' देणारी ही ऐतिहासिक योजना आहे.

देशातील मुलांना 'शिक्षणाचा अधिकार', काँग्रेसने बहाल केला. कायदा बदलून हा अधिकार दिला. त्यासाठी घटनेत दुरुस्ती केली. 'माहितीचा अधिकार' म्हणजे, विकासकामे कशी केली, निधी किती लागला याची माहिती देणारा अमूल्य अधिकार आहे. अस्तित्वाचा अधिकार म्हणजे, 'आधार'चा अधिकार, तुम्हाला विशिष्ट ओळख देणारा अधिकार. हा अधिकार काँग्रेसने तुम्हाला दिला आहे. काँग्रेसने तुम्हाला बहाल केलेले हे अधिकार आता कोणीही तुमच्यापासून हिरावून घेऊ शकणार नाही. आपल्या देशात सायबर ऑप्टीकचे जाळे प्रत्येक नागरिकापर्यंत जावे, असा सरकारचा प्रयत्न आहे. 'आकाश' टॅब्लेट पीसीमार्फत, माहितीचा स्रोत प्रत्येकापर्यंत पोहोचावा, असे स्वप्न आहे. आधार कार्डला, बँकेचे खाते जोडण्याचा निर्णय केंद्र सरकारने घेतला आहे. पारदर्शकता आणि वेगवान व्यवहार हे त्याचे वैशिष्ट्य आहे.

महाराष्ट्राला महात्मा फुले, शाहु महाराज आणि डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचा वारसा लाभला आहे. आपल्या राज्याला नवी ओळख या महान नेत्यांनी करून दिली. त्याची कृतज्ञता व्यक्त करण्याकरिता मुंबईच्या इंदू मिलच्या जागेवर साडेबारा एकर जमीन, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या भव्य स्मारकासाठी, केंद्र सरकारकडून महाराष्ट्राने मिळवली. कोल्हापूरच्या शाहू मिलमध्ये छत्रपती शाहू महाराजांचे स्मारक उभारणीसाठी जागा, राज्य सरकारने उपलब्ध करून दिली. राज्याचे भूषण असणाऱ्या छत्रपती शिवाजी राजांचे स्मारक अरबी समुद्रात व्हावे, अशी लोकांची इच्छा होती. या स्मारकासाठी जागेची निश्चिती झाली असून, आवश्यक त्या परवानग्या घेण्याचे काम सुरू आहे.

जो समाज आपला इतिहास विसरतो, त्याला भविष्यकाळ असत नाही. हा इतिहास आपल्या पुढच्या पिढीचा आदर्श व्हावा असा आमचा प्रयत्न आहे. महाराष्ट्र हे उद्योगधंद्यांमध्ये अग्रणी राज्य आहे. कुणी कितीही वल्गना केल्या तरिही, सर्वांत जास्त उद्योग, सर्वांत जास्त औद्योगिक उत्पादन, सर्वांत जास्त औद्योगिक रोजगार, सर्वांत जास्त निर्यात आणि सर्वांत जास्त परकीय गुंतवणूक, ही महाराष्ट्रातच झाली आहे. आपल्या देशात एकूण होणाऱ्या परदेशी गुंतवणुकीपैकी ३३ टक्के गुंतवणूक ही महाराष्ट्रात झाली आहे. असे असताना, महाराष्ट्र राज्यातील सर्वच क्षेत्रांचा समतोल विकास व्हावा, अशी आमची इच्छा आहे. त्यासाठी केळकर समितीची राज्य सरकारने स्थापना केली आहे. महाराष्ट्राने आपले नवीन औद्योगिक धोरण नुकतेच स्वीकारले आहे. दर पाच वर्षांनी आपण नवीन औद्योगिक धोरणाचा स्वीकार करतो. या नवीन धोरणात, लघुउद्योगांना, समतोल विकासाला, मागास भागाच्या विकासाला विशेष प्राधान्य देण्यात आले आहे. या नवीन औद्योगिक धोरणातून, ५ लाख कोटींची नवीन गुंतवणूक आणि २० लाख नवीन रोजगार निर्माण होतील, अशी आमची अपेक्षा आहे. मोठ्या प्रमाणावर उद्योगांसाठी जमिनी उपलब्ध होतील यासाठी प्रयत्न करण्यात आले आहेत. पाण्याच्या वापरावर बंधन घालताना औद्योगिक वापरासाठी, स्वच्छ पेयजलाऐवजी सांडपाणी आणि इतर स्रोतांचे पाणी विकत घेऊन वापरावे लागेल अशी अट घालण्यात आली आहे.

आता आपण वस्त्रोद्योग धोरणाविषयी बोलू या. महाराष्ट्रात दुसऱ्या क्रमांकाचे कापूस उत्पादन होते. यापैकी ७५ टक्के कापसावर प्रक्रिया तामिळनाडू आणि गुजरातमध्ये होते. तेथे रोजगार निर्माण होतात. या कापसावर प्रक्रिया पूर्णपणे आपल्या राज्यातच होईल, आणि त्यासाठी शून्य किंवा १० टक्के अनुदानाची सूट देता येईल, असा आमचा प्रयत्न राहणार आहे. ज्या जिल्ह्यात कापूस उत्पादन होते, त्याच जिल्ह्यात गुंतवणूक व्हावी, असे आमचे धोरण राहणार आहे. त्यासाठी सुमारे ४० हजार कोटी रुपयांची गुंतवणूक आम्ही केली आहे. सेवा क्षेत्र असो, उत्पादन क्षेत्र असो! रोजगार निर्मितीचे काम खाजगी क्षेत्राला करावे लागणार आहे. त्यासाठी पूरक धोरण आम्ही तयार केले आहे. महाराष्ट्रात उद्योगवाढ व्हावी, त्यासाठी मोठी गुंतवणूक व्हावी, औद्योगिक उत्पादन वाढावे, त्याच्या विविध करातून सरकारच्या तिजोरीत भर पडावी, आणि हा तिजोरीतील निधी गोरगरिबांचे अश्रू पुसण्यासाठी कामी यावा, अशी आमची इच्छा आहे. पायाभूत सुविधा आणि शिक्षणाचा विकास करण्यासाठी आम्हाला हा पैसा वापरता आला पाहिजे, असा आमचा उद्देश आहे.

आज सुमारे ५० टक्के लोक राज्यातील नागरी भागात राहतात. या नागरी भागांचा विकास व्हावा अशी आमची इच्छा आहे. मुंबई, ठाणे आणि पुण्यासारख्या शहरात नोकरीधंद्यांच्या निमित्ताने, लोक लोहचुंबकासारखे एकवटले आहेत. या लोकांना न थांबवता, त्यांना पायाभूत सुविधा उपलब्ध करून देणे, हे आमचे कर्तव्य आहे. या वर्षी मुंबई शहरात सुमारे साडेपाच हजार कोटींच्या नवीन प्रकल्पांचे उद्घाटन होणार आहे. मुंबई मेट्रोच्या पहिल्या टप्प्याला या वर्षी सुरुवात होणार आहे. मुंबई मेट्रोचा १९ हजार कोटींचा भुयारी मेट्रोचा प्रकल्प आहे. त्यासाठी १८ हजार कोटींचे कर्ज देण्याचे जपान सरकारने मान्य केले आहे. आज पुण्याला आणि नागपूरला मेट्रो सुरू करण्याचा निर्णय घेण्यात आला आहे. नव्या मुंबईत मेट्रोचे काम सुरू झाले आहे. नव्या मुंबईची मेट्रो ठाण्यापर्यंत नेण्याचा आमचा निर्धार आहे.

देशातील पहिली मोनोरेल, या वर्षी मुंबईत सुरू होणार आहे. आज नव्या मुंबईत सुमारे १३ हजार कोटींचा विमानतळ प्रकल्प सुरू होत आहे. विशेष आर्थिक क्षेत्र आणि आंतरराष्ट्रीय विमानतळाचा समावेश असणारा नागपूरचा मिहान प्रकल्प गेले दहा वर्षे रखडला होता. मुंबईतील शिवडी ते रायगड जिल्ह्यातील न्हावाशेवा असा २२ किलोमीटर लांबीचा सागरी सेतू उभारणीचा प्रकल्पदेखील गेली १० वर्षे रखडला होता. या दोन्ही प्रकल्पांना गती देण्याचे काम आम्ही केले आहे.

मुंबई चर्चगेट ते डहाणू रोड अशी १६३ किलोमीटरची उपनगरीय रेल्वेसेवा सुरू झाली आहे. देशात रेल्वेने प्रवास करणाऱ्या अडीच कोटी लोकसंख्येपैकी एकट्या मुंबईतून सुमारे ७२ लाख लोक प्रवास करीत आहेत. रेल्वेचा विस्तार करण्यासाठी मुंबईत जागा उपलब्ध होत नाही. त्यासाठी एलेव्हेटेड रेल्वे सुरू करण्याचा निर्णय रेल्वेने घेतला आहे. सुमारे २३ हजार कोटींच्या या प्रकल्पाला नुकतीच महाराष्ट्र सरकारने मंजुरी दिली आहे. केंद्र सरकारचा मुंबई ते दिल्ली असा वेगवान रेल्वे म्हणजे फ्रेट कॉरीडॉर प्रकल्प सुरू होणार आहे. त्याच्या अवतीभोवती सुमारे १५० किलोमीटरवर औद्योगिक प्रकल्प राबवले जाणार आहेत. मुंबईसारख्या शहरातील जुन्या घरांच्या पुनर्विकासाचे काम, म्हाडामार्फत हाती घेण्यात आले आहे. असे पुनर्विकास प्रकल्प राबवताना जुन्या घरमालकांना वाढीव क्षेत्र देण्याचा सरकारचा प्रयत्न राहणार आहे. म्हाडाची घरे भाड्याने देता यावीत, असा नवा नियम आम्ही लागू केला आहे. ज्यायोगे गरीब मध्यमवर्गीयांना त्यांच्या घराचे हप्ते सहज फेडता येतील असे धोरण आहे.

मुंबईतील देशोधडीला लागलेल्या, झोपडपट्टीत राहणाऱ्या गिरणी कामगारांना सुमारे आठ हजार घरे आम्ही उपलब्ध करून दिली आहेत. यातील संयुक्त महाराष्ट्र संग्रामात सहभागी झालेल्या २६ गिरणी कामगारांना आम्ही फुकट घरे दिली. केंद्र सरकारच्या जवाहरलाल

नेहरू नागरी पुनरुत्थान योजनेत सर्वाधिक मदत महाराष्ट्राला मिळाली. सहकारी सोसायट्यांना देण्यात येणारे डिम्ड् कन्व्हेअन्स अभियान, संपूर्ण राज्यात राबविण्याचा कार्यक्रम आम्ही हाती घेतला. त्यामुळे सहकारी सोसायट्यांची विकासाची अनेक कामे मार्गी लागली आहेत. परवडणाऱ्या घरांची संख्या वाढावी म्हणून, सर्व बांधकाम प्रकल्पांमध्ये किमान २० टक्के घरे दुर्बल घटकांसाठी राखीव ठेवण्याची तरतूद करणारे महाराष्ट्र राज्य, हे पहिले राज्य ठरले आहे. बिल्डर आणि फ्लॅटधारक यामधील समस्या सोडवण्यासाठी 'गृह निर्माण प्राधिकरण' निर्माण करणारे महाराष्ट्र हे देशातील पाहिले राज्य आहे.

निविदा संस्कृतीतून निकृष्ट दर्जाच्या, रस्ते उभारणीसारख्या कामांच्या अनियमिततेला आळा घालण्यासाठी, स्वतंत्र आणि थर्ड इन्स्पेक्शनची तरतूद आम्ही केली आहे. नवनवीन निर्णयांचा राज्याला मोठा फायदा झाला आहे. महाराष्ट्राने आरोग्य क्षेत्रातदेखील भरीव कामगिरी केली आहे. जीवनदायी आरोग्य योजना, तसेच आरोग्य विमा योजना या त्या दृष्टीने महत्त्वाच्या योजना आहेत. राज्यामध्ये सुमारे ९०० अत्याधुनिक रुग्णवाहिका आम्ही केंद्र सरकारच्या मदतीने विकत घेतल्या आहेत. या रुग्णवाहिकांमधून रुग्णाला दवाखान्यांपर्यंत मोफत नेण्याचे काम केले जाणार आहे. त्यासाठी एक हेल्पलाईन नंबर सुरू केला जाणार आहे. निकडीच्या प्रसंगी मोटारसायकलवरून रुग्णाला त्वरित रक्त पुरवणाऱ्या योजना, आम्ही महाराष्ट्रात सुरू केल्या आहेत. 'इमर्जन्सी मेडिकल रिस्पॉन्स सर्व्हिस' किंवा 'जीवन अमृत योजना' असे त्यांचे नाव आहे.

शिक्षणाच्या बाबतीत पायाभूत सुविधांच्या विकासासाठी आम्ही अनेक योजना राबविल्या आहेत. खोटी आकडेवारी दाखवून अनुदान लाटणाऱ्या शाळांवर आम्ही बंधने आणली आहेत. दलित, आदिवासी आणि मागास वर्गाच्या विद्यार्थ्यांसाठी शिष्यवृत्तीची रक्कम देताना, ती थेट त्यांच्या बँक खात्यात जमा करण्याची योजना आम्ही राबविली आहे. आदिवासींसाठी घरे उपलब्ध करून देणारी 'शबरी' योजना आम्ही राबविली आहे. आर्थिक विकासदर वाढल्याने सरकारकडे पैसे आले आणि त्यातून विकासकामांवर पैसे खर्च करण्याची ताकद सरकारमध्ये निर्माण झाली. म्हणून हे सर्व शक्य झाले आहे. राज्याच्या तिजोरीत आवक वाढली आहे. राज्यातील दुष्काळ निवारणासाठी राज्य सरकारने मोठ्या प्रमाणावर निधी उपलब्ध करून दिला आहे. जलसिंचनाच्या कामांवर भर दिला जात आहे. पिण्याचे पाणी आणि चारा छावण्यांसाठी निधी कमी पडू दिला जाणार नाही, अशी भूमिका सरकारने घेतली आहे.

महाराष्ट्राने गेल्या कालखंडात जेवढी प्रगती केली तेवढी प्रगती युती सरकारला त्यांच्या कार्यकाळात करता आली नाही. म्हणूनच महाराष्ट्राच्या जनतेने युतीला हद्दपार केले आहे. सन २०१४च्या निवडणुकीत युती सत्तेवर येण्याची सूतराम शक्यता नाही. परंतु तरीही आपल्याला अधिक परिश्रम करणे गरजेचे आहे. केंद्रात आणि महाराष्ट्रात जेवढे मजबूत सरकार येईल तेवढा जास्त फायदा होणार आहे. केंद्रात आणि महाराष्ट्रात मजबूत सरकार आणण्याचा निर्धार करा. गाफील राहू नका. विरोधकांच्या वक्तव्यांचा आणि अफवांचा समर्थपणे मुकाबला करा. महाराष्ट्रातील जनता सुज्ञ आहे. तिने वेळोवेळी मतपेट्यांमधून काँग्रेसला पसंती दिली आहे. आज या कार्यक्रमाचा लाभ अनेक वक्त्यांनी घेतला आहे. २०१४च्या निवडणुकीत मोठी जबाबदारी सर्वांना पार पाडायची आहे. त्यासाठी मी सर्वांना शुभेच्छा देतो.

■

कोल्हापूर जिल्हा काँग्रेस कमिटीकडून आयोजित जिल्हा कार्यकर्ता मेळाव्याला प्रदेश अध्यक्ष माणिकराव ठाकरे संबोधित करताना, प्रसंगी खा. सदाशिवराव मंडलिक, प्रदेश उपाध्यक्ष शरद रणपिसे, प्रदेश चिटणीस सुरेश कुन्हाडे, जिल्हा अध्यक्ष पी. एन. पाटील, शहर अध्यक्ष प्रल्हाद चव्हाण, जिल्हा परिषद अध्यक्ष संजय मंडलिक, जिल्हा परिषद उपाध्यक्ष हिंदुराव चौगुले, महापौर जयश्री सोनवणे, माजी मंत्री श्री. धर्मूअण्णा पाटील, माजी आमदार छत्रपती श्री मालोजीराव, माजी आमदार संजय घाडगे, माजी आमदार नरसिंग पाटील, माजी आमदार दिनकर जाधव, महिला काँग्रेस जिल्हाध्यक्षा अंजना रेडेकर.

महाराष्ट्र प्रदेश काँग्रेस कमिटीच्या टिळक भवन, दादर, मुंबई येथील कार्यालयात डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांची जयंती साजरी करण्यात आली. या कार्यक्रमाला काँग्रेसचे प्रदेशाध्यक्ष आ. माणिकराव ठाकरे, खासदार डॉ. भालचंद्र मुणगेकर, अखिल भारतीय काँग्रेस कमिटीचे चिटणीस अनीस अहमद, आ. सुभाष चव्हाण, प्रदेश उपाध्यक्ष मुश्ताक अंतुले, प्रदेश सरचिटणीस भा.ई. नगराळे, चिटणीस संजय चौपाने यांच्यासह पक्षाचे शेकडो कार्यकर्ते उपस्थित होते. महिला विकासासंदर्भात काँग्रेसच्या केंद्र व राज्य सरकारने केलेल्या वचनपूर्तीची माहिती देणारी एक पुस्तिकाही याप्रसंगी लोकार्पित करण्यात आली.

नवी मुंबई येथील प्रवक्ता शिबिरातील क्षणचित्रे

शिदोरी यापुढे http://www.myct.in/mpcc.aspx/shidori संकेतस्थळावर उपलब्ध

नवी मुंबई येथील प्रवक्ता शिबिरातील क्षणचित्रे

जळगाव येथे दि. २० एप्रिल रोजी आयोजित कापूस परिषदेत आ.श्री. मनीष जैन यांनी काँग्रेसचे सहयोगी सदस्य होण्याची इच्छा व्यक्त केली. या प्रसंगी महाराष्ट्र प्रदेश काँग्रेस कमिटीचे अध्यक्ष आ.श्री. माणिकराव ठाकरे, मुख्यमंत्री श्री. पृथ्वीराज चव्हाण, कृषिमंत्री श्री. राधाकृष्ण विखे पाटील, वस्त्रोद्योग मंत्री श्री. नसीम खान, महिला काँग्रेसच्या प्रदेशाध्यक्षा श्रीमती कमलताई व्यवहारे आदी नेते प्रामुख्याने उपस्थित होते. आ.श्री. जैन यांच्या या विनंतीला काँग्रेस प्रदेशाध्यक्ष आ.श्री. माणिकराव ठाकरे यांनी अनुमोदन दिले व त्यानंतर त्यांनी काँग्रेसचे सहयोगी सदस्यत्व स्वीकारले. काँग्रेस प्रदेशाध्यक्ष व मुख्यमंत्र्यांनी आ.श्री. जैन काँग्रेसचे सहयोगी सदस्य झाल्याबद्दल त्यांचे अभिनंदन केले तसेच त्यांच्या सहकार्याने जळगाव जिल्ह्यात आणि खान्देशात काँग्रेस अधिक मजबूत होईल, असा विश्वास व्यक्त केला.

कापूस परिषदेत कापूस उत्पादकांबाबत सविस्तर चर्चा झाली. काँग्रेस प्रदेशाध्यक्ष आ.श्री. माणिकराव ठाकरे यांनी कापूस उत्पादकांचे अनेक प्रश्न उपस्थित केले तर मुख्यमंत्री श्री. चव्हाण यांनी यासंदर्भात महाराष्ट्र शासनाकडून संपूर्ण सहकार्य देण्याचे अभिवचन दिले. या कार्यक्रमाला आ.श्री. शिरीष चौधरी, आ.श्री. अब्दुल सत्तार, काँग्रेसचे प्रदेश सरचिटणीस श्रीमती ललिता पाटील, माजी खासदार डॉ.श्री. उल्हास पाटील, जळगावचे काँग्रेस जिल्हाध्यक्ष श्री. उदयसिंह पाटील, धुळ्याचे अध्यक्ष श्री. श्याम सनेर, नंदुरबारचे अध्यक्ष श्री. चंद्रकांत रघुवंशी आदी नेते उपस्थित होते.

मुख्यमंत्री पृथ्वीराज चव्हाण यांच्या प्रमुख उपस्थितीत मुंबई व महाराष्ट्रातील काँग्रेस कार्यकर्त्यांसमवेत एलबीटीसंदर्भात एक बैठक वर्षा निवासस्थानी आयोजित करण्यात आली होती. त्याप्रसंगी प्रदेश काँग्रेस अध्यक्ष माणिकराव ठाकरे, मुंबई काँग्रेस अध्यक्ष जनार्दन चांदूरकर, राज्य मंत्री राजेंद्र मुळक, प्रा. रत्नाकर महाजन आदी मान्यवर उपस्थित होते.

महाराष्ट्र प्रदेश काँग्रेस समितीच्या वतीने शालेय शिक्षण मंत्री राजेंद्र दर्डा यांचा जनता दरबार गुरुवारी गांधी भवन, नरिमन पॉईंट येथे आयोजित केला होता. त्याप्रसंगी सरचिटणीस ॲड. महादेव शेलार, प्रदेश पदाधिकारी सुमन अग्रवाल, रमेश श्रीखंडे व इतर अनेक मान्यवर उपस्थित होते.

बारशी तालुका काँग्रेस कमिटीच्या वतीने दुर्बल घटकांच्या मेळाव्यात उपस्थित जनसमुदायाला संबोधित करताना प्रदेश पदाधिकारी विलास रूपवते. कार्यक्रम प्रसंगी प्रमुख पाहुणे म्हणून सामाजिक न्यायमंत्री शिवाजीराव मोघे उपस्थित होते.

सुरगणा, जि. नाशिक येथे दि. ९ मे २०१३ रोजी नाशिक जिल्हा आदिवासी समाज सेवा मंडळातर्फे आयोजित १००१ आदिवासी जोडप्यांच्या सामूहिक विवाह सोहळ्याची छायाचित्रे जोडली आहेत. या कार्यक्रमाला महाराष्ट्र प्रदेश काँग्रेस कमिटीचे अध्यक्ष आ.श्री. माणिकराव ठाकरे, महसूल मंत्री श्री. बाळासाहेब थोरात, गृह राज्यमंत्री श्री. सतेज पाटील, आदिवासी राज्यमंत्री राजेंद्र गावित, प्रदेश पदाधिकारी आ. शरद रणपिसे, शोभाताई बच्छाव, संजय चौपाने, नाशिक जिल्हाध्यक्ष राजाराम पानगव्हाने आदी मान्यवर उपस्थित होते.

थोर समाजसुधारक

राजर्षी छत्रपती शाहू महाराज

यांच्या पुण्य स्मरणानिमित्ताने

भावपूर्ण श्रद्धांजली

RNI No. : MAHMAR/2010/33438

Postal Regd. No. MH/MR/WEST/273/2012-14
Posted of Mumbai Patrika Channel Sorting Office, G.P.O., Mumbai - 400 001.
Publishing Date - 1st Week of Every Month
Posting Date - 14th & 15th of Every Month

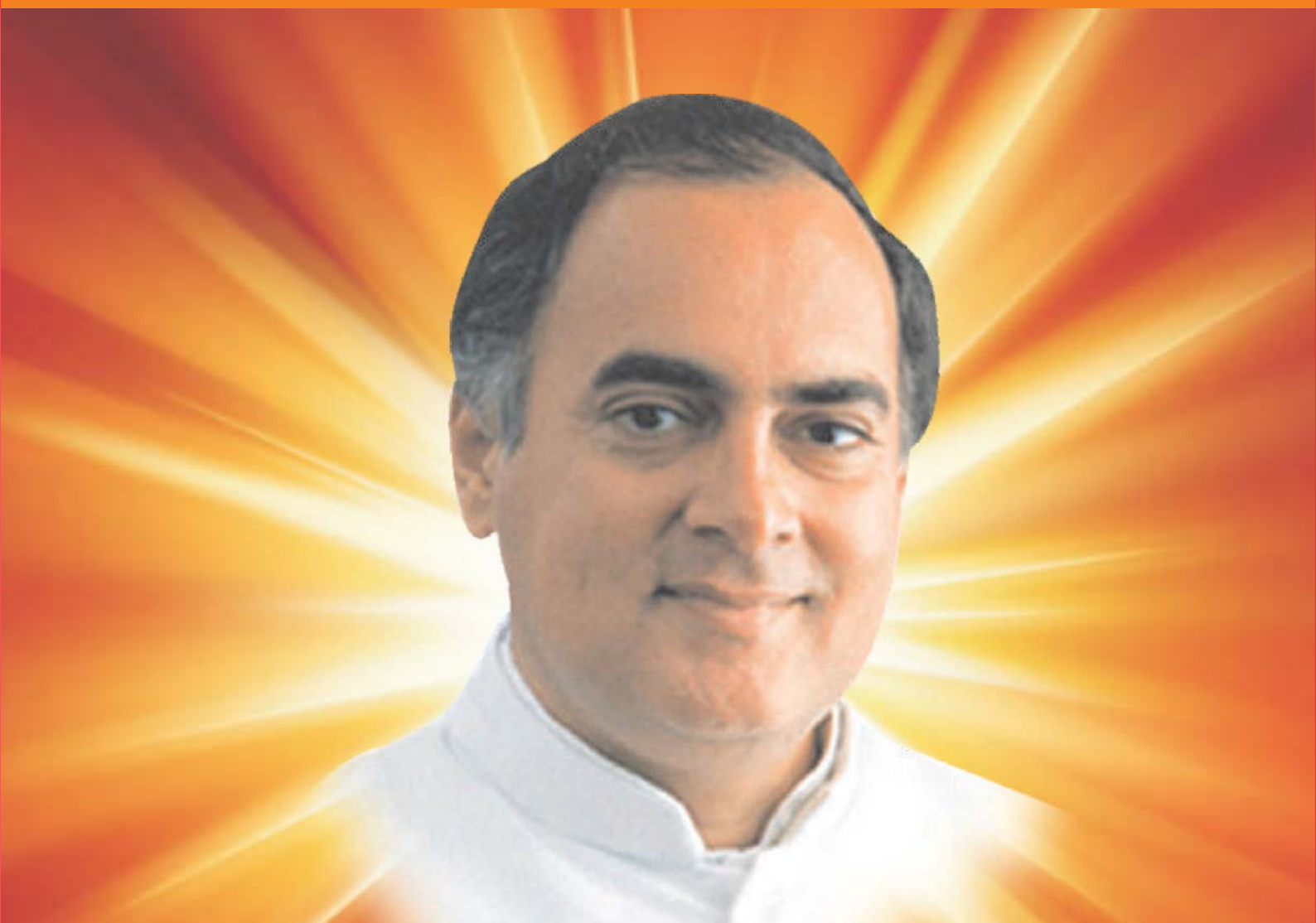

संगणक क्रांतीचे जनक, राष्ट्रीय नेते, माजी पंतप्रधान

स्व. राजीवजी गांधी

यांच्या पुण्य स्मरणानिमित्ताने

भावपूर्ण श्रद्धांजली

प्रेषक : जनमानसाची शिदोरी , महाराष्ट्र प्रदेश काँग्रेस कमिटी, टिळक भवन, काकासाहेब गाडगीळ मार्ग, दादर (प.) मुंबई - ४०० ०२५.